

ONS STUKSKE BRABANT

Jan Hamers

Een Brabantse stamreeks Hamers uit Glavimans (van vader op zoon) in 20 generaties van 1300 tot 2000 in een lokale historische context en een Proloog die tot 5.000 generaties terug gaat

ONS STUKSKE BRABANT

Een Brabantse stamreeks Hamers uit Glavimans (van vader op zoon) in 20 generaties van 1300 tot 2000 in een lokale historische context en een Proloog die tot 5.000 generaties terug gaat.

Auteur: Jan Hamers
Leiden, 1 september 2017

Afbeelding op de voorpagina: Het witte kasteel te Loon op Zand (1957, aquarel door
Cornelis Martinus Gerardus Maria (Kees) Hamers (proband van deze stamreeks)

INHOUD

0. **INLEIDING pag. 2**
1. **PROLOOG (<1106 n.C.) pag. 3**
De route naar het Avondland in 5.000 generaties
2. **HERTOGDOM BRABANT (1106-1648) pag. 6**
Generatie I t/m XI
3. **STAATS-BRABANT IN DE REPUBLIEK DER VERENIGDE NEDERLANDEN (1648-1795) pag. 17**
Generatie XII t/m XIV
4. **FRANSE TIJD (1795-1813): Bataafse Republiek (1796-1806), Koninkrijk Holland (1806-1810), Departement Frankrijk (1810-1813) pag. 26**
Generatie XV
5. **KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (1813-HEDEN) pag. 29**
Generatie XVI t/m XX
6. **BRONNEN/LITERATUUR pag. 50**
7. **BIJLAGE 1: Stamreeks en matrilineaire reeks van Cornelis Martinus Gerardus Maria (Kees) Hamers pag. 52**
8. **BIJLAGE 2: De "Hamershoek" pag. 56**
9. **BIJLAGE 3: De verschillende stammen HAMERS IN Noord-Brabant: een verkenning pag. 58**

0. INLEIDING

Ik ben sinds medio 2006 bezig met stamboomonderzoek naar mijn uit Glavimans stammende familie Hamers, die sinds het eind van de 16e eeuw vooral voor komt in midden Brabant rond Tilburg. Dat geldt ook voor de eerdere generaties met toen nog de naam Glavimans. De eerste keer dat de naam Hamers wordt genoemd is bij Henrick Aert Diercks Eliens (van Loen) alias Hamers (in de overlijdensakte: Henrick Arien Hamers), geboren ca 1550 en overleden op 15 mei 1618 te Udenhout (Houtsestraat). Onbekend is waarom de naam Hamers wordt toegevoegd. De achternaam is steeds Hamers (of soms een variant als Haemers, Haamers en Hamels). Het verspreidingsgebied beperkt zich tot in de 20e eeuw grotendeels tot Udenhout, Tilburg, Loon op Zand, De Moer, en Kaatsheuvel. In de 17e en 18e eeuw is er een concentratie van deze honkvaste familie in en rond de “Hamershoek” (zie Bijlage 2). Het beperkte verspreidingsgebied gedurende zo een lange tijd is de aanleiding tot de titel van deze stamreeks: **‘Ons stukske Brabant’**. De proband, Kees Hamers, is de oudste broer van de auteur.

Deze stamreeks heb ik gecombineerd met de resultaten van een DNA-test van mijzelf in het kader van het Genoproject van de National Geographic, waardoor een terugblik over ongeveer 5.000 generaties mogelijk is (zie Hoofdstuk 1 “Proloog”).

Stambomen en stamreeksen moeten gelezen worden met kennisneming van de geschiedenis, zij wortelen in de geschiedenis. Geschiedenis bepaalt in sterke mate mede je identiteit en dat geldt zeker voor lokale geschiedenis. Ik pleit er voor om genealogie te koppelen aan lokale geschiedenis en aan de geschiedenis van de mensheid. Dat laatste is mogelijk door DNA-onderzoek. Heemkunde vergroot het inzicht in het dagelijks leven van mensen en hun lokale geschiedenis. Dit verhaal is een eerste poging van mij om de koppeling inhoud te geven.

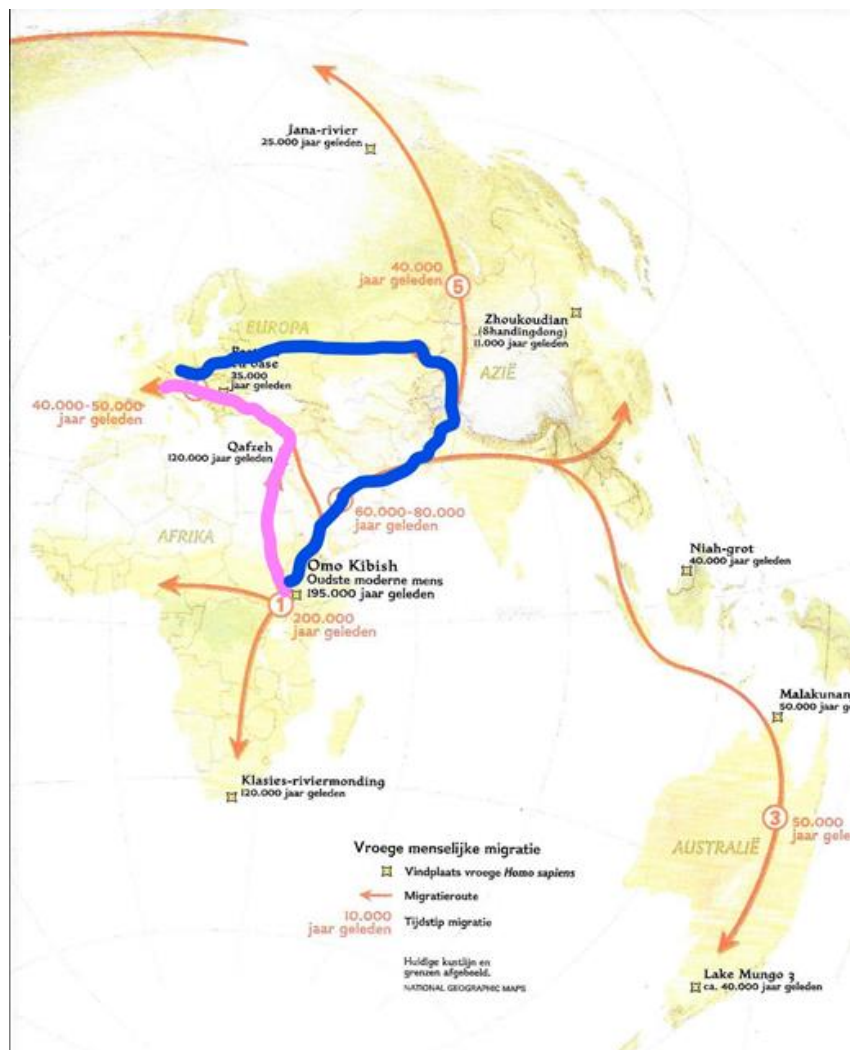
Dit verhaal gaat over mensen die we, behalve in kerkregisters, schepenbank-, gemeente- en notariële akten en later af en toe in regionale kranten, nergens in de geschiedenis van Brabant beschreven vinden. Over Hertog Jan I weten we iets, en over Willem de Zwijger ook een en ander ... over de Tachtigjarige Oorlog, en ook over Napoleon en de Wereldoorlogen ... Maar niets weten we over de landbouwers, turfstekers en schoenmakers uit Midden-Brabant die, arm en soms minder arm moesten zien te overleven tijdens epidemieën en oorlogen. (Vrij naar Louis Paul Boon in ‘De bende van Jan de Lichte, een bandietenroman in de jaren 1700’; blz. 240 (1957)).

De hele stamboom en kwartierstaat van Cornelis (Kees) Martinus Gerardus Maria Hamers (Generatie XX) staat op <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-hamers-brabant/>. Daar staan ook verhalen over de Hamershoek en de verschillende stammen Hamers in Noord-Brabant. Bovendien worden daar per gebeurtenis/verhaal de individuele bronvermeldingen aangegeven.

1. PROLOOG (<1106 n. C.)

De route naar het Avondland in 5.000 generaties

6 tot 8 miljoen jaren geleden ontstaat in Afrika een nieuwe loot aan de tak van de mensapen. In het begin zien we nog een rechte lijn in de opeenvolging van mensachtige soorten. Deze wordt gevolgd door een waaier van soorten, die rechtop lopen en de savanne bevolken. Elk van die soorten heeft een eigen leefwijze. De moderne mens (Homo sapiens) is dan nog ver weg, maar ons geslacht (het genus Homo = mens) is dan al aanwezig. Ook de ijstijden beginnen in die periode. Vanaf 1 miljoen jaar geleden zijn er mensen buiten Afrika, maar daar zitten onze voorouders niet bij. Hoe het precies zit met alle vondsten en de vele namen, die gebruikt worden is niet altijd duidelijk. Wij (de moderne mens = Homo sapiens) stammen af van een 200.000 jaar oude groep uit Afrika. Deze leeft in kleine, versplinterde groepen voort, totdat 70.000 jaar geleden een deel uit Afrika wegtrekt. Daarmee begint de verspreiding van de mensheid over de wereld: naar Azië, Australië, Europa en ten slotte Amerika. Kort nadat ook Nieuw Zeeland is bevolkt bereikt Columbus Amerika en begint het nieuwste hoofdstuk in de menselijke geschiedenis. (Bron: www.ngv.nl; 08-11-2016, Lezing Toon van Gestel in Eindhoven).

(Figuur 1 Migratieroutes Homo Sapiens Bron: National Geographic november 2005)

Recent werden door Jean-Jacques Hublin c.s. (publicatie in het wetenschappelijke tijdschrift 'Nature' op 7 juni 2017) de tot nu toe oudst bekende fossiele botresten van vroege moderne mensen gevonden in Jebel Irhoud in Marokko en te dateren op 280 tot 350.000 jaar geleden ofwel 100.000 jaar ouder dan de tot nu toe oudst bekende vondst in Omo Kibish in zuidwest Ethiopië (195.000 jaar). De gevonden schedels duiden op een homo sapiens met een groot maar vrij primitief brein. (Bron: Volkskrant d.d. 8 juni 2017). Deze vondst ondersteunt de idee dat de evolutie van het menselijk brein over een zeer lange periode heeft

plaats gevonden en volgens Hublin door contacten tussen verschillende groepen vroege moderne mensen in Afrika, die gunstige genetische mutaties aan elkaar doorgaven. De menselijke geschiedenis blijft spannend, want er zullen ongetwijfeld in de toekomst meer ontdekkingen plaats vinden.

De eerste moderne mens, die 50.000-40.000 jaar geleden op zijn migratietocht (zie kaartje uit de Nat. Geographic, 2005) vanuit de savannen in Oost-Afrika in Noordwest-Europa aankwam, trof daar de Neanderthalers, die er al tienduizenden jaren leefden. Ongeveer 30.000 jaar geleden stierven de Neanderthalers uit. In ons DNA is een klein genetisch spoor van verre voorouders, zoals Neanderthalers en Denisovamensen, te vinden. Ik heb via de Geno 2.0-kit deelgenomen aan het Genoproject van National Geographic in Washington. Daaruit bleek dat ik voor 1,2 % Neanderthaler ben op een gemiddelde van 1,3% van 834.322 (tot juni 2017) deelnemers aan het Genoproject. Via de stamreeks (van vader op zoon) behoor ik tot Haplogroep R-L2 en via de matrilineaire reeks (moeder op dochter) tot Haplogroep H18. Hetzelfde geldt dus ook voor de proband van deze stamreeks.

De oudste bekende voorvader leefde meer dan 100.000 jaar geleden (4 tot 5.000 generaties) op de Afrikaanse savanne. Zijn nazaten leefden tot waarschijnlijk 70.000 jaar geleden in de regio van de Rift Vallei (Kenia/Tanzania/Ethiopië). Vanaf 60.000 jaar geleden begon deze tak aan de emigratie uit Afrika via waarschijnlijk een oversteek vanuit het huidige Djibouti naar het Arabisch Schiereiland. Via het Midden-Oosten migreerden de nakomelingen als nomaden (60 tot 40.000 jaar geleden) naar Centraal-Azië, waar zij op de steppen jacht maakten op de wolharige mammoet. Tot slot trokken zij naar het West-Azië (40 tot 15.000 jaar geleden) en vervolgens door het huidige Rusland naar Europa. (zie de **blauwe** route op de kaart)

De oudste bekende voormoeder leefde 67.000 jaar geleden in Oost-Afrika. Haar nazaten trokken langs de Nijl en via de Sinai naar het Midden-Oosten (60 tot 10.000 jaar geleden) en vervolgens via het huidige Turkije naar Europa. Zij waren onderdeel van de groepen die afscheid namen van het nomaden bestaan en de landbouwcultuur, vanuit de zogenaamde "Vruchtbare Sikkel" in het Midden-Oosten meenamen naar Europa (10 tot 8.000 jaar geleden). (zie de **roze** route op de kaart)

Pas tijdens de eindfase van de laatste ijstijd (ca 10.000 jaar geleden) betraden de eerste mensen het gebied wat nu Noord-Brabant is. Dat waren nomadische stammen jagers-verzamelaars. De oudste sporen van mensen op het gebied van het huidige Loon op Zand dateren van ca 12.000 jaar geleden. Vanaf 4.000 jaar v.C. maakten mensen in deze streek de overstap naar een agrarisch bestaan en voor het eerst gingen mensen hier in permanente nederzettingen wonen. Sporen van de oudste echte nederzetting in Loon op Zand dateren van rond 800 v.C. In de laatste eeuwen voor Christus woonden de Eburonen in deze streken. Na aanvankelijke successen werden zij ca 50 v.C. verslagen door de Romeinen, die vlak voor onze jaartelling hier arriveerden, en hen daadwerkelijk gingen overheersen. De plaats van de Eburonen werd ingenomen door Bataven en Kaninefaten.

De grens van het Romeinse Rijk kwam vlak na het begin van onze jaartelling te liggen op de (Oude) Rijn met grotere legerkampen en forten. Rond 300 begon de macht van de Romeinen af te nemen en konden zij de grens steeds moeilijker verdedigen. Er waren steeds meer invallen van Germaanse stammen. Een groot gebied achter de grens werd feitelijk militair terrein waar burgers geweerd werden. Het is waarschijnlijk dat in het huidige Noord-Brabant tot in de vroege middeleeuwen zeer weinig mensen woonden. Naarmate het centrale Romeinse gezag steeds minder werd, grepen andere lokale en binnenvallende 'koninkjes' de macht. Gedreven door de opmars van stammen in het oosten staken grote aantallen vluchtelingen in de winter van het jaar 406 de bevroren Rijn over en trokken door Gallië richting Spanje. De "grote volksverhuizing" was begonnen.

Figuur 2 Romeins glaswerk gevonden in Esch, Noord Brabant (Bron: Noordbrabants Museum; <http://www.thuisinbrabant.nl/geschiedenis/romeinen/handel-en-verkeer/romeins-glas>)

Uiteindelijk kwamen de Franken, die uit het oosten waren gekomen, aan de macht. In onze streken was dat een Frankenfamilie met de naam Merovingen. In hun tijd begon de kerstening door monniken als Willibrord en later Lambertus. Na de dood van de laatste Merovingische koning Pippijn III komt Karel de Grote aan de macht en begint in het Frankische rijk de Karolingische tijd (754-925). De totale bevolking van Europa wordt in deze tijd geschat op ongeveer 10 miljoen. In deze periode vinden ook de invallen van de Noormannen plaats. Ook van hen zijn genealogische sporen bekend. Karel de Grote wordt in 800 door de paus tot keizer gekroond. Na zijn dood regeert zijn zoon Lodewijk de Vrome van 814 tot 843 en hij verdeelt het rijk onder zijn 3 zonen in Oost-, Midden-, en West-Frankenland. Lotharius krijgt de keizerskroon en Midden-Frankenland dat praktisch alle Nederlanden omvat. Hieruit ontstaat de naam Lotharingen. Na nog verdere verdelingen en samenvoegingen komt het Hertogdom Lotharingen in 925 binnen het Duitse Rijk en blijft daar tot 1648 deel van uitmaken. Ergens in de 10^e eeuw werd Lotharingen gesplitst in Opper-Lotharingen en Neder-Lotharingen. Neder-Lotharingen omvatte de Nederlanden. De feodale maatschappij kreeg zijn beslag. De hertogen bleven streven naar zelfstandigheid. Zij geven gebieden in leen uit.

2. HERTOGDOM BRABANT (1106-1648)

Generatie I t/m XI

Figuur 3 Wapen van het Hertogdom Brabant (Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Hertogdom_Brabant)

De graaf van Leuven verwierf in 1106 de titel van Hertog van Neder-Lotharingen. Hij ontwikkelde zijn machtsbereik tot het Hertogdom Brabant, de territoriale voortzetting van Neder-Lotharingen. Rond 1190 sticht de hertog 's-Hertogenbosch, dat naast Leuven, Brussel en Antwerpen de 4^e hoofdstad van het Hertogdom wordt. Zo ontstaat ook de Meierij. Een hofmeier (later hoogschout) bestuurde het gebied namens de hertog. Breda komt in 1198 in handen van de Hertog van Brabant. Naast de Meierij en de Baronie wordt ook het Markizaat van Bergen op Zoom onderdeel van het Hertogdom. Oisterwijk ontstaat in 1212, Tilburg komt onder het hertogdom tussen 1200 en 1225 en Waalwijk krijgt in 1233 stadsrechten. In datzelfde jaar schenkt hertog Hendrik I de patronaatsrechten (benoeming van de pastoor) van de Willibrordkerk, die tot 1500 de parochiekerk bleef, in Venloen (op de Kerkenakker; Loon op Zand) aan de abdij van Tongerlo. Er zijn daar sporen van menselijke bewoning gevonden uit de 10^e eeuw. In deze tijd veranderen ook de landbouwmethoden. De bemesting van akkers komt op gang en een aantal gehuchten groeien uit tot dorpen. Vanwege zandverstuivingen rond Venloen zagen de inwoners zich aan het einde van de 14^e eeuw genoodzaakt hun dorp te verplaatsen.

Uit historische bronnen blijkt dat Europa in 1258 een sterftegolf kende en dat het continent werd geteisterd door meedogenloze regen en extreme overstromingen. Gedacht wordt dat de oorzaak hiervan gezocht moet worden in een vulkaanuitbarsting van de vulkaan Samalas (een van de zes grootste van de afgelopen 12000 jaar) op Lombok tussen mei en oktober 1257. Halverwege de 13^e eeuw vond een mysterieuze en catastrofale klimaatverandering plaats. Een grote hoeveelheid vulkanische as in de atmosfeer heeft altijd een kortstondig klimaateffect. Gevolgen: rode zonsondergangen, extreme regenval en het uitblijven van de zomer. In de 13^e eeuw wordt vaak van een jaar zonder zomer gesproken, wat toen meteen leidde tot een hongersnood. (Bron: Volkskrant van 02-10-2013).

Tussen 1270 en 1310 worden in de streek rondom Tilburg honderden hectares bos systematisch gerooid om de landbouw op te voeren. Zo neemt de abdij van Tongerlo ook in deze streken tegen lage prijzen ontginningen over van de hertog. In de middeleeuwen ontstond brandstofgebrek in onze streken omdat de bossen waren verdwenen. Het hoogveen werd afgegraven voor de turfproductie. Rond 1300 is de conjunctuur op een keerpunt en de economische situatie verslechtert. Later in de 14^e eeuw werd de crisis echt voelbaar. In de periode 1315-1317 waren er grote hongersnoden in West-Europa en van 1348 tot 1351 waarde de zwarte dood rond.

Op 4 mei 1269 geeft Hertog Jan I (1267-1294) de heerlijkheid Venloen in leen aan Willem II, heer van Horne. De grenzen van de heerlijkheid Venloen zijn praktisch gelijk aan de gemeentegrenzen van nu. Via overerving kwam Venloen in de 14^e eeuw in het bezit van Zweder van Abcoude (ca 1356-1410).

De Slag bij Woeringen op 5 juni 1288 is het sluitstuk van de Limburgse Successieoorlog, waarbij hertog Jan I overwint en Limburg verwerft. Het Hertogdom Brabant is in de late middeleeuwen het beste voorbeeld van een standenstaat waar geestelijkheid, adel en de derde stand zich actief bemoeien met het landsbestuur, zeker als de landsheer zwak is. Brabant kende in deze periode meerdere keren zwakke hertogen. Ook wordt het hertogdom dan van buitenaf bedreigd zoals tijdens de Brabantse Successieoorlog in 1356-1357. Over de vroege organisatie van het financieel beheer in Brabant zijn gegevens schaars. Er werd voortgeborduurd op de staatsinrichting van de Karolingische koningen en keizers met de kamerheer als centrale figuur. Onder hertog Hendrik III (1248-1261) zijn de eerste vernieuwingen zichtbaar. Beheer en administratie waren de verantwoordelijkheid van de drossaard en de ontvanger. De laatste stond aan het hoofd van de hertogelijke financiën. De inkomsten bestonden uit

domeininkomsten, tol-, munt- en marktrechten, en natuurlijk de beden. Als de keizer of hertog geld nodig had vroeg hij om een bijdrage van de lokale landheren en steeds belangrijker van de steden. Eerst ging het om eenmalige bijdragen bij bepaalde gelegenheden. Bijvoorbeeld voor een huwelijksfeest of de bouw van een kasteel. Maar langzamerhand werden de beden standaard. Zij gingen zo tot de vaste inkomsten van de heersers behoren. Een belangrijk bestedingsdoel was oorlogvoering. Lokaal werd de financiering van de beden gerealiseerd door belastingen en accijnzen. Door de oorlogen en andere hertogelijke uitgaven steeg de hertogelijke schuld tot zeer grote hoogte. In 1312 wilden de steden en de edelen Hertog Jan II, die ernstig ziek was, wel steunen bij de financiering en bij de erfopvolging door diens minderjarige zoon Jan III, maar niet voor niets. In het **'Charter van Kortenberg'** werd de hertog onderworpen aan de beslissingen van de 14-koppige (4 van de adel en 10 van de steden) Raad van Kortenberg, zo niet dan waren onderdanen ontslagen van hun verplichtingen aan de hertog. De Raad voerde een permanente controle uit. De vorstelijke macht werd aan banden gelegd en constitutionele rechten verworven. De machtsbalans verschoof steeds meer naar de steden. In het jaar 1492 erkent Brabant, naast andere Nederlandse gewesten, Filips de Schone als landsheer 1494-1506). De Habsburgers nemen de macht over van de Brabantse resp. Bourgondische Hertogen. De beden worden regelmatig en al snel jaarlijks geheven en krijgen een permanent karakter. De Staten-Generaal keurde goed of wijzigde in onderhandelingen met de landsheer de beden, die vervolgens over de gewesten werden verdeeld volgens een quote per gewest.

Op 31 oktober 1517 spijkt Maarten Luther zijn 95 stellingen tegen het misbruik van aflaten tegen de deur van de slotkapel in Wittenberg. De reformatie begint. In de Nederlanden krijgt het calvinisme de grootste aanhang. Al onder Karel V worden calvinisten vervolgd. Onder Karel V werd de centralisatie van bestuur in het Hertogdom versterkt doorgevoerd. Filips II wil de Nederlanden stevig in zijn rijk invoegen terwijl de gewesten zelfstandigheid nastreven. Brabant neemt daarbij in het begin het initiatief. De politieke tegenstelling wordt door religieuze en nationale tegenstellingen verscherpt. Het vormt het voorspel tot de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Bij de vrede van Münster in 1648 erkent Spanje de Republiek der Verenigde Nederlanden. De Meijerij, de Baronie en het Markizaat gaan onderdeel uitmaken van de Republiek als Staats-Brabant.

Generatie I: Henrick Glavimans

De oudst bekende stamvader is Henrick Glavimans, geboren rond 1300. Hij had een relatie met een onbekende vrouw. Zij krijgen 2 kinderen **Willem (zie II)** en Jutta, die trouwt met Jan van Stripe, een zadelmaker.

Hertog Jan II (1294-1312) is zijn vader opgevolgd. Van 1312 tot 1355 is Jan III aan de macht, gevolgd door Johanna van Brabant (1355-1406), omdat er geen zoon is. Zij trouwt met Wenceslas, hertog van Luxemburg. De Brabantse Successieoorlog vond plaats in 1355-1356, omdat er ook andere kapers op de kust waren voor de macht in Brabant.

Brabant, Jan III (1312-1355), pieter, zilver, geslagen te Leuven.

Figuur 4 Bron: www.muntenenpapiergeld.nl

Generatie II: Willem Hendrick Glavimans

Willem Hendrick Glavimans is geboren omstreeks 1330 in Loon op Zand, zoon van [waarschijnlijk] Henrick Glavimans en NN. Willem is overleden. Willem trouwde met Hadewich Rodolphus (Roelof) Roesmont, dochter van Rudolph Godscalck Roesmont en Mechteld. Voor zover bekend kregen zij een zoon: **Jan Willem (zie III)**.

Hadewich begon later een relatie met Daniel (Daneel) van der Houtert (Hautert) (ovl. ±1419).

Op woensdag na Pinksteren in 1396 koopt Willem Hendrick Glavimans van Henrick Wise (zoon van wijlen Elyas van den Hezeacker) een beemd bij Cleppenscoer in Udenhout tussen Mette Palarts ende erfenissen geheten Strijthoeven (Henrick Wise kocht die beemd van Rutger van Stadeacker). Engbrecht Elyasz vande Hezeacker vernadert die beemd en draagt hem weer op aan W. Glavyman. Willem belooft aan Henrick Wise een pacht van 4 mud rog te vergelden op lichtmis en 40 Hollandse guldens te betalen op Lichtmis over een jaar, evenals gedurende 5 jaar na Lichtmis over een jaar 1 mud rog en 30 Hollandse gulden te betalen.

Rond 1380 ontstaat, door 'wonderbaarlijke gebeurtenissen' rond een Mariabeeld, de nog altijd bloeiende cultus van de Zoete Lieve Vrouw in 's-Hertogenbosch.

Op 29 augustus 1383 koopt de ambitieuze Paulus I van Haastrecht (ca. 1340-1400) Venloon van zijn neef Zweder van Abcoude voor 2.200 'Franse Schilden' en werd daarmee de nieuwe heer van Venloon. Dat werd ook zijn voornaamste woonplaats. In hetzelfde jaar begon hij ook met de bouw van een kasteel, dat voort bestaat in het huidige Witte Kasteel. Hij bouwde ook de kerk (eind 14^e tot begin 15^e eeuw), gewijd aan 'St. Jan's Onthoofding', die later (rond 1500) de parochiekerk werd.

Figuur 5 Kerk St. Jan's Onthoofding Loon op Zand (Bron: <http://heemkundekringloonoptsandt.nl>)

Ten zuiden van het kasteel op de grens met de heerlijkheid Tilburg (Moleneind, Molenstraat) liet Paulus I een windmolen neerzetten. Paulus I zette in Venloon de grootschalige ontginning van de turfmoeren op. In 1396 verleent Johanna, dan hertogin van Brabant, toestemming om een turfvaart aan te leggen van Venloon naar 's-Hertogenbosch, die tot 1642 in gebruik geweest is. Willem Glavimans en in elk geval zijn zoon Jan Willem zijn van deze gebeurtenissen getuige geweest.

Generatie III: Jan Willem (Jan Hadewigen) Glavimans

Jan Willem (Jan Hadewigen) Glavimans, zoon van Willem Hendrick Glavimans en Hadewich Rodolphus Roesmont. Hij woont rond 1340 in Helvoirt en is overleden vóór februari 1.402. Hij is getrouwd rond 1360 met Engelberna Groet Wouters, dochter van Wouter Groet Wouters van Berckel en Elysabeth (Engelbernis) Bac. Jan Willem (Jan Hadewigen) is overleden voor 1402 en Engelberna is overleden voor 1373. De "Grote" Wouter van BERCKEL, vermeld vanaf 1349-58 is in 1358 eigenaar van het stenen huis "Havesdonc" te Tilburg, gehuwd met Engelbernis BAC van WEST-TILBURG. Engelbernis was op haar beurt de dochter van Walter BAC, eigenaar van het hofstede-slot "de Ouwe Schouw" te Tilburg. De vader van Walter, Arnold BAC (mede-vrijheer van Tilburg) was de schoonzoon van Walter BERTHOUT van GRIMBERGHEN (+ 1243), kruisvaarder (1229), heer van het land van Mechelen x Adélaïde d'Enghien. Hij hertrouwde met Gravin Marguerite de CONON-BRETAGNE.

Zij kregen 7 kinderen:

1. Geerborch Jan Willem Glavijmans.
2. Henrick Jans Glaviman, tr. Heijlwich Aerts Bloc, † 27 jan. 1429.
3. Jan Jan Willems Glavimans, tr. Heijlwich Wouter Bertrams.
4. Laureijs Vanii Jan Willems Glavimans, tr. Kathelijnen Henrick Back, dr. van Henrick Bac van Riethoven Ghizelberts van Loen en Aleyt Eryt Wynricx van Loen.

5. Peter Vanii Glavimans.

6. **Willem Jan Willem Glavimans**, geb. omstr. 1370, † vóór 1435, tr. Margriet Erijts die Prouser, dr. van Erardus. (**zie IV**)

7. Wouter Bac Jans Glavimans, † vóór 1438 (alias Wauter Die Coster van Haren te Udenhout), tr. Mechteld Jacops van Laerhoven.

In 1368 beloofde Jan Glavimans van Helvoert aan Jan van Stripe, de man van zijn tante Jutta Glavimans, een lijfrente van 4ƒ uit al zijn goederen te Helvoirt. Jan Arnt Hadewigenzoon van Helvoirt verkocht in 1376 aan Jan Willem Glavimans 2 bunder beemd bij 't Noertbroec te Helvoirt, gelegen tussen de erven van Willem van Uden en Claes Roeloffs. Een jaar later kocht Jan van Hessel Doerman een erfpacht van 22 mud rogge, gaande uit een huis, hof en aanliggende erfgenissen te Udenhout tussen de goederen van Hubrecht Piggen en Peter Hermans de Ridder.

In 1401 volgt Dierick van Haastrecht zijn vader op als heer van Venloon. Hij sterft in 1440.

Generatie IV: Willem Jan Willem Glavimans

Willem Jan Willem Glavimans, zoon van Jan Willem (Jan Hadewigen) Glavimans en Engelberna Groet Wouters, is geboren rond 1370 en overleden tussen 1421 en 1435. Hij is getrouwd met Margriet Erijts die Prouser, dochter van Erardus die Prouser. Margriet Erijts is overleden.

Zij kregen 11 kinderen:

1. Aleijt Willem Glavimans, tr. Willem Aert Quap.

2. Corstiaen Willem Glavimans.

3. Daniel Willem Glavimans.

4. Geerborch Willem Glavimans, † vóór 1477, tr. Willem Willems die Zegher.

5. Hadewich Willem Glavimans, tr. Lambrecht Tielen Vette, † vóór 1445, zn. Van Thielman die Vet en Heijlwich.

6. Heijlwich Willem Glavimans, tr. Heijman Heijmans Boem.

7. Jan Willem Glavimans.

8. Kathelijjn Willem Glavimans.

9. Lijsbeth Willem Glavimans.

10. Margareta Willem Glavimans, tr. Gerit Rutghers die Bijje.

11. **Elias Willem Glavimans**, geb. omstr. 1410, † vóór 1465. (**zie V**)

Willem was gegoed te Udenhout, onder meer in het Klappenschoor, waar hij bij 't Gomelaer een 14 morgen grote hoeve bezat. In Udenhout was Willem gegoed in drie achtste delen van de goederen van Jan Willem van Berkel. Zij kregen 11 kinderen. Samen met zijn vrouw Margriet bezat Willem een hoeve in Scoudebroec te Udenhout. Als weduwe pachtte Margriet van de abdij Ter Kameren in 1435 samen met Jan Janss Priems Vannij en diens vrouw Lijsbeth Jans Wellen voor een termijn van 8 jaar de hoeve te Giersbergen, elk voor de helft.

Het kasteel te Loon op Zand werd in 1400 kort belegerd vanwege de positiekeuze van Paulus I betreffende de opvolging van hertogin Johanna. Kort daarop overleed Paulus. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Dirk I. De hertogin overlijdt kinderloos in 1406 en Brabant komt aan een achterneef: Antoon van Bourgondië (1406-1415). Antoon wordt opgevolgd door zijn zoon Jan IV (1415-1427). Omdat Jan pas 12 is in 1415, treedt er een regentschapsraad op van 1415-1417. Jan IV trouwt in maart 1418 met Johanna van Beieren, gravin van Holland. Hij overleed in 1427, slechts 24 jaar oud en werd opgevolgd door zijn jongere broer Philips van St. Pol (1427-1430), die na een korte ziekte ongehuwd overleed. Philips de Goede werd ingehuldigd als de nieuwe hertog (1433-1467).

In 1440 volgt Pauwels van Haastrecht (de Jonge) zijn vader op als heer van Venloon. Hij sterft in 1473.

Generatie V: Elias Willem Glavimans

Elias Willem Glavimans, geboren rond 1410 en overleden voor 1465. Hij had een relatie met een onbekende vrouw. Zij kregen voor zover bekend slechts 1 kind: **Franck Elias Glavimans alias Vranck Eelkens (zie VI)**.

Elias was hooguit 25 toen zijn vader overleed. Van zijn zwager Geryt Rutghers die Bijje, zijn broers Corstiaen en Jan en Geronc Henrick Grietenzoon kocht hij in 1453 een deel van de hoeve van wijlen zijn vader aan de Tolberg te Udenhout: van Geryt een derde deel, van de anderen elk een achtste. Van de familie van der Amervoort kocht hij in 1445 'een heidevelt, geheyten

Brockenhoeve te Venloen tussen 't Godshuis van Berne ten Westen en Eelken Willem Storymans ten Noorden. Daags na St Peters Banden (1 augustus). Te Udenhout was Elias gegoed in den Brant.

Op 28 maart 1452 vond er te Brussel een receptie plaats van Philips van Bourgondië, waarbij hij aan de Heer van Tilburg en Goirle, Pauwels van Haestrecht, de papieren van machtiging tot het aanstellen van een zevental Schepenen overhandigde. Voor 1222 was Tilburg een Allodium van de Hertog van Brabant. In dat jaar werd Tilburg (behalve het Kasteel) geschonken aan de aartsbisschop van Keulen, in 1228, toen de toenmalige aartsbisschop van Keulen in de slag bij Woeringen werd gevangen genomen door de Hertog van Brabant, werd het weer allodiaal goed. Tot 1387 blijft Tilburg in het bezit van de hertogen van Brabant. In genoemd jaar regeerde Johanna, die door geldgebrek ten einde raad besloot haar dorpen Tilburg, Goirle en Drunen evenals de Tol van Loon op Zand te verpanden. De man, die daarvoor 4000 'Oude Vrancrijse schilden' over had, was ridder Pauwels van Haestrecht. Hierdoor was Tilburg een pandheerlijkheid geworden. Veel rechten bezat de pandheer niet. Hij kon bijvoorbeeld niet eens beden (belastingen) heffen en de Hertog behield het belangrijke recht van de klokslag (waardoor alle weerbare mannen bij klokgelui ten oorlog geroepen konden worden) ook mocht de heer er nog geen bestuur benoemen. Om aan deze onbevredigende toestand een einde te maken, richtte de heer Pauwels van Haestrecht aan de toenmalige Hertog Phillips van Bourgondië het verzoek om schepenen te Tilburg te mogen aanstellen.

Philips werd als hertog opgevolgd door Karel de Stoute (1467-1477). Het hertogdom telde rond 1430 ongeveer 450.000 inwoners. In de 15^e eeuw was regelmatig sprake van zware pestepidemieën en soms jarenlang graanschaarste (door misoogsten en stokkende aanvoer van elders), wat vaak uitliep op hongersnood, zeker als er sprake was van interne vijandelijkheden zoals rond 1480.

Dirk van Haastrecht volgt in 1473 zijn vader op als heer van Venloon en sterft in 1492.

Generatie VI: Franck Elijas Glavimans alias Vranck Eelkens

Franck Elijas Glavimans alias Vranck Eelkens, zoon van Elias Willem Glavimans en NN, is geboren rond 1435 en overleden na mei 1506. Hij is getrouwd met Lijsbet Jan Vinckenvoert.

Zij kregen 8 kinderen:

1. Aleijd Franck Eelkens, tr. vóór 1499 Wouter Gerits.
2. Geertruid Franck Eelkens.
3. Gerit Franck Eelkens, tr. vóór 1499 Jenneke Jan Verbavelt.
4. Henrick Franck Eelkens.
5. Margriet Franck Eelkens, tr. Antonis Gijsbert Geeroncks.
6. Willem Franck Eelkens.
7. **Dirck Franck Eliens**, tr. vóór 1 okt. 1481 Elysbeth Jan Aert Meijers, dr. van Jan Aert en Margriet Peter Steven van de Amersfoort. (**zie VII**)
8. Jan Glavimans.

Franck Elijas Glavijman had een hoeve op de Tolberch. Hij was hooguit 30 toen zijn vader overleed en 42 toen zijn tante Geerborch Willem overleed. Toen hij 46 was trouwde zijn zoon Dirck. En hij was maximaal 64 bij de bruiloft van zijn dochter Aleijd Franck met Wouter Gerits en zijn zoon Gerit Franck trouwde met Jenneke Jan Verbavelt.

Generatie VII: Dirck Frank Eliens

Dirck Franck Eliens, zoon van Franck Elijas Glavimans alias Vranck Eelkens en Lijsbet Jan Vinckenvoert. Hij is getrouwd voor 1 oktober 1481 met Elysbeth Jan Aert Meijers, dochter van Jan Aert Meijers en Margriet Peter Steven van de Amersfoort.

Zij kregen 3 kinderen:

1. Jenneken Dierck Vrancken Eliens, † na 1568, tr. Gijsbert Marten Daniels, † vóór 1558.
2. Margriet Dirck Vrancken Eliens.

3. **Aert Dirck Franck Eliens (van Loen)**, † na 1550, tr. 1e Adriana Gerit Wouters de Bont, † vóór 1550, dr. van Gerit Wouter en Lijsbet; tr. 2e Henrickske Jan Daniels van der Heijden, † na 1550, dr. van Jan Daniels van der Heijden alias de Laet en Elysabeth Wouter Michiel van der Laer. **(zie VIII)**

Jan Janss. Loenman geeft op 23 augustus 1486 in erfpacht aan Gerit Elijass Smeijers een hoeve (vroeger 2 hoeven geweest) in Udenhout om 5 1/2 mud rog op Lichtmis. De gebruiker is Dirck Franck Eelkens. Gerit moet ook de lasten betalen. Jan Jan Loenman had die hoeve na opwinning in Den Bosch gekocht. Gerit kan die pacht van 5 1/2 mud binnen elf jaar lossen met 38 peters per mud. Gerit belooft aan Jan Loenman 76 peters op Lichtmis (2 februari) a.s. te betalen.

In 1492 volgt Diercke van Haastrecht haar vader op in Venloon. In 1496 geeft zij het leen over aan haar zus Maria van Haastrecht, die gehuwd was met Robrecht van Grevenbrouck. Robrecht sterft op 20 januari 1528. Rond 1500 wordt kerk, gewijd aan 'St. Jan's Onthoofding', de parochiekerk. In die tijd is er ook voor het eerst sprake van bewoning in de Kerkstraat in Venloon.

In augustus 1477 trouwt Maria van Bourgondië, dochter van Karel de Stoute, met Maximiliaan van Oostenrijk. Daardoor kwamen de Bourgondische landen in het machtsbereik van de Habsburgers. Maria overlijdt te Brugge na een val van haar paard (haar praalgraf is te zien in de O.L.Vrouwekerk in Brugge). In 1482 werd Philips de Schone (zoon van Maria van Bourgondië) en pas 3 jaar oud ingehuldigd als Hertog van Brabant. Voorlopig was Maximiliaan nog regent 1482-1494. Philips werd Hertog van Brabant, maar bovendien Koning van Spanje. Hij overleed in 1506. Na zijn overlijden trad Maximiliaan nog tot 1515 op als voogd over zijn kleinzoon Karel V, die ook nog keizer werd (1506-1555).

Figuur 6 De marskramer van Jeroen Bosch, 1510 (Bron: <http://collectie.boijmans.nl/>)

Rond 1500 telde het hertogdom ongeveer 400.000 inwoners, dat in 1525 was toegenomen tot een half miljoen. In 1525 vinden in 's-Hertogenbosch, net als in andere Brabantse steden, rellen plaats (krijtersopstand), die te maken hebben met de centralisatie door de Habsburgse vorsten en de hoge belastingen. In 1542 is sprake van een rampjaar als Maarten van Rossem, de veldmaarschalk van de hertog van Gelre, met een leger Brabant binnenvalt. Gelre is een lid van de coalitie die de macht van de hertog van Brabant probeert in te dammen. De bevolking heeft veel te lijden van de vijandelijkheden en plunderingen. De lokale bevolking heeft hiervan flink te lijden.

Generatie VIII: Aert Dirck Franck Eliens (van Loen)

Aert Dirck Franck Eliens (van Loen), zoon van Dirck Franck Eliens en Elysabeth Jan Aert Meijers is overleden na 1550. Hij is getrouwd **(1)** met Adriana Gerit Wouters de Bont. Adriana is overleden voor 1550.

Kinderen uit dit eerste huwelijk:

1. Aleijdt Aert Dircxs Eliens (van Loen), tr. Pauwels Henrick Dircx Smeijers, † vóór 1569.
2. Cornelis Aert Dircxs Eliens (van Loen), tr. Kathelijnn Peter Claes Zegers, dr. van Peter Claes Wouter Willem en Hadewich Gijsbert Peters.
3. Daneel Aert Dircxs Eliens (van Loen).
4. Dirck Aert Dircxs Eliens (van Loen).

5. Geritken (Grietken) Aert Dircks Eliens (van Loen), tr. Herman Cornelissen.
6. Jan Aert Dircks Eliens (van Loen), tr. Maria Claes Elias de Meijer.
7. Lijnken Aert Dircks Eliens (van Loen), tr. Peter Andries Cuijper.
8. Peterken Aert Dircks Eliens (van Loen), tr. Jan Jacob de Molder.

Aert Dirck Franck is getrouwd **(2)** met Henrickske Jan Daniels van der Heijden, dochter van Jan Daniels van der Heijden alias de Laet en Elysabeth Wouter Michiel van der Laer. Henrickske Jan Daniels is overleden na 1550.

Kinderen uit dit tweede huwelijk:

9. Adriaen Aert Dircks Eliens (van Loen).
10. Claes Aert Dircks Eliens (van Loen), † vóór 1580, tr. Lysken Jan Goijaert Willems, dr. van Jan Goijaert en Geertruijdt Claes Gerit Elias Smeijers.
11. **Henrick Aert Dircks Eliens (van Loen) alias Hamers**, geb. omstr. 1550, † Udenhout mei 1618, begr. Houtsestraat Udenhout 15 mei 1618, tr. Jenneke Henrick Gijsbert Zegers de oude, dr. van Henrick Gijsbert Segers en Maria Jan Goijaert Smolders. **(zie IX)**

Op 6 april 1518 belooft Adriaen Loijen Gisbrechtsoon elk jaar op St. Jorisdag (23 april) een jaarlijks aan Aert Dirck Vranckensoon een erfelijke cijns van 25 stuivers te betalen uit en van zijn erfenis met de daarop staande opstallen, gelegen op het Craeven in Venloon. Adriaen en zijn nakomelingen mogen elke 4 jaar deze verplichting afkopen voor 20 rijnguldens met de vervallen rente en mits een half jaar van te voren aangekondigd.

Op 5 december 1528 hebben Aert Dirck Vranckensoon en Matheus Geritsse, namens zijn moeder (Lijsbet, weduwe van Gerit Wouter de Bont), belooft als schuldenaren te betalen aan Gosen Peter Rommensoon tot de eerstkomende bamis (St. Bavo, 1 oktober) 10 rijngulden en van eerstkomende Pasen over een jaar nog eens 74 rijnguldens. Die 10 rijngulden tot bamis heeft Gosen overgegeven aan Henrick die Loze, coster tot Loen. Deze betalingen zijn het resultaat van een koop van een huijs, schuur met gronden en nog een akker van 4 lopensaet van Dirck Gosens en zijn kinderen.

Op 24 juni 1550 maken Aert Dirck Franck Eliens (van Loen) en Henrickske Jan Daniels van der Heijden met hun voor- en nakinderen een afspraak over de deling van de nalatenschap.

In 1528 volgt Dirk van Grevenbrouck zijn vader op als heer van de heerlijkheid Venloon. Bij zijn dood in 1537 laat hij de heerlijkheid bij testament na aan zijn echtgenote, Philiberta van Immerseel.

In 1547 zijn met Pasen (10 april) de schepenen in Venloon: Adriaen Henrick Nouwenszn., Peeter Gijsbrechtssoon, Bertolomeus Janssoon, Goijaert Jansse Verdiessen, Bertrom Claes de Bont, Goessen Henricxsse Bezouwen en Merten Henricxsse de Bie.

In 1555 deed Karel V in Brussel afstand van de regering en hij sterft in 1558 in Spanje. Hij werd opgevolgd als hertog van Brabant en koning van Spanje door zijn zoon Philips II (1555-1598). Het opkomend calvinisme wordt zwaar bestreden door de Inquisitie. Hoge korenprijzen scheppen in 1566 een revolutionaire situatie. In die situatie bieden 200 edelen op 5 april 1566 in Brussel een Smeekschrift aan aan de landvoogdes Margaretha van Parma. Er is geen reden meer aan en in augustus begint de Beeldenstorm in Steenvoorde (Vlaanderen) en breidt zich uit over praktisch de gehele Nederlanden. Op 22 augustus 1566 arriveert Alva met een volstrekte militaire macht en de opdracht de rebellen te straffen. Eind 1566 neemt Margaretha van Parma ontslag en Alva volgt haar op als landvoogd (1567-1573).

Philips geeft op 6 mei 1598 de Nederlanden in hun geheel als bruidsschat aan zijn dochter Isabella en haar man Albrecht van Oostenrijk (1598-1621). Aartshertog Albrecht was in 1596 door Philips II benoemd als landvoogd. In 1555/1556 leidden misoogsten in combinatie met hoge accijnzen en hoge hertogelijke belastingen tot sterk stijgende graanprijzen.

Generatie IX: Henrick Aert Dircks Eliens (van Loen) alias Hamers

Henrick Aert Dircks Eliens (van Loen) alias Hamers, zoon van Aert Dirck Franck Eliens (van Loen) en Henrickske Jan Daniels van der Heijden, is geboren rond 1550 en begraven op 15 mei 1618 aan de Houtsestraat in Udenhout. Hij is getrouwd met Jenneke Henrick Gijsbert Zegers de oude, dochter van Henrick Gijsbert Segers en Maria Jan Goijaert Smolders.

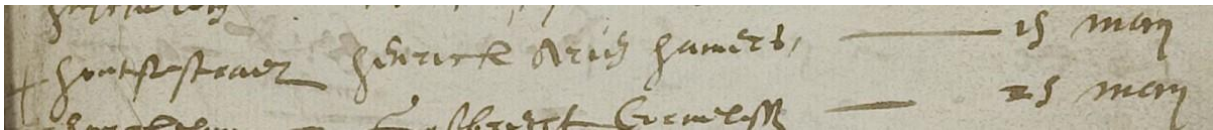
Zij kregen 3 kinderen:

1. Gijsbert Henrick Aert Dircks alias Hamers.
2. **Adriaen Henrick Aert Hamers**, † vóór 8 okt. 1654, tr. Petronella Willem Peter Gerits van Gorcom, geb. Tilburg? omstr. 1600, † na 28 febr. 1646, dr. van Willem Peter Gerits en Adriana Peter Hendricks. **(zie X)**
3. Peter Henrick Aertsen alias Hamers, geb. Loon op Zand omstr. 1581, † vóór 1623, tr. 1e Loon op Zand 18 jan. 1611 Anna Jan Jan Stoop, geb. Waalwijk omstr. 1586, † Loon op Zand 11 sept. 1625, dr. van Jan Jan Willem Stoopkens en Margreta Ambrosius;

tr. 2e Loon op Zand 2 mei 1627 Huijbertjen Eelens Oirlemans, geb. Loon op Zand 1594, † vóór 7 maart 1665, dr. van Elias Jacob en Maria Boudewijns Verhaegen; zij hertr. Thomis Jan Zacharias en tr. 3e Dirck Cornelis Jan Diercsen van den Hove. De naam van Henrick Aert is ook wel Henrick Aert Dircsse of Dircxse.

Uit het huwelijk tussen Henrick Aert en Jenneke stamt de Brabantse plattelandsfamilie Hamers. Waarom de naam Hamers werd toegevoegd is onbekend. De naam duikt eind 16^e/begin 17^e eeuw voor het eerst op in akten van de schepenbank in Venloon.

Op 15 juni 1569 verkopen Henrick Aert Dircks (alias Hamers) en zijn broers Claes Aert Dircks en Adriaen Aert Dircks voor 150 gulden hun deel voor in een hoeve met de opstallen op de Roestelberg onder Loon op Zand (uit de erfenis van hun ouders). De koopsom moet in 2 termijnen met Pasen betaald worden. Op 14 december 1572 is de hele zaak afgewikkeld. Henrick ging op 23 februari 1606 een erfwisseling en erfmingeling ('erfgront om erfgront, landt om landt') aan met Jan Bernaerts Hoirevoirts en bouwde later op de verkregen grond een huisje. De 3,5 lopensaet grond was gelegen in de Schijf aan de Loonse Molenstraat onder Udenhout. De grond tussen Loonse Molenstraat, Moleneind en Houtsestraat, waar veel van de nakomelingen van Henrick tot in de 20^e eeuw woonden, is later bekend geworden als de **Hamershoek**.

Figuur 7 Begraafakte van Henrick Arien Hamers op 15 mei 1618 aan de Houtsestraat (Bron: www.regionaalarchieftilburg.nl)

Ondertussen was de Tachtigjarige Oorlog uitgebroken. Invallende Spaanse "legerbenden" plunderden en brandschatten Tilburg in 1585/1586. In 1587 werd het kasteel van Loon op Zand belegerd door Staatse troepen onder leiding van Filips van Hohenlohe-Neuenstein: 'Op 24 juny toogen de Staatschen door de Langstraat voren het kasteel Loon op Zandt in de Meyerye en beschooten hetzelve met vijf stukken geschut'. Aldus kwam het kasteel in Staatse handen, maar het werd spoedig daarna door de Spaanse legeraanvoerder Peter Ernst von Mansfeld door de Spaansgezinden heroverd. De regering van 's-Hertogenbosch verzocht aan Parma dat hij het Huys te Loon, de Schans te Engelen en eenige andere kastelen, rondom de stad gelegen, met zulke krijgsknechten die door de Stad en Meyery werden betaald, wilde doen bezetten.' Aldus geschiedde, maar in 1590 volgde opnieuw een belegering.

In november 1576 raasde de Spaanse Furie door Antwerpen. Muitende soldaten plunderden, brandschatten en doodden mogelijk 2.500 Antwerpenaren. Van 1576 tot 1585 (17-08-1585, val van Antwerpen) was sprake van opstand tegen het Spaanse gezag en burgeroorlog. De Staten van Brabant namen hierin het initiatief en riepen in 1576, tegen de wil van Philips II, de Staten-Generaal bijeen te Brussel. De Staten-Generaal verplaatsen zich naar Den Haag en zeggen Philips II de gehoorzaamheid op: 'Plakkaat van Verlatinghe' op 22 juli 1581. In 1585 waren alle Brabantse steden, behalve Bergen op Zoom, weer in Spaanse handen.

Bij de dood van Philiberta van Immerseel op 5 augustus 1603 wordt Engelbrecht van Immerseel beleend met zowel Venloon als Bokhoven. Hij overlijdt in 1652.

Op 9 april 1609 werd te Antwerpen het Twaalfjarig bestand gesloten, waardoor Sprang een grensdorp wordt van de Staten van Holland en Loon op Zand voortaan een grensdorp is van het hertogdom Brabant. Omdat het huwelijk van Isabella en Albrecht kinderloos blijft (Albrecht overlijdt in 1621), wordt de nieuwe Spaanse koning Philips IV automatisch heer der Nederlanden (1621-1665). Het bestand eindigt in 1621 door dit alles ook formeel. Isabella blijft landvoogdes tot haar dood op 2 december 1633.

Generatie X: Adriaen Henrick Aert Hamers

Adriaen Henrick Aert Hamers, zoon van Henrick Aert Dircks Eliens (van Loen) alias Hamers en Jenneke Henrick Gijsbert Zegers de oude, is overleden na 14 april 1651 maar voor 8 oktober 1654. Adriaen Hendrick was rond 1600 woonachtig in Tilburg aan de Loonse Molenstraat. Adriaen was ziek in 1652. Hij is getrouwd met Petronella Willem Peter Gerits van Gorcom, dochter van Willem Peter Gerits van Gorcom en Adriana Peter Hendricks. Zij is geboren rond 1600 te (waarschijnlijk) Tilburg en overleden na 28 februari 1646.

Zij kregen 6 kinderen:

1. Adriaen Adriaen Hendrick Hamers, tr. Loon op Zand 25 febr. 1631 Joanna Willem Jan Ariens, † vóór 1686, dr. van Willem Jan en Joanna Willem Everts.
2. Maria Adriaen Hendrick Hamers, geb. omstr. 1601, † vóór 1665, tr. 1e Loon op Zand (ondertr. 14 febr.) 1626) Adrianus Zegeruszn, geb. omstr. 1596, † vóór 1638, zn. van Seger Peter Mutsaers en Catharina Adriaen Aerts; tr. 2e Loon op Zand 18 nov. 1638 Elias Jan Dirck Martens, geb. omstr. 1616, zn. van Jan Dirck Marten Dircks en Geertruid Goossen Gerit Vranck Lemmens.
3. Guilielma Adrianus Henrick Hamers, geb. omstr. 1610, begr. Loon op Zand 29 sept. 1632.
4. Johannes Adrianuszn Hamers, ged. Loon op Zand 18 april 1610, † vóór 1684, tr. Loon op Zand 4 febr. 1640 Maria Guilelmusdr, ged. Loon op Zand 6 maart 1610, dr. van Willem Jan Ariens en Joanna Willem Everts.
5. Arnoldus Adriaen Hendrick Hamers, ged. Loon op Zand 5 febr. 1612, † na 1695, tr. Oisterwijk (ondertr. 4) jan. 1642 Petronella Adriaen Cornelis Vermeer, geb. Oisterwijk? omstr. 1617.
6. **Peter Adriaen Hendrick Hamers**, ged. Loon op Zand 3 juli 1616, † 12 mei 1680, tr. Tilburg 3 febr. 1644 Margriet Gerit Jansen van de Ven, ged. Loon op Zand 5 april 1620, dr. van Gerit Jan. **(zie XI)**

Samen met zijn zwager Daniël Willemse (van Gorkum) koopt Adriaen op 28 juni 1606 van Hendrick Ariaanse, mede namens zijn zuster Adriaenke, een stuk hei (het Lijske Peter Sijmen heijvelt) bij de Loonse Molenstraat. Als kopers zullen zij de jaarlijkse 'grontcijns betalen aan de heer van Loon en een 1/8 deel van een smael hoen'.

Op 15 december 1612 koopt Adriaen van Arijtken, weduwe van Cornelis Hendricx, en hun kinderen een perceeltje met daarop een klein huisje, aan 'de rechte heistraet' tegenover de kerk in Venloon.

Op 21 mei 1613 kopen Adriaen en zijn zwager Daniël Willemse (van Gorkum) van de H.Geest meesters '48 roijen en 5 voet moer' gelegen in de 'waghenmoer van den Egmont' voor 98 gld, 9 stuivers, te betalen in 5 jaarlijkse termijnen met Pasen van 19 gld, 13 stuivers en 3 oortjes. De laatste termijn is betaald op 25 april 1618.

Op 30 januari 1627 transporteert Adriaen Vranck Lenaerts, gehuwd met Maijken dochter Cornelis Joosten, goederen aan Raes zoon Dierck Raessen van Grevenbroeck. Uit de aantekening in de marge blijkt dat Raes Dierck Raessen van Grevenbroeck op 3 februari 1628 afstand heeft gedaan van deze goederen ten behoeve van Adriaen Hendricxssen Haemers en Geeridt Hendrick Geerits.

Op 10 oktober 1627 vindt er een schikking plaats tussen jonker Mathijs Cannarts, schout in Venloon, en Ghijsbrecht Hendricx en Adriaen Hendricxssen Haemers, voor Huijbert Adriaens, gevangene.

Adriaen kocht in 1632 van zijn broer Peter eenderde deel in een huis met hof en boomgaard aan de Molenstraat te Udenhout bij Loon op Zand.

De veenbranden, die veel voorkwamen, waren in 1590 zo hevig dat zij niet meer geblust kunnen worden. De branden kunnen alleen gestopt worden door het graven van sloten en greppels.

Omstreeks 1600 werd het kasteel van Loon op Zand gedeeltelijk door brand verwoest en is na de brand herbouwd.

Het begin van de 17^e eeuw kenmerkt zich, tot de totstandkoming van het Twaalfjarig Bestand in 1609, door het grote aantal oorlogshandelingen en plunderingen die zich in onze streek voordoen. Behalve de oorlogen of inkwartiering zijn "quade siektes" wel de ergste plagen die de bevolking kunnen treffen. Met deze "siektes" wordt meestal de pest bedoeld. In 1604 zijn er, binnen enkele maanden, binnen de heerlijkheid Venloon ongeveer 350 mensen aan de gevolgen van de pest overleden. De angst voor deze ziekte is onder de bevolking zo groot, dat men zelfs de lijken van de pestlijders niet meer op het gewone kerkhof durft te begraven. Zoals ook elders gebruikelijk worden de lijken begraven op een speciaal pestkerkhof buiten het dorp.

De bijkerk van Loon op Zand in Sprang is in 1610 door de Staten van Holland aan de hervormden gegeven. Hiermee breekt er voor de katholieke geestelijkheid een zware tijd aan. Slechts met veel moeite en met gevaar voor eigen leven kunnen zij de gelovigen van de meer noordelijk gelegen dorpen nog helpen.

Een achttal bewoners van Kaatsheuvel en de Vaart richt in 1615 een dringend verzoek aan de schout en schepenen van Loon op Zand om hun vergunning te verlenen tot het bouwen van een school om daarin hun "kinderkens" te doen "stichten" en "leeren". Op het verzoek is gunstig beschikt.

Generatie XI: Peter Adriaen Hendrick Hamers

Peter Adriaen Hendrick Hamers, zoon van Adriaen Henrick Aert Hamers en Petronella Willem Peter Gerits van Gorcom, is gedoopt op 3 juli 1616 te Loon Op Zand en aldaar overleden op 12 mei 1680. Hij is getrouwd op 3 februari 1644 te Tilburg met Margriet Gerit Jansen van de Ven, dochter van Gerit Jan van de Ven. Zij, is gedoopt op 5 april 1620 te Loon Op Zand. Margriet heette ook wel Margaretha Geeritse of Margareta Gerardusdr. of (bij haar huwelijk) Grietken Gerard Janssen.

Zij kregen 8 kinderen:

1. Guilelmus Petruszn (Willem Peters) Hamers, ged. Loon op Zand 4 okt. 1644, † vóór 31 jan. 1688, tr. Loon op Zand 2 jan. 1678 Jenneke Janse Boom, ged. Loon op Zand 18 juni 1651, dr. van Jan Gerarduszn en Petronella Franciscusdr; zij hertr. Loon op Zand 14 febr. 1688 Martinus Geritse.
2. **Joannes Petruszn Adriaen Hamers**, ged. Loon op Zand 4 juni 1647, † ald. 10 okt. 1709, tr. Loon op Zand 26 jan. 1671 Adriana Petrusdr Priems, ged. Loon op Zand 7 okt. 1646, dr. van Petrus Adrianus en Ida Gerardus. (**zie XII**)
3. Walterus Petrus Adrianus Hamers, ged. Loon op Zand 19 dec. 1649.
4. Adriaan Peter Hamers, ged. Loon op Zand 7 mei 1652, † vóór 1 april 1714, tr. Loon op Zand 12 mei 1675 Johanna Petrus (Martens)(Jenneken) Priems, ged. Loon op Zand 6 jan. 1652, † ald. 15 nov. 1737, dr. van Petrus Adriani Andries en Henrica Petri Lambrechts Hendrickske Peijnenborch.
5. Henricus Petrus (Hendrik) Hamers, ged. Loon op Zand 22 nov. 1654, tr. 1e Loon op Zand 28 febr. 1676 Petronella Corneliusdr; tr. 2e Tilburg 29 aug. 1694 Anna Floris de Jongh, ged. Loon op Zand 17 okt. 1662, dr. van Flores Joannes en Maria Steven Span.
6. Antonius Petrus Adrianus Hamers, ged. Loon op Zand 27 febr. 1658.
7. Petrus Petrus Adrianus Hamers, ged. Loon op Zand 23 juli 1660, tr. Dongen 13 juni 1697 Adriana Martijn Broeders, geb. Dongen, begr. Tilburg 28 jan. 1728, dr. van Martinus (Merten).
8. Maria Petrus Adrianus Hamers, ged. Loon op Zand 11 jan. 1663, tr. 1e Tilburg 17 febr. 1686 Wouter Antonis Jan Peters Pulskens, ged. 22 dec. 1658; tr. 2e Tilburg 6 nov. 1689 Hendrick Peter Cornelis (Peters) Mutsaerts, geb. Tilburg, † vóór 11 sept. 1694, zn. van Peter Cornelis Emmen; tr. 3e Tilburg 26 sept. 1694 Cornelis Cornelis Schenkers, geb. Dongen omstr. 1669.

Op 12 september 1653 bekende Goossen Lenaert van den Hove schuldig te zijn aan Peeter Adriaenssen Haemer een bedrag aan 39 gulden terzake van de koop van "een vosch merie pert afftants wesende".

Theodoor volgt in 1652 zijn vader Engelbrecht op als heer van Venloon op, maar sterft al op 2 augustus 1654. Thomas van Immerseel volgt in 1654 zijn broer van Theodoor van Immerseel op als heer van Venloon.

Op 25 augustus 1674 verkoopt Peeter Adriaen Hamers, als man van Grietje Gerits van de Ven, aan Adriaen Lambert van Hees weiveld, 2,5 lopen, te Udenhout bij de Cruijsstraet in de Lege Reijten e.z. Wouter Cornelis Bertens, a.z. de Leeghreijsche steeght, e.e. Willem Adriaen Appels, a.e. kinderen Peeter Jan Berghmans voor de som van 200 gulden.

Op 15 augustus 1675 verkoopt Peeter Adriaen Hamers, als man van Margarita Gerit van de Ven, aan Adriaen Laureijs Coolen akkerland, 2 lopen 9 roeden, te Udenhout in de Ses hoeven e.z. Adriaen Laureijs Coolen, a.z. kinderen Jan Gerit de Cort, e.e. Jan Andries Kuijpers, a.e. kinderen Joost Jan vanden Broeck voor de som van 436 gulden.

In 1619 telde Tilburg 4.750 inwoners.

In 1621 loopt het Twaalf jarig bestand af, de oorlog gaat door en reeds is in 1622 wordt Venloon enkele dagen door de troepen van de graaf van Mansveld en de hertog van Brunswijk belegerd. De molen op d'n Hil in Kaatsheuvel is door "quaaddoeners" in brand gestoken. De bevolking lijdt ontzettend onder plunderingen en oorlogscontributies die zij steeds weer opnieuw moet betalen.

Venloon is de eerste plaats over de grens vanuit Holland gezien. Sprang, Vrijhoeve, Capelle, Besoyen en Baardwijk zijn Hollands. Waalwijk en Loon zijn Brabants. In dit grensgebied is veel krijgsumoer en het oorlogsgevaar voor de bevolking komt van 2 kanten door de onophoudelijke invallen te van Spaanse of Staatse troepen. De akkers kunnen nauwelijks ingezaaid worden en wat er nog groeit, wordt door de ingekwartierde- of doortrekkende legers opgeëist voor hun paarden. Kapitalen moet Venloon opbrengen voor de veiligheid van zichzelf en die van anderen. Nadat Prins Maurits in 1625 Venloon ingenomen heeft, komt een garnizoen met Staatse troepen op het kasteel en er is melding van veel schade en overlast onder de bevolking, veroorzaakt door deze soldaten. Terwijl het kasteel door het garnizoen grote schade heeft opgelopen worden rond Loon vele akkers vernield en veldvruchten gestolen. Later in het jaar is het weer raak en wordt Loon nog tweemaal belegerd door de graaf van Mansveld. Ook diens troepen maken zich schuldig aan vernielingen en diefstal en weer is de bevolking de dupe. De zwarte pest slaat weer

opnieuw toe binnen de heerlijkheid Venlo. Er vallen binnen enkele maanden 300 slachtoffers, waaronder kapelaan Hevens en koster Mathias.

Prins Frederik Hendrik verovert na een langdurig beleg van april tot half september 1629, 's-Hertogenbosch. Zijn troepen, bestaande uit 25.000 man voetvolk en 7.000 ruiters lagen in onze streken, met alle gevolgen van dien. De akkers kunnen niet genoeg bemest en ingezaaid worden; wat er nog groeit wordt wederom opgeëist als voedsel voor het legervolk en paarden. 's-Hertogenbosch capituleert na een strijd van vier en een halve maand op 14 september 1629. Meteen na de verovering werden onderhandelingen begonnen over de staatkundige status van de Meierij met als doel een overeenkomst waarin de gezagsuitoefening en soevereiniteit over de Meierij zou worden geregeld. De 5 zogeheten Meierijconferenties werden in 1630 (4x vanaf 22 januari) en in het voorjaar van 1631 gehouden te Tilburg. Er kwam geen resultaat. Dat kwam pas bij de Vrede van Münster in 1648.

Door het legervolk van de Prins van Oranje is in 1634 zo huisgehouden, dat de pachters niet aan hun verplichtingen tegenover de kasteelheer kunnen voldoen. Aan tien pachters wordt daarom, door de pachtheer, elk 4 mud rogge kwijtgescholden. In 1634 werd Loon op Zand ingenomen door Jan van Nassau. Plunderingen en vernielingen door de daar gelegerde troepen en door, in de omgeving rondtrekkende, muiters brachten veel onheil in Loon op Zand.

De pastoor van Loon maakt in 1635 een lijst op van alle ornamenten die de kerk bezit. Ze worden in kisten verpakt en veiligheidshalve op het kasteel in bewaring gegeven.

In de Heerlijkheid wordt bekend gemaakt dat het Hof van Holland heeft verboden om bij begrafenissen bier te schenken.

Prins Frederik Hendrik is in 1639 opnieuw gelegerd in Loon op Zand en omgeving. Deze keer met 8 compagnieën en natuurlijk weer met alle gevolgen van dien voor de plaatselijke bevolking. Deze troepen vernielen de sluizen in de Vaart zodanig dat de turfvaart, die vanaf 1600 langzaam maar zeker op zijn retour is, nu helemaal stil komt te liggen.

Ca. 200 Tilburgse kinderen worden in 1641 in Loon op Zand gedoopt door de naar daar uitgeweken kapelaan Jacob van de Graeff (Jacobus Gravius).

3. STAATS-BRABANT BINNEN DE REPUBLIEK DER VERENIGDE NEDERLANDEN **(1648-1795)**

Generatie XII t/m XIV

Op 15 mei 1648 wordt de Vrede van Münster gesloten. Het gebied van het tegenwoordige Noord-Brabant (Meierij van 's-Hertogenbosch, Baronie van Breda en Markizaat van Bergen op Zoom) gaat ook formeel over naar de Republiek der Verenigde Nederlanden. Staats-Brabant wordt rechtstreeks door de Staten-Generaal in Den Haag bestuurd. De onafhankelijkheid van de Republiek wordt zowel door Spanje als door het Duitse Rijk erkend. Staats-Brabant heeft geen zelfbeschikkingsrecht en geen vertegenwoordiging in het landsbestuur. Het valt als Generaliteitsland rechtstreeks onder de Staten-Generaal, die landsheerlijke bevoegdheid had en het daarop gebaseerde beleid voerde, met de Raad van State als uitvoerend orgaan, die dus in de plaats kwamen van de Hertog van Brabant. Dat zou zo blijven tot 1 maart 1796. De Generaliteit stond er financieel wezenlijk niet anders voor dan de Habsburgse landsheren voorheen. In plaats van de hertogelijke bede gevraagd aan de Staten-Generaal kwam de Generale Petitie, waarmee Generaliteit naar buiten trad en die aan de Staten-Generaal werd aangeboden en door dat orgaan aan de Provinciale Staten voor goedkeuring en effectuering. De controletaak van de oude Habsburgse rekenkamers ging naar een Generaliteitsrekenkamer (bemand door rekenmeesters uit de provincies, behalve Staats-Brabant). Staats-Brabant had geen quote voor het aandeel in de algemene generaliteitsmiddelen (zoals de provincies), laat staan dat Staats-Brabant een consent kon uitspreken. Dat deden de Staten-Generaal als hun soeverein (consent bij vervanging). Er geldt in Staats-Brabant een verbod op de vrije uitoefening van het katholieke geloof tot op 19 juli 1730 de katholieke eredienst weer werd toegelaten, zij het tegen betaling. Katholieken zijn uitgesloten van bestuursfuncties. De economie in Brabant stagneert voor lange tijd en economisch en cultureel richt men zich op het noorden. Staats-Brabant is een militaire bufferzone voor de Republiek. Dat liet in zowel de 17^e als de 18^e eeuw diepe sporen na en leidde tot veel ellende en schade in het Brabantse land.

De Republiek kende zijn gouden 17e eeuw met voorspoedige economische groei en macht. De macht van de Republiek verminderde echter snel in de tweede helft van de 18^e eeuw. Het verlies in de 4^e Engelse oorlog (1780-1784) leidde tot verdere achteruitgang van de handel. Vanaf 1781 groeit de Patriottische beweging tegen de stadhouder Willem V. Er ontstond een felle strijd tussen patriotten en orangisten. De inval van 20.000 Pruisische soldaten op 13 september 1787 (na het incident bij Goejanverwellesluis) ter ondersteuning van de stadhouder mocht niet meer baten. Franse troepen trokken in 1794 voor de derde keer Nederland binnen. Willem V vluchtte naar Engeland en op 19 januari 1795 maakte de oude Republiek plaats voor de Bataafse Republiek.

Generatie XII: Joannes Petruszn Adriaen Hamers

Joannes Petruszn Adriaen Hamers, zoon van Peter Adriaen Hendrick Hamers en Margriet Gerit Jansen van de Ven, is gedoopt op 4 juni 1647 te Loon Op Zand en ook daar overleden op 10 oktober 1709. Hij is getrouwd op 26 januari 1671 te Loon Op Zand met Adriana Petrusdr Priems, dochter van Petrus Adrianus Priems en Ida Gerardus. Zij, is gedoopt op 7 oktober 1646 te Loon Op Zand.

Zij kregen 8 kinderen:

1. Waltera Jan (Wouterken) Hamers, ged. Loon op Zand 29 april 1672, begr. Tilburg 19 dec. 1705, tr. Tilburg 6 maart 1696 Gerardus Sijmons (Klijssen Claesen) (Gerrit) Cleijssen, ged. Tilburg 3 april 1664, zn. van Simon Geerts (Claesen) en Adriana Wouter Cornelis wouters Brocken.
2. Joanna Hamers, ged. Loon op Zand 25 jan. 1675, tr. Loon op Zand 11 (kerkelijk 12) febr. 1719 Joannes Geijsberse Oerlemans, ged. Loon op Zand 12 jan. 1676, zn. van Gijsbert Jan en Joanna Huijberts.
3. Petronella Hamers, ged. Loon op Zand 15 sept. 1676.
4. Petrus Hamers, ged. Loon op Zand 2 febr. 1679.
5. **Petrus Janse Hamers**, ged. Loon op Zand 23 mei 1683, † ald. 23 juni 1739, tr. Loon op Zand 17 mei 1728 Judith Wouter Jans van Heuclom, ged. Oisterwijk okt. 1696, begr. Tilburg (Oostheijkant) 11 mei 1771, dr. van Wouter Jans Cornelis Thomissen en Joanna Adrianus Geerits; zij hertr. Loon op Zand 19 (kerkelijk 18) febr. 1743 Joannes Adrianus van Spaandonk. (**zie XIII**)

6. Antonius Hamers, geb. Loon op Zand 27 juli 1686, begr. ald. 25 aug. 1709.

7. Wilhelmus Janse Hamers, geb. Loon op Zand 13 nov. 1689, † vóór 1750, tr. Loon op Zand 11 febr. 1725 Pitronella Wouter Dominicus, ged. Loon op Zand mei 1695, † ald. 28 okt. 1766, dr. van Walterus (Dominicuszn) en Joanna Petrusdr.

8. Hendrien Hamers, ged. Loon op Zand 14 dec. 1692, tr. Loon op Zand 25 jan. 1739 Judocus van Tilburg.

Op 12 mei 1670 bekennt Corstiaen Adriaens van Hees schuldig te zijn aan Robbert Adriaen Brekelmans en Jan Peeter Custen, als voogden over de onmondige kinderen van Adriaen Willems van Schie en Anna Aerts, en aan Adriana Peeter Adriaen Priems een bedrag van 50 gulden. Uit de aantekening in de marge blijkt dat de schuld op 25-3-1689 bij Jan Peeter Haemers, gehuwd met genoemde Adriana, ingelost is.

Op 13 juli 1648 is op het Loonse kasteel Helena de Montmorency, de echtgenote van Engelbrecht van Immerseel (tevens graaf van Bokhoven) overleden. Bedoeling was dat zij in het Predikherenklooster te Antwerpen zou worden begraven. Later komt het praalgraf (een van de mooiste in Nederland) voor het echtpaar in de kerk van Bokhoven bij Den Bosch. De befaamde barokke beeldhouwer Artus Quellinus vervaardigde dit in 1650. De eigenlijke bestemming van het in Amsterdam vervaardigde praalgraf was Antwerpen. Maar het echtpaar vond het daar niet veilig, waardoor ze in de kerk van Bokhoven hun laatste rustplaats hebben gekozen.

Figuur 8 Praalgraf Engelbrecht van Immerseel en Helena de Montmorency te Bokhoven (Bron: www.thuisinbrabant.nl)

Als gevolg van de Vrede van Munster (15 mei 1648) is de Bernse hoeve en de goederen van de abdij van Berne door de Staten "geïncorporeerd". Ook moet kapelaan van den Grave in 1648 Loon op Zand onmiddellijk verlaten en vestigt Petrus Alberti Kuyk zich als predikant in Loon. Udenhout zal voortaan samen met Loon op Zand tot één gereformeerde gemeente worden verenigd. Er is nog meer slecht nieuws, de kerk van Loon is op 16 juni 1648 door de Staatsen, de katholieken ontnomen. De heer van Loon, Engelbrecht van Immerseel, besluit hierop de slotkapel open te stellen voor de katholieken van Loon op Zand en het brouwhuis zal worden ingericht als kerk. De heren van Loon op Zand stelden de katholieken in deze tijd in staat om de Mis bij te wonen in de slotkapel, en later werd er op het kasteelterrein een schuurkerk gebouwd die tot 1823 dienst deed. Tijdens de reformatie stond de adellijke familie Van Immerselle hun brouwerij achter het kasteel af aan de Loonse ingezetenen om daar hun Heilige Missen te houden. In de 2e Wereldoorlog werd de schuurkerk in brand gestoken en volledig in de as gelegd.

In 1653 kwam de heerlijkheid aan Theodorus van Immerseel, zoon van Engelbrecht, en na zijn dood in 1657 werd diens broer Thomas van Immerseel de heer. Deze was getrouwd met Madeleine 't Serclaes de Tilly. Hun zoon Ferdinand van Immerseel werd in 1672 beleend met Loon op Zand. Ondertussen vielen de Fransen binnen en verwoestten het kasteel. Ferdinands zoon, die ook Ferdinand van Immerseel heette, werd in 1677 beleend met Bokhoven en Loon op Zand. In 1696 stierf hij kinderloos.

Thomas van Immerseel heeft in 1654 een bedrag aan de pastoor ter beschikking gesteld om voor heel de gemeente de "cathecismus voor de Katholycke jonckheyt" aan te schaffen.

Vanaf 1654 wordt in fasen het in de Republiek geldende belastingstelsel in de Meierij ingevoerd. De belangrijkste belastingen worden de verpondingen (grondbelasting) en 'gemene middelen' zoals accijnzen en heffingen op agrarische producten. Bij het Magistraat van 's-Hertogenbosch wordt in 1656 een klacht ingediend over het feit dat men, in strijd met aloude privilegiën, in Brabant drossen, rechters en anderen aanstellen die geen geboren Brabanders zijn. Dit is in strijd met oude Brabantse rechten.

De predikanten krijgen grote bevoegdheden en vormen een soort geheime politie, zowel ten opzichte van de katholieke ambtenaren als wel ten opzichte van de priesters. Een van de fanatiekste predikanten is wel de Berlicumse dominee Everhardus Schuyt. Hij heeft inmiddels de schout, de vorster en de ondervorster uit hun ambt gezet. Tevens probeert hij het voor elkaar te krijgen dat het Martinus van Rossum, de pastoor van Loon op Zand, die zijn toevlucht heeft gezocht op het kasteel van de heer van Loon, onmogelijk wordt gemaakt om zijn functie nog langer uit te oefenen.

Op 4 maart 1658 breekt het hoge water door de Loonse Hoevenaersdijk, de Waalwijkse Meerdijk en de Baardwijkse Meerdijk, waarna het water grote gaten slaat in de dijken en het achtergelegen land. Hierdoor is het niet mogelijk de dijken op dezelfde plaats te herstellen en moet er een nieuwe dijk aangelegd worden. Na overleg tussen de drie dorpen wordt besloten deze dijk over het grondgebied van Loon op Zand te laten lopen van de Baardwijkse steeg tot de Achterste Hoeven van Loon op Zand. De dijk loopt over het grondgebied van Thomas Ignatius van Immerselle, heer van Loon, en over dat van particulieren, waaronder Jan Dierck Raessen van Grevenbroeck. Beiden geven hiervoor toestemming, zij het onder bepaalde voorwaarden.

Er vond in 1663 een grondige verbouwing plaats van het kasteel van Loon op Zand, waarbij het defensieve karakter verdween en het een volwaardige residentie werd.

Een jaar later heerste er weer een pestepidemie. In een cijnsboek van 1664 wordt aangetekend dat de heer Charles van Immerseel, voor het onderhoud van de armen laat bestemmen 266 gulden 10 stuiver en 8 penningen, en in hetzelfde jaar ten tijde van 'de quade siektens' nog eens aan de huisarmen een onbenoemd bedrag aan brood.

De heer van Loon wordt in 1671 nog eens duidelijk gemaakt dat hij in plaats van de afgezette "paepse" schepenen, stadhouder, vorster en ondervorster, andere van de "waere chriseleycke religie" moet aanstellen. Bij in gebreke blijven zullen de Staatsen daar zelf voor zorgen en alle kosten op de heer van Loon verhalen.

In het 'rampjaar' 1672 vallen de Fransen, onder leiding van koning Lodewijk XIV, met een leger van 120.000 goed geoefende soldaten, ons land binnen en laten slot Bokhoven in de lucht vliegen. Tilburg, dat dan ca 8.500 inwoners telt, wordt geplunderd. De Staten van Holland laten zich niet onbetuigd en verweren zich heftig tegen deze aanval. Het gevolg van deze oorlogshandelingen is wel dat er een groot tekort ontstaat aan de noodzakelijke levensmiddelen voor de plaatselijke bevolking.

In 1676 volgt Ferdinand Hyacinth van Immerseel zijn vader Thomas op als heer van Venloon en sterft kinderloos op 11 mei 1696.

Op 5 december 1695 leggen Willem van Hasselt, Aert Adriaen Hamers (oom van **Joannes Petrusz Adriaen Hamers**), Dirck Rijnderse Nauwen, Gijsbert Adr. van den Hoven, Cornelis Haensbergen en Jan Adr. Hamers (zoon van Aert Adriaen Hamers) tegenover de Schepenen van Hasselt en van Boxtel van Loon op Zand een verklaring af over de belegering van het kasteel rond 1600 door markies Spinola, de verwoesting van huizen in Loon op Zand en het verloren gaan van de charters en akten in kasteel en secretarie. Uit deze akte blijkt dat het kasteel na de inname werd verwoest door de Staatse troepen. Ook de huizen in de nabijheid daarvan ondergingen al of niet kwaadschiks hetzelfde lot.

1650-1700 De begraafboeken Loon op Zand over deze periode zijn helaas verloren gegaan.

Figuur 9 Kopergravure van het kasteel te Loon op Zand door Henri Cause (1648-1699), (Bron: Brabant-Collectie / Tilburg University)

Generatie XIII: Petrus Janse Hamers

Petrus Janse Hamers, zoon van Joannes Petruszn Adriaen Hamers en Adriana Petrusdr Priems, is gedoopt op 23 mei 1683 te Loon op Zand en aldaar overleden op 23 juni 1739 (15°C, west, half bewolkt). Hij is getrouwd op 17 mei 1728 (14°C, NNO, regen) te Loon Op Zand met Judith Wouter Jans van Heuclom, dochter van Wouter Jans Cornelis Thomissen van Heuclom en Joanna Adrianus Geerits. Zij, is gedoopt in oktober 1696 te Oosterwijk. Judith Wouter Jans is overleden en is begraven op 11 mei 1771 te Tilburg (Oostheijkant).

Zij kregen 3 kinderen:

1. **Joannes Peter Hamers**, ged. Loon op Zand 3 april 1732, begr. Tilburg 17 sept. 1784, tr. Tilburg 12 juni 1763 Maria Catharina van Leijenburg, ged. Tilburg 14 maart 1734, begr. ald. 3 jan. 1798, dr. van Reijnier Henricus en Ariaantje Cornelis Schenkers. **(zie XIV)**
2. Walterus Peter Hamers, ged. Loon op Zand 29 mei 1733, † Hilvarenbeek 15 febr. 1803, tr. Tilburg 10 mei 1767 Maria Adam W(e)ijters, ged. Loon op Zand 23 maart 1733, begr. Goirle 4 nov. 1796, dr. van Adamus Laurentius Wijters en Joanna Corste Vissers.
3. Adrianus Peter Hamers, ged. Loon op Zand 8 nov. 1737, † ald. 15 jan. 1738.

Petrus en Judith woonden in 1736 aan de Molenstraat 86 te Loon op Zand. Judith heette ook wel Judith Walterus Janse van Heukelom, Judith Wauters, Judik Wouters Jansz. Judith hertrouwde, na het overlijden van Peter, op 19 februari 1743 (6°C, West, regen-bewolkt) te Loon op zand met Joannes Adrianus van Spaandonk (weduwenaar van Maria Wouters van den Velden, die in 1741 is overleden). Judith en Joannes gingen later in Udenhout wonen. Joannes en Walterus (de kinderen van Judith) waren op dat moment 5 en 6 jaar oud. De derde zoon Adrianus was, 3 maanden oud, al in 1738 overleden.

Op 2 februari 1743 (datum ondertrouw van Judith met Joannes van Spaandonk) werd de inventaris opgemaakt van de nalatenschap van Peter Jan Hamers, op dat moment in tocht bij Judith Wouter Jansz en later eigendom van hun twee kinderen: Jan Peter Hamers en Wouter Peter Hamers, beiden dan wonend in Tilburg, maken (na het overlijden van hun moeder op 11 mei 1771 (15°C, ZZW, onbewolkt) op 25 september 1771 een boedelscheiding van goederen van hun ouders. De schaarse meubilaire goederen bestonden uit: Twee veere bedden, een veere hoofdpeluw, twee hooft fluwijnen, vijf slaaplaakens, vijf tafellaakens, twee handoeken, een paar gordijne, een kopere koeijkeetel, twee kopere handketels, een kopere sijgschootel, een dito koekepan, een koperepan, een dito schuijmspaan, vier tinne schootelen en zes tinne lepels.

Op 29 januari 1744 ontving Judik Wouter Jansz, weduwe van Peter Jan Hamers, gehuwd met Jan van Spaandonk, wonende in Udenhout, een borgbrief van Loon op Zand om te verhuizen naar Udenhout.

Op 13 maart 1759 maken Joost van Tilborgh, wed.v. Willem Janse Hamers, Sijmon Gerrit Cleijsen, wonende te Tilburg, ook voor zijn zuster Jenne Maria Gerrit Cleijsen, Migghiel Gerrit Cleijsen en Anthonij Gerrit Cleijsen, allen te Tilburg, en Judick Wouter Janse, wed.v. Peter Janse Hamers, allen erfgenamen van Peter Hamers en Jenneke Hamers een boedelscheiding.

De winter 1684/1685 is extreem streng.

In 1692 wordt Franciscus van Rijckevorsel, de latere pastoor-deken van Loon op Zand, in 's-Hertogenbosch gevangen gezet. Hij wordt beschuldigd van de bekering van Sophia Alberts uit Helmond. De pastoor echter, heeft het meisje nog nooit gezien en nimmer gesproken. 3,5 jaar zucht de pastoor in de gevangenis.

De graaf van Immerseel betaalt in 1693 een bedrag van 4000 gulden aan de generaal-majoor van de "Cavelarie Hollandaise" om plundering af te kopen. Het leger van deze majoor ligt notabene bij Luik. Rondom het kasteel worden 200 lindeboompjes gepland. Het dorpsbestuur van Loon op Zand verklaart in 1695 dat veel landerijen in het dorp niet meer aangeslagen kunnen worden voor de verpondingen omdat ze door het vele zand onbruikbaar zijn geworden. Er zijn weliswaar een aantal nieuwe stukken grond gecultiveerd, maar die leveren nog te weinig op. Op 14 mei 1696 wordt Charles van Immerseel, de broer van Ferdinand, beleend met Venloon. Hij overlijdt op 11 mei 1741.

In het begin van de 18e eeuw vestigt zich op en nabij de Zandschel en bij het Vaartskwartier een groot aantal vagebonden, landlopers en gedeserteerde Spaanse huurlingen of, zoals ze door de bevolking worden genoemd "Heydens en Egyptenaren". De bende van de Witte Veer is geboren. Zij voelen zich blijkbaar erg veilig in ons grensgebied. Deels door gebrek aan

werkgelegenheid en deels door gebrek aan werklust worden zij min of meer "gedwongen" tot diefstal, afpersing, moord, smokkel, bedelarij en andere onrechtmatigheden. Ze ondernamen rooftochten tot ver in het noorden. De bende is enkele tientallen jaren actief.

Er worden 3000 nieuwe leien op het raadhuis van Venloon gelegd; de spits van de kerktoren wordt ook gerestaureerd.

Loon op Zand krijgt een "schutskooi" waarin de "dorpsschutter" het loslopende vee moet onderbrengen. Dit vee kan, tegen betaling van een boete, worden opgehaald.

Ook in de 18^e eeuw heeft Loon, liggend in het buffergebied van de Republiek, regelmatig veel last van invallende legereenheden. Zo legert Emanuël II, keurvorst van Beieren en landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden, in 1702 met zijn soldaten in Loon. Hij vordert zeer veel voedsel o.a. kaas, brood, eieren, wijn, bier, enz. Wederom wordt dit jaar Tilburg geplunderd door Franse soldaten.

Een zekere Jan Vijveren, die met dolheid is geslagen, wordt uitbesteed bij Jacob Quirijs. Deze sluit hem op in een klein huisken. Jan schijnt daarmee niet erg content te zijn geweest, want enige dagen later zien de schout en schepenen zich genoodzaakt om aan Jacob Quirijs de som van 5 gulden, 5 stuivers en 12 penningen te vergoeden, om het huisken te laten repareren.

Pastoor van Rijckevorsel uit Loon wordt in 1705 gearresteerd en in 's-Hertogenbosch wederom gevangen gezet. Dat hele jaar heeft de bevolking veel te lijden onder de inkwartiering van verschillende troepen. Dertig tot veertig soldaten in een huis was heel gewoon.

Hendrik Neth, geboren op 4 oktober 1673 te Loon op Zand wordt in 1711, samen met zijn zwager, Cornelis van Loon opgehangen.

De Mariëndaelse molen waait in 1712 om, vermoedelijk door een fout van de molenaar. De windkracht, een noordwesterstorm, is door hem zwaar onderschat.

Op 3 mei 1715 vond in Nederland een totale zonsverduistering plaats. (NB: de volgende zal pas zijn op 7 oktober 2135)

De uit Kaatsheuvel afkomstige Peter Hendrix Neth, geboren op 27 mei 1671 wordt in 1718 samen met Abraham van Laar, alias Aber, en Cornelis Dominicus in Geertvliet, een plaatsje in de buurt van Spijkenisse, gegeseld. Jan Michielsen van de Sanden, alias Jan Chiele, wordt in 1720 opgehangen en zijn vrouw Maria Dragonders moet met een roede om de hals toekijken en wordt daarna verbannen. In 1724 wordt Marie Coene Prins, de vrouw van bovengenoemde Peter Hendrix Neth, in juni in Loon opgehangen. Executies als deze vonden plaats op het Galgeneind, onder de Moer op de grens met Dongen.

De dievenbende Witte Veer schijnt in 1725 weer te zijn teruggekeerd in het Ravenbosch bij de Zandschellen. Otto Juin arresteert een berucht heler, Jan Peterszoon de Jongh, alias de "Horeman" en diens vrouw Jenneke van Oosterhout. De bende is gewapend en maakt het platteland onveilig en steelt vee en goederen. Hun werkterrein ligt ook buiten Brabant. Een van de leiders van de bende, Swarte Johannes, ca 40 jaar en geboortig van Elspeet, wordt in september 1725 in Loon (Drossaard is Otto Juin) gevangen gezet. Hij wordt geconfronteerd met de andere gevangenen en slaat na vele verhoren volkomen door. In januari 1726 begint het proces en op 16 november volgt het doodvonnis voor Swarte Johannes.

Schepenen van Venloon bezoeken, samen met drossaard Otto Juin op 30 november 1733 's-morgens tussen 7 en 8 uur de herberg van Gerrit Boogmans en Adriaantje Bernarts aan het oosteinde van het Kraanven en treffen daar de gewonde Cornelis Nieuwpost (67), die de avond daarvoor op 29 november 1733 vermoedelijk gestoken is door Adriaan Bertram Hamers. Zij horen de waard en zijn vrouw, Jacobus Boote (Meester Schirurgijn) en Cornelis Nieuwpost zelf. Gerrit Boogmans en zijn vrouw verklaarden dat Gerrit 'buijten was ende op het geschreuw is binne gekomen en verklaren sij beijde deponente gesien te hebben dat Adriaan Bertram Hamers met sijn bloot mes in de hant twee maal naar den voornoemde Cornelis Nieuwpost, die met sijn rugh naar gemelde Adriaan Bertram Hamers toe stont, gestoken heeft dat Gerrit Boogmans daarop tegen gemelde Adriaan Bertram Hamers seijde: 'Mondieu stoot gij een mensch soo van agteren dat is een schelm die dat doet', dat hij Gerrit Boogmans met Jacobus Labie toen Cornelis Nieuwpost, naar buijten wilde leijden, maar saagen en ondervonde dat hij gequetst was en hebbe sij aanstonds Nieuwpost seer sien bloeijen en kort daar op ten aarde neederseijden. Zij verklaren ook 'dat geduerende de tijt dat den voorn gequetste Nieuwpost met Peeter Quirijn Emmen en Adriaan Groenendaal in de herberg hebbe geseten geen de minste questie off crackeel is geweest maar in alle vriendelijkheid den tijt gepasseert tot dat voorenoemde Adriaan Bertram

Hamers aanstons aan het morren en cnorren is geweest en sig vervolgens aangesteld met stooten en stampen en dus niet anders als off questie off crakeel sogt'. Cornelis Nieuwpost wil dat de dader voor doodslag terecht zal staan'.

Pieterella Adriaansz Hamers, wed.v. Adriaan Gijsbersz Slick, en Dielis van Leeuwen leggen op verzoek van drossaard Justinus van Gennip op 29 augustus 1736 een belastende verklaring af tegen Geertruij Net. Pieterella, weduwe van Adriaan Gijsbert Govert Slick, verklaarde dat 8 of 9 jaar tevoren, toen zij met haar dochter Maria, toen een 'aankoment meijse', thuis zat te spinnen, zij bezoek kreeg van Geertruij Net (nu gevangen in Loon op Zand) en een Tilburgse klompenmaker. Geertruij viel Maria aan, dreigde haar te doden, werkte haar tegen de grond, trok haar muts af en sleepte haar bij de haren over de grond en vervolgens wond zij de haren om een mes, dat zij in de grond stak. Op hulpgeroep van Pieterella kwamen de burens Maria ontzetten. Een dag eerder verklaarden Henderina, vrouw van Jan Dortmond, en Maria Stevenzn, vrouw van Arie Snoeren, dat Geertuij Net ook tegenover hen bedreigingen heeft geuit.

Het voorjaar van 1737 moet erg droog zijn geweest. Op vrijdag 31 mei stond er bovendien nog een krachtige, schrale wind uit het Oosten. Het loopt tegen het middaguur. Iedereen is met zijn dagelijkse werkzaamheden bezig. In Loon op Zand ontstaat een grote dorpsbrand waarbij het hele centrum (de Kerkstraat) door de vlammen wordt verteerd. De brand is zelfs in het veraf gelegen Waalwijk te zien. Er branden 43 huizen, 13 schuren en een bierbrouwerij af. Ruim 400 personen, van jong tot oud, worden dakloos. De geraamde schade bedraagt 73.000 gulden. De ramp voltrekt zich dan ook in minder dan een uur: de krachtige wind strooit kwistig vonken van brandend riet en stro rond, van dak naar dak. Even na één uur is van de hele Noord- en Zuidzijde van de Kerkstraat alleen nog maar een verzameling nasmeulende puinhopen over. De bewoners groepen samen op het open (heide)veld achter de woningen met wat inderhaast meegenomen spullen. Bekijks was er, ook in die tijd, al snel. De forse rookkolom moet tot in Dussen, aan de Zuidoostelijke hemel, zichtbaar geweest zijn. De gezagdragers van de omringende plaatsen snellen toe, maar kunnen slechts constateren dat 'sulcx eene groote erbarmenis, elende en droefheydt is om aen te sien'. Die nacht slapen waarschijnlijk veel mensen onder de blote hemel en bouwen in de daaropvolgende dagen een primitief hutje van heideplaggen en half verkoolde materialen uit hun huizen. Wellicht vonden er een paar tijdelijk onderdak in de dorpschool en de paar huisjes die achter de kerk stonden; enkelen trokken in bij familieleden in naburige plaatsen. Na de dorpsbrand in Loon op Zand op 31 mei 1737 heeft Joannes (Jan) Geijsberse Oerlemans (samen met vele anderen) een probleem met de wederopbouw. Jan bezat een huis en schuur aan de zuidzijde van de Straat, 'de .heijboudems daar aangehoorende waarvan hem... het geregte derde part is in eigendom toebehoorende'. (Het andere tweederde deel bezat hij ook via testamentaire beschikking van zijn zuster.) Heel dit bezit zou bij z'n overlijden overgaan naar 'den Grooten Armen' van Venloon. Wanneer zijn huis niet herbouwd wordt, zouden 'de landerijen niet wel herbouwt offte gecultiveert... konne worden, waardoor dan den armen naarsijn overleijden merkelijk benadeelt soude sijn'. **Hij wil zijn huis wel weer herbouwen en daar 300 gulden voor lenen, maar wenst dan wel zekerheid te hebben, dat zijn vrouw Jenneke Jan Hamers (een zus van Petrus Janse Hamers) of hij zelf daarvan geen schade zal hebben.** Langstlevende moet het vruchtgebruik van het gehele bezit hebben en na het overlijden van langstlevende moet de Armzorg het resterende bedrag van de lening afbetalen. De Armmeester Gerrit Verhoeven gaat daarmee akkoord. Het was voor de plaatselijke overheid nagenoeg onmogelijk om de algemene nood van een dergelijke ramp op een of andere wijze te lenigen. De middelen ontbraken daarvoor, ook al omdat het geld voor de dorpskas door de inwoners zelf opgebracht moest worden: financiële reserves kende men nog niet. Het enige dat men redelijkerwijs kon doen was preventieve maatregelen nemen om een brand van dezelfde omvang in de toekomst te voorkomen. In Loon op Zand bestonden deze maatregelen uit het hernieuwen van de brandpreventie-ordonnatie en het aanstellen van nacht- of klapwakers. Beide zaken zijn trouwens terug te voeren op een resolutie van de Staten-Generaal van 6 februari 1732.

In 1737 sterven, tijdens de derde en laatste pestepidemie die Loon op Zand teisterde, 265 mensen, waarvan 124 kinderen.

Generatie XIV: Joannes Peter Hamers

Joannes Peter Hamers, zoon van Petrus Janse Hamers en Judith Wouter Jans van Heuclom, is gedoopt op 3 april 1732 (10°C, NO, betrokken) te Loon op Zand en begraven te Tilburg op 17 september 1784. Hij is getrouwd op 12 juni 1763 (13°C, WZW, regen) te Tilburg met Maria Catharina van Leijenburg, dochter van Reijnier Henricus van Leijenburg en Ariaantje Cornelis Schenkers. Zij, is gedoopt op 14 maart 1734 te Tilburg. Maria Catharina is overleden en is begraven op 3 januari 1798 (2°C, WNW, zwaar bewolkt) te Tilburg.

Zij kregen 8 kinderen:

1. Petrus Jan Hamers, ged. Tilburg 23 mei 1764.
2. Cornelia Hamers, ged. Tilburg 29 juli 1765, † ald. 5 sept. 1828, tr. Tilburg 27 april 1785 Martinus Mutsaars, ged. Tilburg 15 aug. 1755, † ald. 25 jan. 1832, zn. van Jan en Johanna van der Put.

3. Arnoldus Hamers, ged. Tilburg 3 okt. 1766, † ald. 15 okt. 1831, tr. Tilburg 4 febr. 1799 Maria Otten, ged. Tilburg 8 juni 1767, † ald. 8 mei 1862, dr. van Jan Baptist en Anna Maria Pijnenborgh.
4. Maria Jan Hamers, ged. Tilburg 24 juli 1769, begr. ald. 3 april 1807, tr. Tilburg 12 aug. 1793 Adriaan Peter Maas, ged. Tilburg 28 febr. 1773, † ald. 8 sept. 1831, zn. van Peter en Petronella Borgers.
5. Adrianus Joannis Hamers, ged. Tilburg 30 juni 1771, † Udenhout 18 april 1826, tr. Udenhout 1 mei 1795 Petronilla van de Ven, ged. Udenhout 2 okt. 1769, † ald. 12 febr. 1857, dr. van Johannes en Adriana Wilhelmus van Broekhoven.
6. Waltherus Hamers, ged. Tilburg 14 juli 1773, begr. ald. 20 aug. 1773.
7. **Wouter Hamers**, ged. Tilburg 7 nov. 1774, † Loon op Zand 17 febr. 1844, tr. 1e Loon op Zand 4 mei 1800 Cornelia Johannes Beijsteren, ged. Tilburg 9 juni 1780, † Loon op Zand 14 mei 1820, dr. van Joannes Huybert en Maria de Jong; tr. 2e Loon op Zand 17 mei 1821 Helena Brekelmans, ged. Oisterwijk 21 mei 1788, † Loon op Zand 24 okt. 1825, dr. van Hendrik en Maria de Cort; tr. 3e Udenhout 1 juni 1826 Hendrina Brock, geb. Loon op Zand 6 aug. 1790, † ald. 12 april 1861, dr. van Hendrik en Adriana van Tilborg. (zie XV)
8. Petronilla Hamers, ged. Tilburg 8 juni 1777, † ald. 6 dec. 1826, tr. Tilburg 1 sept. 1824 Wilhelmus Vreijssen, ged. Tilburg 1 mei 1780, † ald. 7 sept. 1843, zn. van Johannes en Johanna van der Velden en wedr. van Maria de Jong.

Leijenburg is ook wel Laaijenburg, Leyenberg, Leijenborgh of Leijden. Joannes Peter en Maria Catharina wonen in de Oost Heikant.

Op 2 februari 1743 (datum ondertrouw van Judith met Joannes van Spaandonk) werd de inventaris opgemaakt van de nalatenschap van Peter Jan Hamers, op dat moment in tocht bij Judith Wouter Jansz en later eigendom van hun twee kinderen. Jan Peter Hamers en Wouter Peter Hamers, beiden dan wonend te Tilburg, maken (na het overlijden van hun moeder op 11 mei 1771) op 25 september 1771 een boedelscheiding van goederen van hun ouders.

Ary Dominicus bekent in 1735 voor het gerecht in 's-Hertogenbosch, de Loonse Arnoldus de Rooij te hebben vermoord. De Schram, zoals Dominicus ook wel wordt genoemd, sterft op het schavot door onthoofding met de bijl.

In Kaatsheuvel wordt in 1737 het eerste kerkje gebouwd. Tot dan moesten de mensen naar Loon op Zand of Sprang. Het kerkje is gebouwd op de plaats van het huidige kerkhof bij de St. Janskerk.

Op 27 februari 1740 brengen Bartel Frijsen en Pieter Morreval, wonende te Sprang, Hendrik Hamers (**achterneef van Joannes Peter Hamers**) en Adam van Tilborgh een dode wolf bij de schepenen Reijnier Ambrosius en Huybert Stralen van het dorpsbestuur van Loon op Zand. Zij hebben de oudere wolf een dag eerder zien liggen in een droge sloot tussen de heggen. Zij hebben de wolf met 2 rieken en 2 messen 'soodanig gequeld en gestoken dat hij daarop aanstonds is komen te sterven'.

In 1741 wordt Maria van Immerseel beleend met de heerlijkheid Venloon en volgt daarmee haar broer Charles op. Zij was gehuwd met Leopold-Philips, vorst van Salm Salm. Hun dochter Maria Christina ontving na de dood van haar broer Venloon in leen, waarna zij in 1753 werd opgevolgd door Ludwig Karl Otto van Salm Salm (1721-1778). Hij stelde als rentmeester aan Arnoldus Verheijen uit Oirschot. Ludwig liet zich nauwelijks meer zien in Loon op Zand. De zomer van 1741 is zeer droog.

In Loon op Zand woedt in 1748 weer een grote dorpsbrand. De heide tussen Venloon en Waalwijk is nu, op het einde van het jaar, een complete legerplaats van Nederlandse en Duitse hulptroepen. Er liggen 58 bataljons en 29 eskadrons. De troepen kunnen alles gebruiken en eisen de gehele voedselvoorraad op. De Vrede van Aken werd ondertekend op 18 oktober 1748 en maakte een eind aan de in 1740 begonnen Oostenrijkse Successieoorlog. Hij werd getekend in de Rote Saal in het stadhuis van Aken. Onder de bepaling van het vredesakkoord behield de Habsburgse keizerin Maria Theresia het bewind over de Zuidelijke Nederlanden. Silezië kwam toe aan Pruisen en de hertogdommen Parma en Piacenza werden toegekend aan het Spaanse koningshuis Bourbon.

De Loonse katholieken krijgen in 1755 permissie om de schuurkerk van het kasteel met planken te onderschieten. Op 1 november 1755 (9°C, WNW, regen, zwaar bewolkt), Allerheiligen, "Is er gevolgd een vreemde en besondere beweegingh in het water". Deze beweging werd veroorzaakt door de hevige aardbeving die de stad Lissabon bijna geheel verwoestte en die verder ook de steden Fez en Marakech trof. Er ontstond een vloedgolf van 30 meter hoog en er stierven 50.000 mensen. In onze omgeving had dat tot gevolg dat sloten en wielen overstromden. In de haventjes, in de omgeving, slingerden de schepen heen en weer en/of botsten tegen de kademuren. In 1756 is sprake van een wolvenplaag op Brabantse dorpen, vooral in Loon op Zand en Udenhout.

Dirk van der Leij, oud-schepen, verklaart op 5 maart 1760 dat hij vorig jaar met schepenen Jacobus Oerlemans en Gerrit de Rooij overleg heeft gehad met rentmeester Arnoldus Verheijen over het opzetten van een schavot. De rentmeester weigert de kosten

voor een schavot te betalen. Er is opdracht verleend aan Adriaan Schoenmakers, meester-timmerman, om een schavot te bouwen, omdat de drossaard een gevangene heeft. Twee dagen later verklaren Dirk Hulst, Jacobus Oerlemans, Wouter de Bie en Dirk Swart, oud-schepenen, dat zij met de rentmeester onderhandeld hebben over het schavot. Dirk Hulst heeft ook de opdracht voor de timmerman getekend. Bernardus Oerlemans, drossaard, verklaart op 13 maart overleg te hebben gehad met rentmeester Arnoldus Verheijen over het opzetten van een schavot. Op 17 april 1760 verklaren Dirck Swart, Govert Boer, Dirck Hulst, Gerrit de Rooij, Dirck van der Leij, Wouter de Bie en Jacobus Oerlemans, allen oud-schepenen, dat zij zich nooit hebben bemoeid met het plaatsen en afbreken van een schavot, dat vorig jaar door meester-timmerman Adriaan Schoenmakers gemaakt is.

De van goede familie zijnde Cornelis Mutsert toont aan in 1765 "in zijn harsens te zijn geraakt". Hij wordt onder curatele gesteld, zijn goederen te gelde gemaakt en de opbrengst zal besteed worden aan zijn verpleging. Cornelis wordt uitbested bij Metkas Herwijnen op de Loonsedijk. Daar slaat hij in één dag alles kort en klein. Jan Rozenbrand neemt de patiënt over voor 75 gulden per jaar, maar Cornelis zit voortaan in een hok opgesloten. In november en december 1765 wordt door secretaris H. Tusselman, als beheerder, een inventaris van de goederen van Cornelis opgemaakt. Cornelis overlijdt in 1771.

In 1766 brengt stadhouder Willem V een bezoek van enkele dagen aan Tilburg.

1773/1774 – Hendrik Verhees restaureert de kerktoren in Loon op Zand. Hendrik Verhees verbouwt in 1777 het Witte Kasteel, dat zijn huidige omvang krijgt. Louis Charles Otto van Salm-Salm, heer van Loon op Zand liet het oorspronkelijke kasteel afbreken en in de huidige vorm bouwen. Louis Charles stierf in 1778, waarna zijn neef Constantijn Alexander van Salm-Salm de heerlijkheid in leen kreeg. Deze was vorst van Salm-Salm en Anholt, en hertog van Hoogstraten. In 1777 werden de vleugels van het kasteel gesloopt, en ook het monumentale poortgebouw met opschrift: *Melius est mori quam facere contra bonam virtutem* (Het is beter te sterven dan tegen de goede deugden te handelen). Van de donjon werd de bovenverdieping verwijderd, en de rest werd opgenomen in het nieuwe gebouw. Voorts kwam er een koetshuis en een woning voor het personeel. Ook werd er een tuin aangelegd. De oude kelder bleef gehandhaafd. Deze bestaat uit een kruising van twee gewelven. Het huidige kasteel omvat 12 kamers, een kelder en een zolder.

De boeren van Venloon zijn in 1777 boos op de heer van Loon. Zij menen teveel aan tiend te moeten betalen. Schout en schepenen vrezen onlusten en laten vanuit Tilburg een compagnie van dertig soldaten komen die de orde moet handhaven bij de verpachting van de tienden.

De burgers van de gemeente Loon op Zand doen een dringend beroep op het Departementaal Bestuur van Brabant om granen beschikbaar te stellen uit stadsvoorraden. De oogst binnen de gemeente is namelijk geheel mislukt vanwege hevige onweders met "hagelslag". Bovendien hebben legerstroepen op doortocht telkens voorraden gevorderd; zodoende is er een ernstig tekort ontstaan.

Figuur 10 Het kasteel te Loon op Zand. Uit Robide van der Aa, *Oud Nederland 1846*. J.F. Christ, del C.A. Vieweg excud. Steendruk van C.W. Mieling (Bron: Brabant-Collectie / Tilburg University)

De molen "de Eendragt" van de familie Dekkers wordt gebouwd 1779. De molen staat aan de Zuidhollandsedijk. Tegenwoordig doet de molen geen dienst meer en is er nu het "Curiosahuis" in gevestigd. Vermoedelijk stond op deze plaats al rond 1550 een oudere molen. De wijk heette toen nog Mariëndael.

Het dorpsbestuur vergaderde in het met planken afgescheiden priesterkoor in de kerk. Op 3 augustus 1780 werd de bouw van een nieuw raadhuis goedgekeurd. De aanbestedingsprijs was 3.250 gulden. Op 1 april 1782 was het nieuwe raadhuis is klaar en de archieven konden vanuit het priesterkoor in de kerk worden overgebracht.

Op 20 oktober 1784 werd men bevreesd voor de komst van de Fransen. De oorlogsdreiging herhaalde zich in 1793 en op 27 februari (6°C, WZW, onbewolkt) van dat jaar arriveerden de Franse soldaten in Loon op Zand.

1795 - In de gemeentelijke stukken van die tijd werd er al gesproken over een school in Kaatsheuvel. Het is nog niet bekend waar deze school heeft gestaan.

Loon op Zand ligt aan de oude belangrijke doorgaande route of heerbaan van Antwerpen via Breda naar s'-Hertogenbosch. Het was een onverharde zandige weg. Elke dag kwamen op het middaguur de 'tourcarren' aan in Venloon bij herberg en logement de Tourkar, een uit Breda en een uit 's-Hertogenbosch met passagiers en post. De passagiers gebruikten in het dorp het middagmaal, de vracht, die verder moest, werd overgeladen, de passagiers stapten over en na de pauze keerden de tourcarren terug naar Breda en 's-Hertogenbosch. Zo kostte de rit Breda naar 's-Hertogenbosch een hele dag. Dit alles zorgde voor veel bedrijvigheid in het dorp met 3 herbergen en 22 tapperijen. Op 16 juli 1781 reed de postwagen voor het eerst niet meer over Loon op zand, maar over Tilburg. Rond 1800 reed de tourcar nog twee maal per week (dinsdag en vrijdag) via Loon op Zand. Een enkele reis Breda-Den Bosch kostte 1 gulden en 6 stuiver.

4. FRANSE TIJD (1795-1813)

Generatie XV

Bataafse republiek (1796-1806), Koninkrijk Holland (1806-1810), Departement Frankrijk (1810-1813)

De Republiek der Verenigde Nederlanden werd in 1795 omgevormd tot de Bataafse Republiek: een eenheidsstaat. De Staten-Generaal werden naar Frans voorbeeld vervangen door de Nationale Vergadering. Op 1 maart 1796 konden de vertegenwoordigers van Brabant, Jan van Hooff, Willem Hubert en Hendrik Verhees, zitting nemen in de Staten-Generaal in Den Haag, ruim 2 eeuwen nadat Brabant zijn zetel daarin had moeten opgeven en slechts enkele uren voordat de Staten-Generaal zouden worden opgeheven, om plaats te maken voor de Nationale Vergadering, die op 1 maart 1796 werd geïnstalleerd. Daarmee werden alle schulden (provinciaal en generaliteit) omgezet in nationale schuld, die toen ca 1 miljard gulden bedroeg.

Pieter Vreede, die door zijn leiderschap in Brabant aan de wieg stond van de democratie in Nederland, nam zijn zetel in de Nationale vergadering in. Pieter Vreede, geboren in 1750 te Leiden als zoon van een textielfabrikant, was een felle patriot. Hij vluchtte in 1787 naar België en keerde in 1790 terug naar Tilburg zette daar een textielfabriek op en speelde een rol bij de staatsgreep in 1798 als fel voorstander van een centraal gezag. Hij overleed in 1837. In 1798 komt een grondwet tot stand waarbij kerk en staat gescheiden worden. In 1799 komt Napoleon Bonaparte aan de macht in Frankrijk eerst als consul voor het leven en vanaf 1804 als keizer. Hij wil in 1805 meer grip op Nederland in verband met de voorbereiding van het Continentaal Stelsel. In 1806 benoemt hij zijn broer Lodewijk Napoleon tot koning van het koninkrijk Holland. Op 9 juli 1810 wordt Nederland ingelijfd bij Frankrijk. Nadat Napoleon in de slag bij Leipzig verslagen is nemen van Hogendorp en van der Duyn van Maasdam voorlopig het Algemeen Bestuur op zich. Op 30 november 1813 landt de prins van Oranje in Scheveningen en wordt als soeverein vorst in Amsterdam ingehuldigd.

Generatie XV: Wouter Hamers

Wouter Hamers, zoon van Joannes Peter Hamers en Maria Catharina van Leijenburg, is gedoopt op 7 november 1774 (2°C, ONO, zwaar bewolkt) te Tilburg en overleden te Loon op Zand op 17 februari 1844 (5°C, WZW, half bewolkt). Hij is getrouwd (1) op 4 mei 1800 (17°C, OZO, onbewolkt) te Loon op Zand met Cornelia Johannes Beijsteren, dochter van Joannes Huybert Beijsteren en Maria de Jong. Zij, is gedoopt op 9 juni 1780 te Tilburg. Cornelia Johannes is overleden op 14 mei 1820 (2°C, ONO, zwaar bewolkt) te Loon Op Zand.

Kinderen uit dit eerste huwelijk:

1. **Joannes Hamers**, ged. Loon op Zand 12 okt. 1801, † ald. 24 dec. 1847, tr. Loon op Zand 24 april 1834 Adriana van Spaandonk, ged. Loon op Zand 18 juli 1803, † ald. 23 april 1858, dr. van Joannes Leonardus en Petronilla Joannes van Laarhoven. (zie XVI)
2. Christianus Hamers, ged. Loon op Zand 6 april 1803.
3. Maria Hamers, ged. Loon op Zand 26 mei 1805, † ald. 4 aug. 1857, tr. Loon op Zand 21 april 1825 Cornelius Kroot, ged. Loon op Zand 25 febr. 1799, † ald. 16 mei 1877, zn. van Joannes Henricus en Cornelia Adriana van den Bosch.
4. Maria Catharina Hamers, ged. Loon op Zand 8 juni 1808, † ald. 28 aug. 1813.
5. Joanna Hamers, ged. Loon op Zand 22 sept. 1810, † ald. 26 april 1893, tr. Loon op Zand 25 okt. 1832 Simon *van Beers*, ged. Loon op Zand 10 febr. 1810, † ald. 16 aug. 1852, zn. van Willem en Wilhelmina de Wit.
6. Hendrik Hamers, geb. Loon op Zand 7 nov. 1813, † ald. 4 okt. 1859, tr. Loon op Zand 24 mei 1849 Jacoba Wolfs, geb. Berkel Enschoot 30 nov. 1824, † Loon op Zand 16 jan. 1889, dr. van Cornelius en Henrica Hamers.
7. Marijmus Hamers, geb. Loon op Zand 23 dec. 1816, † ald. 4 juni 1897, tr. Loon op Zand 26 nov. 1840 Johanna Maria van Broekhoven, geb. Loon op Zand 15 april 1823, † ald. 29 sept. 1879, dr. van Gijsbert en Maria Meeuwisse.

Op 21 april 1800 is in Tilburg een borgbrief afgegeven aan Wouter voor afgifte in Loon op Zand. Wouter en Cornelia gaan wonen in Loon op Zand (De Moer). In augustus 1813 (overlijden van dochter Maria Catharina) woont het gezin in de rue de l'Eglise (Kerkstraat) in Loon op Zand.

Op 19 maart 1801 verkoopt Wouter Jansse Hamers, gehuwd met Cornelia Beijsteren, aan Jan Cornelis de Jongh de volgende goederen:

- een schuur en erf, gelegen aan de zuidzijde van de Duijckse hoeve, oost en noord de koper, west Jan Basters, zuid wed. Willem de Jong

- een perceel groes, groot 1 hont, gelegen als voor, oost de koper, west de waterloop, zuid Johannis van Amelsvoort en noord Huijbert de Jongh
- een perceel groes, groot 1 hont, gelegen als voor, genaamd "de Nieuwe Erven", oost wed. Hendrik van Ierssel, west Jan Snoeren, zuid Huijbert de Jongh en noord de koper
- een perceeltje land, groot 0,75 hont, gelegen als voor, oost Peeter Arij Dekkers, west en zuid Huijbert de Jongh en noord kdn. Augustinus de Jongh - een perceeltje zaailand, groot 0,5 hont, gelegen aan de zuidzijde van de Duijkse hoeve, oost wed. Willem de Jongh, west Jan Snoeren, zuid en noord Arij Goijertse van Lier; belast met een cijns aan de heer van 4 p.
Koopsom: 280 gld.

Wouter is na het overlijden van Cornelia getrouwd (2) op 17 mei 1821 te Loon Op Zand met Helena Brekelmans, dochter van Hendrik Brekelmans en Maria de Cort. Zij is gedoopt op 21 mei 1788 te Oisterwijk en overleden op 24 oktober 1825 (9°C, ZZW, winderig en regen) te Loon op Zand, om 4.00 uur 's-nachts, tijdens of vlak na de geboorte van dochter Helena.

Kinderen uit dit tweede huwelijk:

8. Anna Cornelia Hamers, geb. Loon op Zand 17 sept. 1822, † ald. 21 sept. 1822.
9. Cornelia Hamers, geb. Loon op Zand 17 sept. 1822, † ald. 22 sept. 1822.
10. Helena Hamers, geb. Loon op Zand 24 okt. 1825, † ald. 29 okt. 1825.

Wouter is na het overlijden van Helena getrouwd (3) op 1 juni 1826 (17°C, NO, winderig en regen) te Udenhout met Hendrina Brock, dochter van Hendrik Brock en Adriana van Tilborg. Zij is geboren op 6 augustus 1790 te Loon Op Zand. Hendrina is overleden op 12 april 1861 (6°C, NNO) te Loon Op Zand.

Kind uit dit derde huwelijk:

11. Leendert Hamers, geb. Loon op Zand 6 mei 1827, † Rotterdam 13 sept. 1859.
- Na 1827 woonden Wouter en Hendrina op Kraanven 138 te Loon op Zand.

"Door het kouwde weder en hoge sneeuw", konden verschillende kinderen in de winter van 1799 niet in Loon op Zand gedoopt worden. Zij werden gedoopt in Sprang of Capelle daar deze kerken veel dichterbij lagen.

Op 15 januari 1799 kwamen alle posterijen in handen van de Nederlandse staat. In 1810 kwam de eerste Postwet tot stand.

Rond 1800 heeft Nederland circa 2 miljoen inwoners.

Door een ware "orkaan" wordt de kerk van Loon op Zand in 1800 zwaar beschadigd. De schade zal uiteindelijk pas in 1823 worden hersteld.

1804 - In Kaatsheuvel wordt een Nederlands Hervormde kerk gebouwd. Voorheen moesten de protestanten naar de kerk in Sprang.

De notabelen van de Ketsheuvel schrijven in 1805 een dringende brief aan het Departementaal Bestuur van Brabant, waarin zij vragen om op de Ketsheuvel een onderwijzer aan te stellen tegen een bedrag van 200 gulden per jaar. Hun argumentatie is dat er in het Vaartskwartier al van 1737 tot 1797 een school was. Nu moeten de kinderen een- tot anderhalf uur lopen om in Loon naar school te kunnen gaan.

Het Bestuur van Brabant heeft in 1805 goedwillend beschikt op het verzoek van de Ketsheuvelse burgerij. Er wordt een voorlopige school geopend en de heer Otto Maassen wordt als onderwijzer benoemd. In 1806 wordt de schoolwet van van der Palm en van der Ende van kracht waarbij de openbare school de regel wordt.

In de nacht van 18 op 19 april 1806 werd er bij Walterus Hamers (1769-1858) in de Loonsche Moer nabij het Galgeneijnd ingebroken. Uit de stal werd een 'kopere koeijketel' gestolen.

Op de vroege ochtend van 16 augustus 1806 werd de schout van Dongen gemeld dat in de stal van Jan Janse Hamers (1765-1827), wonend achter Den Heuvel, een gestolen paard was gevonden. Jan Cornelis Nouwens, die bij Jan Janse Hamers inwoonde werd verdacht van de diefstal. Hij verklaarde het paard, dat van Aart Nicolaas Jacobs uit de Made was, op 11 augustus gekocht te hebben voor 31 gulden van een man van stand op een weg onder Zevenbergen, maar de volgende dag was Nouwens, die de schout het betalingsbewijs zou laten zien, met de noorderzon vertrokken. De dief werd op enig moment gepakt. Uit de verklaring van 9 februari 1807 blijkt dat hij op dat moment gedetineerde is op de gevangenispost in den Bosch.

Op basis van de uitvinding in 1764 door James Hargreaves ('Spinning Jenny') werden steeds betere spinmachines ontwikkeld. In de fabriek van Van Dooren in Tilburg worden in 1809 de eerste spinmachines ('assortimenten') geplaatst. Zij maken het handspinnen, dat vaak door de vrouwen thuis werd gedaan op den duur overbodig.

De molen van Loon op Zand wordt in 1810 afgebroken, is daarna overgebracht naar Kaatsheuvel en aldaar weer opgebouwd. De molen werd geplaatst ongeveer op de hoek van de huidige Marktstraat en de Hilsestraat en brandde in 1912 geheel af.

In december 1810 wordt tijdens een reis van Napoleon Bonaparte door Nederland de Bossche St. Jan teruggegeven aan de katholieken.

J.C. Tijsmans (maire/schout) is burgemeester in Loon op Zand van 1810 tot 1821. Op 1 januari 1811 wordt de nieuwe Burgerlijke Stand in gebruik genomen. Andries Hamers was samen met Johannes van der Velden de ondertekenaar van de eerste akte in de nieuwe Burgerlijke Stand in Loon op Zand, opgemaakt volgens bepalingen uit de Franse wetboeken. Het betrof het overlijden van ene Catharina Tad, die woonde in het Land van Kleef, bij de weduwe van Cornelis van de Velde, de schoonvader van Andries Hamers. Van de overleden Catharina zijn geen verdere gegevens bekend. Ook Andries Hamers, die geboren is in Udenhout, met zijn vrouw en Johannes van der Velden woonden in het land van Kleef.

5. KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (1813-HEDEN)

Genratie XVI t/m XX

Geert Mak beschrijft Nederland in het eerste kwart van de 19^e eeuw als 'een land dat leefde in de laatste jaren van diligence, ganzenvaar en tondeldoos, van besloten dorpen en landstreken, van stadspoorten en wildernis'. Een leeg agrarisch land met iets meer dan 2 miljoen inwoners en minder dan 500 kilometer klinkerweg. De afstand tussen dorpen werd niet in kilometers maar in looptijd uitgedrukt. Dorpen lagen vaak op niet meer dan een uur gaans van elkaar, marktplaatsen op zelden meer dan 25 kilometer, zodat iedereen nooit veel meer dan 2 uur lopen van een markt of bestuurlijk centrum verwijderd was. Verder kwam de gewone Nederlander zelden of nooit.

In 1815 proclameert Willem I zichzelf tot koning der Nederlanden. De kroonprins, de latere koning Willem II vecht bij Quatrebras in de slag van Waterloo. Dan pas is Napoleon Bonaparte na zijn '100 dagen' definitief verslagen. Nederland en België worden verenigd als bufferstaat tegen Frankrijk.

Nederland was pas sinds 1795 een eenheidsstaat. Weinigen voelden zich 'Nederlander'. Noord-Brabant hoorde er ook pas sinds 1796 formeel als provincie bij: Nederland was nog ver weg. De afscheiding van België in 1830/1831 zou pas in 1839 definitief zijn beslag krijgen. De Tiendaagse Veldtocht eindigt op 12 augustus 1831 als de Nederlandse troepen zich moeten terugtrekken door de dreiging van een groot Frans leger. Negen jaar lang was het leger gemobiliseerd met alle begrotingsuitgaven van dien en met veel ongemakken voor met name de bevolking in Noord-Brabant. Onder druk van Engeland en Frankrijk komt het eindverdrag voor de scheiding van Nederland en België tot stand.

Alles wat later zou binden moest nog aanvangen. De aanleg van kanalen en rijkswegen, wet- en regelgeving op de terreinen van onderwijs, arbeidstijden, hygiëne en gezondheidszorg en kieswetten zouden pas eind 19^e eeuw en in 20^e eeuw hun beslag krijgen. De basis voor staatsinrichting en bestuur was gelegd met de Grondwet 1848 van Thorbecke. De industriële revolutie zou in Nederland pas echt na 1850 op gang komen evenals de opkomst van nationale kranten en tijdschriften. Een nationale taal moest nog tot volle wasdom komen. Het dagloon van een arbeider was meestal nauwelijks meer dan 50 cent. Treinverbindingen begonnen na 1860 van betekenis te worden en lokale (stoom)trams vanaf 1880/1890. Na de opkomst van auto en autobus werden de meeste lokale tramverbindingen voor de Tweede Wereldoorlog alweer opgeheven. De Brabantse textielindustrie in vooral Tilburg en Helmond ontwikkelde zich ook vooral na 1850 en bleef tot in de 50-er jaren van de 20^e eeuw van groot belang. Datzelfde geldt voor de schoenindustrie in de Langstraat. Eindhoven werd vanaf eind 19^e eeuw industrieel van groot belang door Philips en later DAF. Politieke partijen en vakbonden kwamen eind 19^e eeuw resp. begin 20^e eeuw tot bloei. Maar het duurde tot na 2 wereldoorlogen en daartussen de crisis van de 30-er jaren voor dat in de 2^e helft van de 20^e eeuw de verzorgingsstaat en een ongekende welvaart bereikt konden worden. De eerste mens landde in 1969 op de maan en was in de huiskamers 'live' zichtbaar op televisie. Ondertussen was ook de EU tot stand gekomen. Een interne markt van 500 miljoen consumenten en met vrij verkeer van mensen, goederen en diensten tussen de lidstaten. In 1999 werd de Euro ingevoerd. In de 90-er jaren van de 20^e eeuw diende zich het internet aan en kwamen er ongekende communicatiemogelijkheden. Maar ook bedreigingen van die welvaart werden zichtbaar: afbrokkelend vertrouwen in de EU, massale stromen van politieke, oorlogs- en economische vluchtelingen naar de EU en desastreuze invloed van menselijke activiteiten op het wereldwijde klimaat en dus op het leefklimaat van mens, dier en plant.

In 1848 wordt de grondwet van Thorbecke ingevoerd met de ministeriële verantwoordelijkheid en de onschendbaarheid van de koning. De parlementaire democratie krijgt vorm. Er worden jaarlijkse begrotingen ingevoerd. Koning Willem I kon nog regeren met 10-jaarlijkse begrotingen in 1814 en 1815. Onder Willem II is sprake van 2-jaarlijkse begrotingen. In 1906 verschijnt er als toelichting op de begroting de eerste Miljoenennota. Daarvoor was er alleen sprake van een mondelinge toelichting in het parlement door de minister van Financiën. Men kan zeggen dat er lijn zit in de basis voor financiering van de staat vanaf het hertogdom (de bede) via de republiek (generale petitie) tot aan het koninkrijk (miljoenennota).

Generatie XVI: Joannis Hamers

Joannes Hamers, zoon van Wouter Hamers en Cornelia Johannes Beijsteren, is gedoopt op 12 oktober 1801 te Loon op Zand (15°C, NW, regen) en aldaar overleden op 24 december 1847 (1°C, ONO, bewolkt). Hij is getrouwd op 24 april 1834 (9°C, NNW, bewolkt) te Loon Op Zand met Adriana van Spaandonk, dochter van Joannes Leonardus van Spaandonk en Petronilla Joannes van Laarhoven. Zij, is gedoopt op 18 juli 1803 te Loon op Zand en aldaar overleden op 23 april 1858 (19°C, OZO) te Loon Op Zand.

Kinderen uit dit huwelijk:

1. Cornelia Hamers, geb. Loon op Zand 1 sept. 1835, † ald. 29 mei 1841.
2. Pieterella Hamers, geb. Loon op Zand 3 dec. 1836, † ald. 18 sept. 1901, tr. Loon op Zand 2 mei 1867 Willem de Jong, geb. Dongen 15 jan. 1825, † Loon op Zand 5 maart 1907, zn. van Gerardus en Wilhelmina Liesen.
3. Maria Hamers, geb. Loon op Zand 16 aug. 1838, † ald. 28 nov. 1838.
4. Johannes Hamers, geb. Loon op Zand 27 juni 1840, † ald. 28 aug. 1841.
5. **Cornelis Hamers**, geb. Loon op Zand 30 juli 1841, † ald. 3 juni 1893, tr. Loon op Zand 8 aug. 1870 Cornelia van der Ven, geb. Loon op Zand 14 maart 1847, † ald. 15 jan. 1924, dr. van Antonie en Dingena van Broekhoven. (zie XVII)
6. Johanna Hamers, geb. Loon op Zand 20 dec. 1842, † ald. 10 aug. 1915.

Joannis werd ook wel genoemd "het rooi Wouter's Hanneske". Onduidelijk is of hij of zijn vader rood haar had. Rood haar komt nog steeds in de familie voor. Op het moment van overlijden van Joannis op de dag voor Kerst 1847 woonde het gezin in De Moer.

In december 1813 en januari 1814 worden Tilburg en Loon op Zand bevrijdt van de Franse troepen. In Tilburg zijn ca 25.000 soldaten ingekwartierd.

Prins Willem Frederik van Oranje-Nassau (3^e zoon van stadhouder Willem V) landt op 30 november 1813 te Scheveningen en werd ingehuldigd als 'Soeverein Vorst' der Verenigde Nederlanden. Op 16 maart 1815 riep hij zichzelf uit tot koning Willem I.

In Brabant waren in 1814 slechts 2 verharde wegen: Den Bosch-Best (onderdeel van de route naar Luik) en Breda-Antwerpen. In 1822 wordt een verharde weg Tilburg-Den Bosch aangelegd en in 1825 wordt in Tilburg begonnen met de Bredase weg.

Figuur 11 1 cent en 1 gulden Willem I (Bron: www.muntenenpapiergeld.nl)

In het huis van Jan van der Schoot, op de Ketsheuvel, is in 1815 een brand ontstaan. Het vuur sloeg over naar het huisje van de weduwe Kelder-Mouthaan; beide panden brandden geheel af. Ook in 1815 is Hendrik Spee tot dorpschirurgijn benoemd. De dokter gaat 275 gulden per jaar ontvangen voor het werk bij de minder bedeelden. De school in Kaatsheuvel is veel te klein. De hoofdonderwijzer moet in een grote kamer aan 180 leerlingen lesgeven. Vandaar dat het gemeentebestuur het provinciaal bestuur dringend verzoekt om een school te mogen bouwen.

Pieter van den Hummel is burgemeester van 1821 tot 1855. Rond 1850 heeft Nederland ca 3 miljoen inwoners en Tilburg ca 14.500.

In de herberg van Maria van Broekhoven in 't Straatje is in 1825 een fikse ruzie ontstaan tussen de herbergierster en de mattenventer Jan Maas uit 't 2e Straatje. Op de Zandschel is in datzelfde jaar het 14-jarige meisje Christina van de Ven ernstig mishandeld door de zwavelstokmaker Cornelis Damen. De dader is momenteel in militaire dienst, daarom zal zijn zaak daar worden afgehandeld. Nog een schandaal in 1825 in Kaatsheuvel: De militair Bernardus van Riel mishandelt eerst zijn dochttertje van amper 20 maanden. Wanneer zijn echtgenote, Jacoba de Haan, tussenbeide komt krijgt zij eveneens een aframmeling.

Nadat schijnbaar de rust was weergekeerd komt Bernardus even later met 3 familieleden terug om de zaak nog eens dunnetjes over te doen. Jacoba wordt nu zodanig toegetakeld dat zij daarna geruime tijd, buiten bewustzijn, op straat heeft gelegen. 1825 was wel een jaar met rampspoed, want de schoenmakersknecht Antonie van Dijk van de Dongense Vaart probeerde Johannes van Broekhoven met een mes te steken. Gelukkig is alleen de broek van Van Broekhoven beschadigd en in het Land van Kleef te Loon op Zand is de 5-jarige Johanna Ligtenberg vermoord door twee jongens van 13 en 17 jaar oud. Het jaar daarop is in 't Hoekske de boerderij van Adriaan Kolsteren afgebrand. De boerderij was verhuurd aan een wolspinner, Francis van Gorkum. Het vuur greep zo snel om zich heen dat hij zichzelf, zijn vrouw en hun zes minderjarige kinderen amper uit de vuurzee kon redden.

De eerste stoommachine wordt geïnstalleerd in 1827 in Tilburg.

1830 – Belgische opstand en afscheiding. Tiendaagse veldtocht. In 1839 wordt ook formeel afscheid van België genomen. De Nederlandse troepen werden geleid door de kroonprins vanuit Turnhout. Later verplaatste hij zijn hoofdkwartier naar Tilburg. Dit is het begin van een speciale band van de latere koning Willem II met Tilburg.

Nederland wordt in 1832 geteisterd door een cholera epidemie.

In Kaatsheuvel is in 1835 begonnen met de bouw van een lagere school. Ook wordt er een nieuw huisje gebouwd voor de opslag van kruut.

In Schijndel is in 1835 de Ketsheuvelse ingezetene Jacoba de Haan door de marechaussee voorgeleid. Zij is mattenmaakster van beroep en is door de Schijndelse gezagsdragers aangeklaagd vanwege "slecht en zedeloos gedrag". Een tijdje later wordt zij in Oirschot gearresteerd. Dat gebeurde in een verdacht huis en zij wordt beschuldigd als "volgster van soldaten". In Roosendaal wordt in datzelfde jaar de 35-jarige scharenslijper Cornelis Damen en diens vrouw beschuldigd van landloperij en in Eindhoven weet de marechaussee weinig raad met de uit Ketsheuvel afkomstige Catharina Manet. Zij is koopvrouw en muzikante van beroep, maar heeft geen middelen van bestaan. Vrouw Manet wordt met haar drie kinderen teruggebracht naar Kaatsheuvel. In Boekel is de 18-jarige stoelenmatter Jan Netten opgebracht. Op de vaart ontstaat in 1835 brand bij Martien van der Schoot. Deze landbouwer ondervindt een schade van maar liefst 2750 gulden. Hij is daarentegen maar voor 1600 gulden verzekerd. Een zestal jongelui van de Lage Zandschel mishandelen de zusjes Klazina en Petronella de Kok. Dat gebeurde in de "Ketsheuvelse Straat". De meisjes zijn respectievelijk dertien en vijftien jaar oud. Een van de daders is herkend als de 20-jarige schoenmaker Gerrit Damen. Nog meer mishandeling in Kaatsheuvel als de jeugdige schoenmakers Johannes de Haan, Peter Ligtvoet en Johannes Hendriks, mishandelen de buurtgenoot en schoenmaker Jan van de Ven mishandelen. Op de Hoge Zandschel is schoenmaker Huibert Ligtvoet aan het vechten geslagen met schoenmaker Jacobus van Boxtel. Ook de moeder van Van Boxtel krijgt klappen.

Koning Willem I, overleden in 1843, wordt in 1840 opgevolgd door zijn zoon Willem II.

Figuur 12 halve cent en 1 gulden Willem II (Bron: www.munttenenpapiergeld.nl)

Twee landbouwers krijgen het in september 1845 met elkaar aan de stok, letterlijk en figuurlijk. Dat zijn Jan Baptist Musters uit 't Straatje en Hendrik Hamers (**een broer van Joannis**) uit de Moer. Getuigen van deze vechtpartij waren de boeren Leendert Groenendaal uit 't Straatje en Goyert Brent van de Efteling. Hendrik Hamers wordt veroordeeld tot een dag hechtenis wegens slaan. De rechtbank in Den Bosch veroordeelde Hendrik op 30-09-1845 tot een dag hechtenis wegens 'slaan'. Van 14 op 15 oktober 1845 zat Hendrik in de gevangenis in Den Bosch. Later dat jaar slaat de kroegbaas Gerrit van Broekhoven een zekere Peter Grootswagers met een ijzeren staaf op zijn hoofd. Getuigen hiervan waren de schoenmakers uit het Eerste Straatje, Martien van Broekhoven en Judocus Mustert.

In 1845/1846 werd de Hoge Steenweg in Loon op Zand aangelegd als onderdeel van de provinciale straatweg tussen Tilburg en Waalwijk.

Marijnus Hamers (**een broer van Joannis**) werd door de Kantonrechter te Waalwijk op 10 maart 1858 veroordeeld tot 3 dagen hechtenis (23-26 augustus 1858) wegens verboden 'jagt en visscherij'.

Figuur 13 1 cent en halve gulden Willem III (Bron: www.munttenpapiergeld.nl)

Generatie XVII: Cornelis Hamers

Cornelis Hamers, zoon van Joannes Hamers en Adriana van Spaandonk, is geboren op 30 juli 1841 te Loon op Zand en aldaar overleden op 3 juni 1893 (14°C). Hij is getrouwd op 8 augustus 1870 (17°C, NO) te Loon op Zand met Cornelia van der Ven, dochter van Antonie van der Ven en Dingena van Broekhoven. Zij is geboren op 14 maart 1847 te Loon op Zand en aldaar overleden op 15 januari 1924 (rond 0°C, 3bft, ZO, onbewolkt).

Kinderen uit dit huwelijk:

1. Johannes Hamers, geb. Kaatsheuvel 29 mei 1871, † ald. 1 sept. 1871.
2. **Martinus Hamers**, geb. Kaatsheuvel 24 sept. 1872, † Uden 10 maart 1954, tr. Loon op Zand 24 mei 1897 Wilhelmina Snoeren, geb. Loon op Zand (Land van Kleef) 30 sept. 1874, † Uden 1 nov. 1955, dr. van Johannes en Catharina van Berkel. (**zie XVIII**)
3. Adriana Hamers, geb. Loon op Zand 17 dec. 1873, † ald. 28 mei 1874.
4. Adriana Hamers, geb. Loon op Zand 6 mei 1875, † ald. 19 okt. 1875.
5. Johanna Hamers, geb. Kaatsheuvel 9 dec. 1876, † Loon op Zand 21 nov. 1951, tr. Loon op Zand 15 juni 1909 Christianus Jacobus Pheninckx, geb. Loon op Zand 22 april 1877, † ald. maart 1952, zn. van Adriaan en Waltera Dekkers.
6. Antonia Hamers, geb. Kaatsheuvel 21 dec. 1879, † Oisterwijk 12 juli 1972, tr. Loon op Zand 22 mei 1905 Hendrik Theodorus van der Linden, geb. Oisterwijk 6 sept. 1876, † Tilburg 19 april 1962, zn. van Johannes Franciscus en Gerrardina Spoelstra.
7. Adrianus Hamers, geb. Kaatsheuvel 8 aug. 1884, † ald. 13 nov. 1969, tr. Loon op Zand 10 nov. 1925 Antonia Cornelia van den Assem, geb. Loon op Zand 30 okt. 1884, † Kaatsheuvel 25 sept. 1972, dr. van Cornelis en Maria Schalken.
8. Gerdina Hamers, geb. Kaatsheuvel 16 aug. 1886, † ald. 7 dec. 1976, tr. Kaatsheuvel 27 nov. 1924 Henricus Leonardus de Genzer, geb. Kaatsheuvel 9 juli 1899, † ald. 2 juli 1948, zn. van Hubertus Leonardus en Johanna Hamers.

Cornelis was schoenmaker en woonde voor zijn huwelijk op de Vaartkant nr 315 te Kaatsheuvel. Het gezin woonde in december 1879 in Kaatsheuvel op Vossenbergring nr 680 en op 1 januari 1890 in de Gasthuisstraat 518.

Figuur 14 Landlieden of boerenechtpaar, gravure door C..W. Mieling, 1860 (Bron: Brabant-Collectie / Tilburg University)

Op de Lage Zandschel brandt in 1845 het huis van schoenmaker Pieter van Heijst uit. Naast een schoenmakerijtje heeft Van Heijst ook nog een winkel. De schade bedraagt 650 gulden. Er ontstaat brand bij bakker Rumaldus van de Ven. Het huis wordt mede bewoond door de Ontvanger der Accijnzen, Cornelis van Pelt. De schade aan huis en inboedel bedraagt 350 gulden, terwijl de gedupeerden slechts voor 250 gulden verzekerd zijn. Twee inbraken in een nacht op de Loonsendijk, namelijk bij boer Hendrik Verhoeven waar een koperen ketel, 2 paardendekens van "rooden baai", een paar manschoenen, een blauwe sloof en een tinnen schotel zijn gestolen met een totale waarde van 14 gulden, en bij boer Jacobus van Beek een lakens mansbuis, een koperen ketel, drie paar glasgordijnen, vier linnen halsdoeken, een kantoenen voorschoot en een tinnen schotel. De waarde bedroeg 16 gulden en de daders zijn onbekend. Later dat jaar krijgt boer Hendrik Verhoeven weer ongewenst bezoek, nu verdween er een rood baaien kleed, een linnen slaaplaken, een blauw linnen hemdsrok en tien tinnen lepels. De schade bedroeg 2 gulden. Verder waren er in 1845 nog tientallen inbraken waarvan de meesten onopgelost bleven.

Op 13 augustus 1847 wordt in opdracht van de kroonprins de eerste steen gelegd voor het Paleis-Raadhuis in Tilburg. In 1849 werd dit voltooid. Koning Willem II heeft er nooit gewoond: hij overleed in 1849 te Tilburg.

De weg van Tilburg door Loon op Zand en Sprang wordt in 1849 aangelegd. Alleen de weg naar Besoyen en Waalwijk met een zijtak naar Kaatsheuvel wordt verhard en werd dus een echte keiweg. De zijtak naar Kaatsheuvel stond in verbinding met de grindweg naar Vrijhoeve-Cappel. De oude route via de Klokkenlaan raakte daarmee buiten gebruik.

In 1850 komt een nieuwe Postwet tot stand en 1852 wordt de eerste postzegel met waarden van 5, 10 en 15 ct en de beeldenaar van Koning Willem III, ingevoerd, zodat de verzender voortaan vooraf de kosten kon betalen. Elke gemeente moest een postkantoor krijgen. In de beginperiode kregen huishoudens verschillende keren per dag bezoek van de postbode.

Figuur 15 Eerste postzegelemissie Nederland (Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/>)

Gezien de sterke groei van Kaatsheuvel werd op 15 januari 1853 het gemeentehuis van Loon op Zand naar Kaatsheuvel overgebracht. Dit was niet zonder slag of stoot gegaan. Op vrijdag 14 januari 1853 arriveerde in Loon op Zand een compagnie jagers onder het commando van kapitein Vogels. Deze kondigde onmiddellijk in de naam van de koning de staat van beleg af. Deze militaire maatregel hield een verbod van samenscholing in, alsmede een verbod om met meer dan twee personen samen op de openbare weg te zijn. Het is begrijpelijk dat de militairen de burgerij niet vertrouwden. Dit wantrouwen ging zo ver dat de

soldaten in hun kwartieren geen voedsel durfden gebruiken wanneer de burgers er niet eerst van gegeten hadden. De inventaris van oude gemeentehuis (meubels, archieven en dergelijke) werden op 15 januari op een viertal wagens geladen en naar Kaatsheuvel vervoerd. Een sterk geleide van militairen bewaarde hierbij de rust. Op 26 januari 1853 legde kapitein Vogels zijn gezag neer en was de staat van beleg voor Loon opgeheven.

Jhr. A. Verheijen is burgemeester van 1855 tot 1865.

Bij een brand in het Eerste Straatje wordt in 1855 het huisje van de stoelenmatter Hendrik van Boxtel verwoest. Alleen de voorgevel was van steen, de rest van riet. Naast het gezin van Van Boxtel woonde daar ook nog de stoelenmatter Dirk van Zelst. De schade bedroeg 92 gulden. In het Hoekske wordt ook in 1855 landbouwer Johannes Severijns door veldwachter Faas verbaliseerd omdat er op het huis van Severijns geen huisnummer aanwezig was. Er zijn dat jaar 38 mensen gestorven aan typhus. De slachtoffers waren afkomstig van de Zand-schellen, de Straatjes en de Regtvaart. De armoede in de gemeente is weer toegenomen. Er zijn 312 permanente armen en 967 personen die tijdelijke ondersteuning krijgen. Dat is dus bijna een kwart van de bevolking en op de Ketsheuvelse school zitten 244 leerlingen, op de Loonse school 123 en op de school op de Loonsdijk 129. Er zijn twee veldwachters en drie nachtwakers in dienst van de gemeente. Veldwachter Dietz doet dienst in Loon en zijn collega Faas op de Ketsheuvel.

Op 17 juni 1855 overlijdt burgemeester Van den Hummel, wethouder Verhagen wordt tot tijdelijke burgemeester benoemd.

In 1856 is sprake van een wolvenplaag op Brabantse dorpen, vooral in Loon op Zand en Udenhout.

Op 21 februari 1857 werd pater Bernard Hafkenscheid in Tilburg, tijdens zijn preek in de kerk van het Heike gedurende het veertigurengebed, gestoord door een groepje op straat feestende en zingende jongelui, dat niets moest hebben van de bemoeizucht van de kerk met het carnaval. De pater stopte terstond zijn preek, ging naar het altaar, haalde het Heilige Sacrament van de troon en plaatste het onder doodse stilte weer in het tabernakel. Het burgerlijk bestuur volgde de kerk en vanaf die tijd was het voor zeer lange tijd gedaan met het openbare carnaval in Tilburg. Als gevolg van deze aanvaring tussen geestelijkheid en burgerij werd het openbare carnaval in Tilburg verboden. Dit was een van de belangrijkste redenen waarom het tot in de 60-er jaren van de 20^e eeuw heeft geduurd voor Tilburg weer een openbaar carnaval kreeg. Vastavond kon tot dan alleen nog in huiselijke kring of in de beslotenheid van verenigingen en sociëteiten worden gevierd.

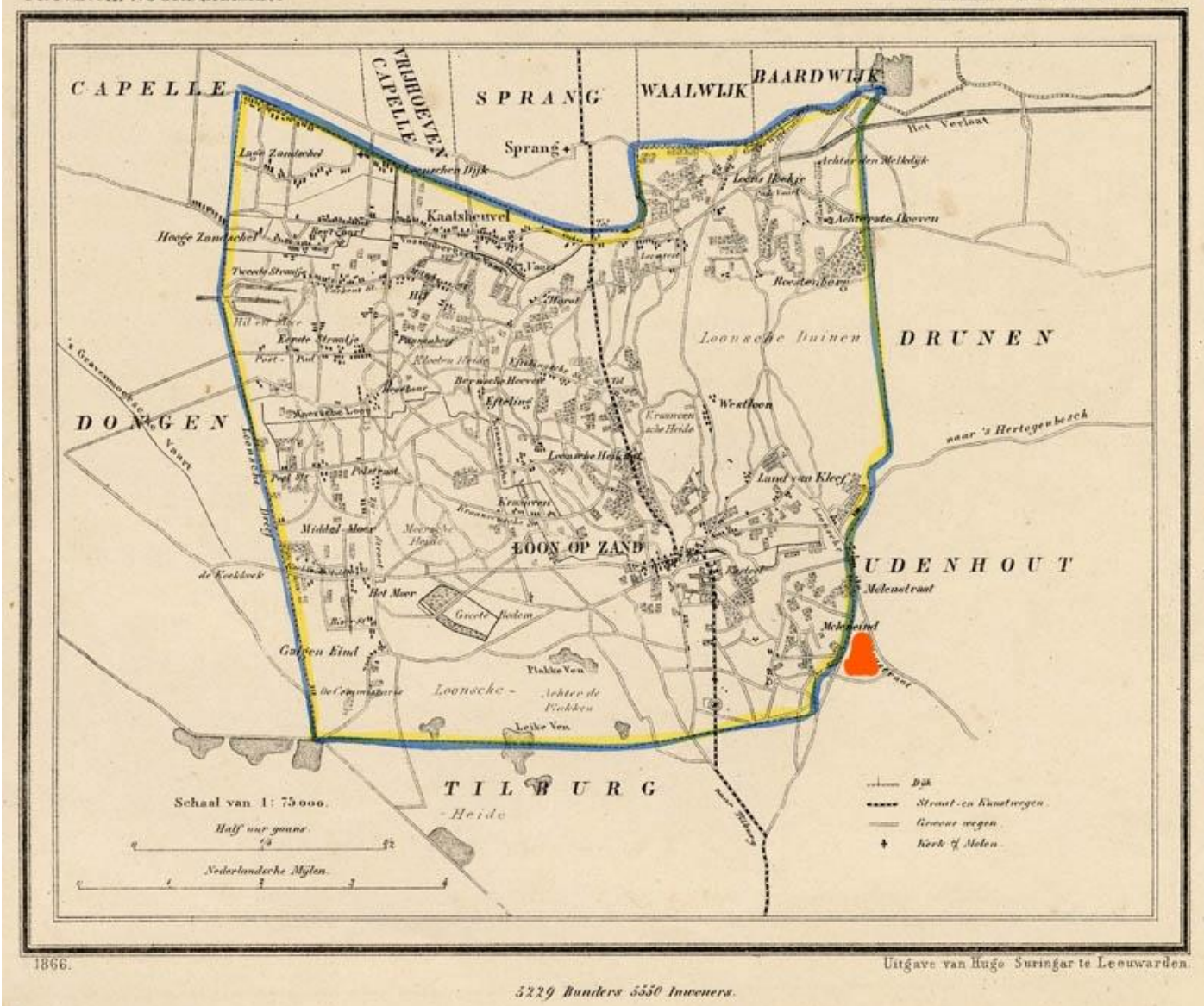
De familie van Salm Salm verkoopt in 1856 de heerlijkheid met toebehoren perceelsgewijs. De familie Verheijen verwierf op 26 oktober 1856 het kasteel met 3 daarbij horende boerderijen. J.B. Verheijen was rentmeester onder de laatste van Salm-Salm in Loon op Zand.

Op 5 oktober 1863 wordt het stationsgebouw te Tilburg geopend, 4 dagen na de opening van de spoorlijn Breda-Tilburg.

P. van Dortmund is burgemeester van 1865 tot 1901.

Er heerst in 1865 een pokkenepidemie. Heelmeester Jaspers gaat ijlings aan het inenten. De vaccinaties worden toegediend in de Ketsheuvelse school.

Het bestelloon op brieven wordt door de Posterijen afgeschaft. Men gaat voortaan de normale Rijksbrievenport betalen.

Figuur 16 Gemeente Loon op Zand. 1867. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden. (J.Kuiper) (Bron: Brabant-Collectie / Tilburg University) met rechtsonder in oranje de driehoek van de Hamershoek op Tilburgs grondgebied.

Generatie XVIII: Martinus Hamers

Martinus Hamers, zoon van Cornelis Hamers en Cornelia van der Ven, is geboren op 24 september 1872 (9°C, ZZW, regen) te Kaatsheuvel, Vossenbergr nr. 373, en overleden op 10 maart 1954 (9°C, 2bftOZO, half bewolkt) te Uden. Hij is getrouwd op 24 mei 1897 (13°C) te Loon op Zand met Wilhelmina Snoeren, dochter van Johannes Snoeren en Catharina van Berkel. Zij is geboren op 30 september 1874 te Loon Op Zand (Land Van Kleef). Wilhelmina is overleden op 1 november 1955 (7°C, 3bft O,lichte bewolking) te Uden.

Kinderen uit dit huwelijk:

1. Cornelia Johanna Maria Hamers, geb. Kaatsheuvel 24 febr. 1898, † 's-Hertogenbosch 21 maart 1973, begr. St. Michielsgestel 24 maart 1973, tr. Loon op Zand 21 nov. 1927 Petrus Evers, geb. Dongen 19 mei 1890, † St. Michielsgestel 13 dec. 1955, zn. van Johannes en Barbara Liesdonk.
2. Johannes Cornelis Hamers, geb. Kaatsheuvel 3 sept. 1899, † Breda 5 okt. 1972, begr. Breda (Overakker), tr. Dongen 26 juli 1933 Petronella Maria Antonia Dooremalen, geb. Dongen 20 mei 1904, † Breda 21 sept. 1985, begr. Breda (Overakker), dr. van Martinus en Johanna Maria Botermans.
3. Cornelis Hamers, geb. Kaatsheuvel 9 jan. 1901, † ald. 31 jan. 1901.

4. **Cornelius Johannes Hamers**, geb. Kaatsheuvel 31 mei 1902, † Breda 12 aug. 1961, begr. Breda (Zuylen), tr. Loon op Zand 27 mei 1935 Petronella Maria Wouters, geb. Loon op Zand 8 febr. 1904, † Breda 6 mei 1988, begr. Breda (Zuylen), dr. van Theodorus Cornelis en Adriana Cornelia Coomans. (zie XIX)
5. Antonia Catharina Hamers, geb. Kaatsheuvel 1 maart 1904, † ald. 11 jan. 1905.
6. Catharina Maria Hamers, geb. Kaatsheuvel 3 jan. 1906, † Uden 18 april 1986, tr. Loon op Zand 13 okt. 1931 Martinus Joseph Maria van der Velden, geb. Loon op Zand 12 juni 1902, † Oss 9 dec. 1975, begr. Uden, zn. van Aloisius Johannes en Antonetta Maas.
7. Henricus Josephus Hamers, geb. Kaatsheuvel 9 april 1907, † ald. 27 dec. 1907.
8. Maria Hamers, geb. Kaatsheuvel 12 sept. 1909, † Loon op Zand 22 sept. 1996, tr. Loon op Zand 3 sept. 1934 Cornelis Henricus Beerens, geb. Loon op Zand 19 april 1906, † ald. 3 okt. 1983, zn. van Cornelis en Gerdina van Noije.
9. Christianus Antonius Hamers, geb. Kaatsheuvel 29 mei 1911, † ald. 7 aug. 1911.
10. Levenloze dochter, geb. Loon op Zand 4 juli 1912.
11. Levenloze zoon, geb. Loon op Zand 16 juli 1913.

In 1938 of 1939 verhuizen Martinus Hamers en Wilhelmina Snoeren van Kaatsheuvel (wijk Hil 830, Vossenbergh) naar Loon op Zand (Bergstraat 5a). De gouden bruiloft werd gevierd op zaterdag 7 juni 1947 in café-restaurant van Onzenoort op de hoek van de Hoge Steenweg en de Kerkstraat. In het regionale blad Echo van het Zuiden van 17 juli 1947 betuigde het gouden paar en hun (klein)kinderen voor 'de vele gelukwensen en bliken van belangstelling hun hartelijke dank. In het bijzonder de buurtvereniging, de beide harmonieën en zangvereniging, die deze dag voor hen tot een onvergetelijke hebben gemaakt'. Zij gaan in het begin van de 50-er jaren inwonen bij dochter Cato in Uden en overlijden aldaar.

Martinus was schoenmaker en startte een schoenfabriek. In 1920 werd dit bedrijf ingeschreven in het Handelsregister en in 1921 verkreeg hij de nodige vergunningen om een gasmotor van 2 PK bij te plaatsen. Zijn zoons Jan (die nam in 1929 de zaak over) en Kees (als snijder en later als vertegenwoordiger) en waarschijnlijk ook de dochters werkten vanaf hun 12^e jaar mee. In 1924 vond een diefstal plaats van 13 paar rijglaarzen en 14 paar kinderbandschoentjes. De 48-jarige M.P. werd opgepakt, er werden 4 getuigen gehoord en er werd 1 jaar gevangenis tegen hem geëist.

Op maandagmiddag 21 oktober 1929 breekt door rondvliegende vonken op zolder brand uit. De balk op de balklaag, de panlatten riet etc. waren reeds duchtig aan het branden. Met vereende krachten van huisgenoten en fabriekspersoneel werd met veel water het vuur geblust, zodat de schade zich beperkte tot een groot gat in het dak en een massa gebroken pannen.

In Nederland werd eeuwenlang (sinds de invoering van de christelijke kalender) de zesdaagse werkweek gehanteerd met de zondag als rustdag. Met de industrialisatie in de 19e eeuw kwam ook de roep om een kortere werkweek op gang. Fabrieksarbeiders moesten vaak 75 uur per week werken en ook deels op zondag. Ook kinderarbeid kwam veel voor. In 1874 werd een eerste stap bereikt in de richting van een kortere werkweek met de invoering van het Kinderwetje van van Houten, waarmee kinderarbeid voor kinderen tot 12 jaar werd verboden. Er bleven veel klachten over kinderarbeid. Van hoger hand wordt in 1975 bevolen, dat de gemeente bekend moet maken dat het kinderen beneden de 12 jaar verboden is te werken op schoenmakerijen of landerijen. Overtredingen kosten 3 tot 25 gulden of 3 dagen hechtenis.

In de avond van 18 augustus 1874 is de Tilburgse processie van Kevelaer en Handel teruggekeerd. Een ooggetuige verhaalt van het meisje Van Dijk uit Kaatsheuvel dat na enige jaren sprakeloos te zijn geweest, tijdens de processie bij het bidden van het kruisgebed, plots begon mede te bidden, zij spreekt en zingt weer als vroeger.

1875 - Volgens enkele raadsleden is het schoolgeld aan de lage kant. Voor het eerste kind uit een gezin moet men 25 cent betalen en voor elk daaropvolgend kind 20 cent. Door de verschrikkelijke armoede in de gemeente zijn er ook veel kinderen die gratis onderwijs krijgen. Het betreft bijna een kwart van alle schoolgaande kinderen. In een tijdsbestek van zes weken sterven 11 kinderen aan de mazelen. De meeste kinderen komen uit 't Straatje of de Zandschellen. Molenaar Franciscus Teurlings gaat, ook in 1875, een grote stoommachine plaatsen, die een vermogen heeft van 10 PK. Het gevaarte is bijna 4 meter lang en 2 meter breed. Bovendien moet er een schoorsteen komen van 15 meter hoog en in de bossen bij de Drunense Duinen zijn weer wilde zwijnen afgeschoten.

De toestand van de zandwegen in Kaatsheuvel baart elk jaar weer zorgen. Vanwege geldgebrek worden er jaarlijks maar enkele wegen geëgaliseerd. Dit jaar zijn dat de Dijkbaansche Steeg, de Regtvaart en 't 2e Straatje. Dat egaliseren heet officieel "sporen en laagten effenen".

Het "ziekenhuis" in de Marktstraat te Kaatsheuvel wordt verhuurd aan Hendrik Damen, woonachtig op de Vaartkant. De huur bedraagt 40 centen per week. Het huis zal dus niet meer zijn oorspronkelijke functie vervullen.

De directie van de Kraaijenclub, roept haar leden op om op zaterdag 15 september 1877 bij elkaar te komen bij de weduwe Broeckx, om te beramen hoe men de grote beer kan onschadelijk maken welke rondzwerft in de bossen van Loon op Zand en Udenhout.

Een grote heidebrand heeft zondagnamiddag 10 mei 1879 zo'n 80 hectaren heideveld in de as gelegd onder de gemeenten Tilburg, Dongen, Loon op Zand en Capelle.

De Stoom-tramweg Tilburg-Waalwijk is op 8 mei 1881 reeds gevorderd tot aan weerszijden van de overweg over de spoorbaan bij het koffiehuis van de Heer van Blerk aan de Gasthuisstraat. Ook de locomotief en wagons staan gereed om de eerste proefrit naar Kaatsheuvel zeer spoedig te kunnen doen.

De wegwerker aan de tram naar Loon op Zand de heer Kennekens raakte op 10 februari 1882 met zijn been onder de tram, doordat hij van de rijdende tram sprong. Daardoor werd hij ernstig verminkt. De Machinist van de tram J.J. Engelaar en de wegwerkers A. van Hout en C. Smarius verklaarden dat het ongeluk geheel aan roekeloosheid is toe te schrijven. De gewonde werd naar zijn huis vervoerd waar eerste hulp geboden werd door dokter van Erven Dorens. 's-Avonds is hij overleden.

De Tilburgse courant meldt op 22 juni 1884 dat enige Engelse heren en de heer Crans uit Rotterdam een onderzoek hebben ingesteld naar het duinwater te Loon op Zand. Dit houdt verband met de concessie die zij hebben aangevraagd voor een op te richten waterleiding te Tilburg.

De trammaatschappij weet in 1885 vol trots te melden dat er in het afgelopen jaar geen enkele tram ontspoord is op de lijn Waalwijk - Tilburg. De tramlijn Kaatsheuvel-Capelle is niet rendabel gebleken en zal daarom worden opgebroken. De bedoeling nu is dat er in Kaatsheuvel een aftakking wordt gemaakt vanaf "de Nieuwe Weg" via "de Straat" naar de Peperstraat. Deze plannen zijn echter nooit uitgevoerd.

De postbestellingen op zondag zullen voortaan in Kaatsheuvel nog maar twee keer gebeuren en in Loon op Zand nog maar een keer.

Op de Zandschel brandt een huis af waarvan de bewoner niet verzekerd is. Bij boer C. Ijpelaar op d'n Hil heeft ook een grote brand gewoed. Ijpelaar heeft zijn huis wel verzekerd maar niet zijn inboedel. Enkele weken later brandt de boerderij van A. van Gils volledig af. De schade bedraagt 2200 gulden terwijl Van Gils voor 1700 gulden verzekerd is. De brand is ontstaan doordat kleine kinderen met lucifers speelden. Op de scheiding van Loon op Zand en Udenhout heeft een grote bosbrand gewoed. Er zijn 15 hectaren aan mastbossen verbrand ter waarde van 5000 gulden.

Maandag 29 juli 1885 woedde een hevige bosbrand tussen Tilburg en Loon op Zand aan de kant van Udenhout.

1885/1886- Tilburg wordt overstroomd door bedelaars voornamelijk uit Loon op Zand en Kaatsheuvel. Het is ongelooflijk hoeveel mensen van buiten Tilburg door het armenbestuur hier onderhouden worden. Er wordt in de Tilburgse Courant van 15 augustus 1885 een vergelijking gemaakt met de inval van de Spaanse Legerbenden die in 1585/1586 de stad plunderden en brandschatten.

In 1889 werden met een nieuwe wet de werktijden van vrouwen en kinderen van 12 tot 15 jaar geregeld. Zij mochten voortaan maximaal 11 uur per dag werken en nachtdiensten en zondagsdiensten werden voor hen verboden. Deze wet vormde de opmaat voor een nieuwe strijd van de arbeiders voor kortere werkweken. Deze wet vormde de opmaat voor een nieuwe strijd van de arbeiders voor kortere werkweken. In 1911 werd het maximaal aantal uur beperkt tot 10 uur per dag en in 1919 regelde de Arbeidswet dat een gemiddelde werkdag voortaan 8 uur moest bedragen en een werkweek 45 uur.

In 1890 overlijdt koning Willem III. Zijn dochter Wilhelmina volgt hem op. Omdat zij pas 10 jaar is wordt koningin Emma regentes. In 1898 kan zij als koningin Wilhelmina aantreden. Zij regeert 50 jaar tot 4 september 1948.

Figuur 17 1 cent en 1 gulden Wilhelmina (Bron: www.muntenenpapiergeld.nl)

De Noord-Brabantse Stoomtram Mij. heeft per 1 maart 1890 het vervoer van goederen van en naar Kaatsheuvel-Tilburg overgedragen aan de Firma van Gend & Loos.

Een "mooi" staaltje van dorpspolitiek werd in 1890 door wethouder Verster uitgedacht. Hij had namelijk ontdekt dat de gemeentearbeiders uit Kaatsheuvel 1 gulden en 1 kwartje per dag verdienden. De gemeentearbeider uit Loon verdiende slechts 1 gulden per dag. Dat kon niet volgens wethouder Verster en hij adviseerde zijn mede-raadsleden te besluiten om de salarissen gelijk te schakelen. Na een lange vergadering werden de heren het roerend eens. Het loon van de arbeiders gold voortaan voor alle drie eender. Maar denk niet dat de arbeider uit Loon er een kwartje bijkreeg. De arbeiders uit Kaatsheuvel werden met een kwartje gekort. Althans, in de zogenaamde zomermaanden van maart tot oktober, want van november tot maart kregen zij voortaan slechts 90 cent. Maar we zijn er nog niet. Later in het jaar, namelijk in december, werd in de gemeenteraad besloten om twee arbeiders helemaal geen loon meer uit te betalen "zolang de vorst zal blijven aanhouden". Ook dit voorstel kwam uit de koker van wethouder Verster. Wij kunnen ons in deze moderne tijd dergelijke praktijken niet meer voorstellen, maar het blijft een feit dat twee gezinnen zonder inkomen zaten omdat het toevalligerwijs streng winterde.

Er zijn in 1893 inmiddels drie openbare scholen, een in Kaatsheuvel, een in Loon en een op de Loonsendijk. Verder is er een lijkenhuis, een bewaarplaats voor de brandspuit in de Kerkstraat in Loon en een ziekenhuis ter verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten. Laatstgenoemd ziekenhuis staat in de Molenstraat in Kaatsheuvel, thans de Marktstraat. De gemeente heeft nog geen rioolstelsel. Toezicht op prostitutie door de geneesheer was niet noodzakelijk, aangezien er hier noch vrouwen in publieke huizen wonen, noch prostituees die "op zichzelf wonen".

Het feest rond de N.K. Harmonie is afgelopen, de prijzen aan de muziek gezelschappen zijn door de jury toegekend. De Tilburgse Courant meldde op 11 september 1895 dat er, behoudens dat Sophia's Vereniging uit Loon op Zand de hun toegekende 2e prijs weigerden, geen wanklanken voorkwamen. Tevens lezen we in de krant van die dag dat op een kruisboogschutters concours te Loon op Zand de Tilburgse Vereniging 'De Geest des Tijds' de eerste prijs heeft behaald. In de landelijke Telegraaf staat in 1895 een groot artikel over de wantoestanden in de Langstraat. Men spreekt vol afschuw over de zogeheten "gedwongen winkelnering".

De Mariaschool van de Eerwaarde zusters op de Vaartkant blijkt een prachtig gebouw te zijn. De oudere meisjesschool hebben de zusters omgebouwd tot een kapel.

J. van Wanrooij is door een dolle hond gebeten, waarop Van Wanrooij door M. van Dortmund voor een behandeling naar het Pasteur Instituut te Parijs wordt begeleid. De hond is natuurlijk afgemaakt en de gemeenteraad bepaalt meteen dat alle honden voor de periode van vier maanden gemuilkorfd moeten blijven.

Het onverzekerde huis van C. van Campen op de Hoge Zandschel is afgebrand. Kort hierna brandden er op de Hoge Zandschel nog drie huisjes af.

Een Tilburgse ingezetene raakt in Kaatsheuvel onder de tram. Weliswaar geven dokter van Gils uit Waalwijk en dokter Romeling uit Kaatsheuvel nog wel eerste hulp, maar enige uren later sterft de man.

De Tilburgse Courant meldt op 2 mei 1897 dat op zondag in de vroege ochtend weer diverse muziekcorspsen vertrokken onder het spelen van vrolijke muziek door de straten. Dit oude gebruik van het zg. dauwtrappen wordt nog steeds in stand gehouden. (Muziekkorps Orpheus trok naar Loon op Zand en woonde daar de eerste H. Mis bij).

De 19-jarige harmonicaspeler David v.d. Dries uit Tilburg, is tijdens zijn verblijf te Kaatsheuvel, waar hij in de omgeving muziekkuitvoeringen gaf in diverse café's, rond 21 augustus 1897 door een van zijn toehoorders lafhartig met een mes in zijn rug gestoken en zwaar gekwetst. Het is een wonder dat hij nog leeft.

Tijdens het concours in september 1897 van kruisboogschutterijen te Loon op Zand, is een grote fraaie luchtballon opgelaten die is vervaardigd door de Tilburger L. Schoonis, die ook alle eer van zijn werk heeft.

Op 22 augustus 1900 werd te Tilburg de elfjarige Marietje Kessels, verkracht en vermoord, gevonden in de H. Hartkerk (Noordhoekkerk). De zaak veroorzaakte veel landelijke opschudding en beroering. De kranten deden uitgebreid verslag, ook van de rechtzaak. De (ontheiligde) kerk werd in september 1900 opnieuw gewijd. Maria Gerarda Hendrika Hamers uit Tilburg was getuige tegen de verdachte G.A. Mutsaers in deze zaak "Moord in den Noordhoek". Mutsaers werd op 28 juni 1901 vrijgesproken door de Rechtbank Breda en in hoger beroep op 26 juni 1902 door het Gerechtshof den Bosch. De moord is nooit opgelost. Wel waren er aanwijzingen in de richting van de pastoor met hulp van de koster, maar die bleven bij het onderzoek buiten schot.

In 1900 telt Tilburg ca 41.000 inwoners.

De heer J.L. van Besouw uit Tilburg is in 1901 benoemd tot burgemeester te Loon op Zand. Hij is burgemeester tot 1933.

Op 11 april 1904 wordt de 4-jarige Jacoba Adriana Hamers (dochter van Johannes Hamers en Jenneke Zwijgers) in Kaatsheuvel overreden door de tram en overlijdt ter plekke.

Generatie XIX: Cornelius (Kees) Johannes Hamers

Cornelius (Kees) Johannes Hamers, zoon van Martinus Hamers en Wilhelmina Snoeren, is geboren op 31 mei 1902 (20°C, half bewolkt) te Kaatsheuvel en overleden te Breda op zaterdag 12 augustus 1961 (14°C, 2 bft NNW, half bewolkt) in het St. Ignatiusziekenhuis. Kees is begraven te Breda (Zuylen). Hij is getrouwd op 27 mei 1935 (18°C, 3 bft O, af en toe zon) te Loon op Zand met Petronella (Nelly) Maria Wouters, dochter van Theodorus Cornelis Wouters en Adriana Cornelia Coomans. Zij is geboren op 8 februari 1904 te Loon op Zand. Petronella Maria is overleden op 6 mei 1988 (13°C, 2 bft, ONO, onbewolkt) te Breda in het Diaconessenziekenhuis) en begraven in Breda (Zuylen).

Kinderen dit huwelijk:

1. Niet openbaar
2. **Cornelis Martinus Gerardus Maria Hamers**, geb. Loon op Zand 19 juni 1937, † Ede 10 aug. 2000. (zie XX)
3. Niet openbaar
4. Niet openbaar
5. Niet openbaar

Het gezin woont eerst op Hoge Steenweg 38, waar de oudste 3 kinderen geboren worden, en vanaf 1939 op Hoge Steenweg 32b, waar de jongste 2 kinderen geboren worden. Op 15 september 1955 verhuist het gezin van Loon op Zand naar Breda (Beverweg 11). Nadat de kinderen de deur uit zijn verhuist Nelly in 1975 van Breda naar een aanleunwoning in Waalwijk. In 1984 verhuist zij weer naar een aanleunwoning in Breda (Besteveld 13, Heusdenhout), waar zij tot haar dood gewoond heeft.

Kees, uit een gezin met 11 kinderen waarvan er 6 zeer jong overlijden ofwel dood geboren worden, gaat na de lagere school op 12-jarige leeftijd werken. Op enig moment werkt hij in de (kleine) schoenfabriek van zijn vader als snijder. Daar werkte ook zijn oudere broer Jan als schoenmaker. Hij wordt vrijgesteld van militaire dienst. Gedurende een kleine 3 jaar verblijft Kees in een klooster. Op 28 september 1926 treedt hij op 24-jarige leeftijd in als broeder Romanus in het klooster van de Paters van de H. Geest te Baarle Nassau. Zijn noviciaat begint op 29 oktober 1927, gevolgd door de kleine professie op 1 november 1928. Op 11 juli 1929 vertrekt hij "door zwaar heimwee gedreven" naar zijn familie in Kaatsheuvel, zonder iemand te waarschuwen. Op 12 juli bezoekt zijn vader het klooster. Op 24 september komt zijn vader voor de tweede keer naar Baarle Nassau om de kleren op te eisen van zijn zoon: oud-broeder Romanus. Hij vertrekt zoals hij gekomen is aangezien Pater Overste niet aanwezig is. Na zijn terugkeer naar huis werkt Kees weer voor de schoenfabriek van zijn vader en na 1929 van zijn oudere broer Jan. Op maandagmiddag 22 april 1929 breekt brand uit op de zolder van de fabriek. Met vereende krachten van huisgenoten en fabriekspersoneel werd met veel water het vuur geblust. In 1930 krijgt Jan en de fabriek een telefoonaansluiting (nummer 85) en wordt de gasmotorcapaciteit uitgebreid van 2 tot 4 PK. Kees gaat als vertegenwoordiger per trein door het land. Daarbij

maakte hij uiteraard gebruik van de Langstraatspoorlijn (z.g. Halve Zolenlijn) van Lage Zwaluwe naar 's-Hertogenbosch. In Kaatsheuvel was Kees lid van de zangvereniging "Bel Canto".

In 1931 leert hij Nelly kennen op een fancy fair in Loon op Zand, waar Nelly aan het Rad van Avontuur stond. Op 27 mei 1935 trouwen ze voor de wet in Loon op Zand en voor de kerk in de kerk van St. Jan's Onthoofding. Nelly, uit een gezin van 11 kinderen, gaat na de lagere school op 12-jarige leeftijd werken. Op 2 november 1917 gaat zij, nog geen 14 jaar oud, als kindermisje samen met haar oudere zus Sjaan (dienstbode) wonen en werken op Wilhelminalaan 45 in Haarlem voor de familie Smit-Blomjous, die 9 kinderen kregen tussen 1908 en 1922. Haar zus Marie komt op 3 september 1918 als kokkin ook naar dezelfde familie in Haarlem. Nelly keert op 20 november 1919 terug naar Loon op Zand. Later leert zij, als volontair in een Tilburgs atelier, naaien en maakt en herstelt kleding voor anderen in Loon op Zand. Zij werkt in de twintiger jaren onder meer incidenteel voor Jkvr. Emilie Françoise Rosa Marie Verheyen (1897-1984), die op het Witte Kasteel woonde en die op 2 oktober 1934 trouwde met Dr. Carel Hendrik ten Horn (1884-1964). Nelly was lid van de toneelclub van de Mariavereniging in Loon op Zand. Na haar huwelijk wijdt zij zich, zoals toen gebruikelijk, voor 100% aan haar gezin. Kees en Nelly gaan wonen in Loon op Zand in een huurhuis op de Hogesteenweg 38, waar de 3 oudste kinderen geboren worden. Al vrij snel werd besloten om op een afstand van een paar honderd meter een huis te laten bouwen. Dat werd Hogesteenweg 32b, tussen het boerderijtje van vrouw (of van Bart?) Kemmeren en nummer 32a, en werd opgeleverd in 1939 voor een prijs van Hfl 3.500,-. Het huis op de Hogesteenweg 32b werd gebouwd in 1938/1939 door F. Mutsaers (metselwerk) en A. Spapens (timmerwerk). Daar worden de jongste 2 kinderen geboren. In de loop van 1947 is alle oorlogsschade aan het huis, opgelopen bij de bevrijding van Loon op Zand in september en oktober 1944, weer hersteld. Huisarts was Henri W.A. Smals (1898-1967), die als 3^e huisarts in Loon op Zand een praktijk had van 1927-1955.

Figuur 18 Hoge Steenweg 32b (in 1947) en gevelsteen naast de voordeur (Bron: eigen collectie)

Op Hogesteenweg 32 woonde het gezin van Heinrich Bordat, geboren op 01-12-1895 te Straelen (D.) en aldaar overleden op 11-02-1970. Heinrich kwam in de 20-er jaren naar Loon op Zand. Hij trouwde op 28-01-1925 met Corrie Berends (geboren op 06-11-1900 te Loon op Zand en overleden te Straelen (D.) op 14-06-1968), met wie hij 7 kinderen kreeg. Heinrich werd Harrie in Loon op Zand en begon een slagerij op Hogesteenweg 32. Ten tijde van de bevrijding in oktober 1944 vertrok het gezin naar Straelen.

Inmiddels was Kees als vertegenwoordiger voor herenschoenen in dienst gekomen bij de NV Schoenfabriek v/h J. Schaapsmeeders (Firma J. Schaapsmeeders van Strien & Co) te Waspik, waar hij tot aan zijn dood in 1961 bleef werken, behalve enkele jaren tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen de fabriek gesloten was. Na de oorlog werd een auto (Opel) aangeschaft, maar na enkele jaren ging Kees, noodgedwongen vanwege gezondheidsproblemen (maagzweer), weer over op de trein. Het huis in Loon op Zand werd in 1955 verkocht voor Hfl 10.000,- aan de familie Spapens en op 15 september 1955 verhuisde het gezin naar een huis op Beverweg 11 in Breda (Brabantpark), dat Hfl 16.000,- kostte. Redenen voor de verhuizing waren betere toekomstkansen voor de kinderen en betere verbindingen voor het werk van Kees. Rond 1957-1958 werd wederom een auto (Renault Dauphine) gekocht en reisde hij samen met zijn oudste zoon Kees, die vertegenwoordiger in damesschoenen was geworden, door met name Zuid-Nederland. Zowel in Loon op Zand als in Breda had Kees een kleine volière voor parkieten, kanaries en vinken in de tuin. In Breda was Kees lid van het parochiekoor van de Michaëlkerk in het Brabantpark. Op zondag 30 juli 1961 wordt Kees ziek en wordt opgenomen in het Ignatiusziekenhuis, waar hij een maagoperatie ondergaat. De eerste week gaat hij goed vooruit, maar in de tweede week verslechtert zijn toestand en vroeg in de ochtend van zaterdag 12 augustus 1961 overlijdt Kees in het bijzijn van Nelly en de kinderen in het Ignatiusziekenhuis te Breda.

Kaatsheuvelse- en Loonse schoenmakers hebben in 1905 nu al tientallen jaren erg te lijden onder het verschijnsel "de gedwongen winkelnering". Dat houdt in dat de schoenmakers door hun patroons verplicht worden gesteld om alle levensmiddelen en textiel te kopen in de winkels waarvan zij eigenaar zijn. Al deze goederen zijn 20 tot 30% duurder dan in de

gewone winkels. Meestal hebben de knechts daarom grote schulden bij de patroons. Kopen de schoenmakers niet bij hun bazen dan volgt ontslag.

Mede door de geestelijkheid ontstaan er plannen om te komen tot het oprichten van een Rooms-Katholieke Volksbond. Niet alleen om een einde te maken aan de wantoestanden van de winkelnering, maar ook als afweermiddel tegen de sterk opkomende "rode" ofwel socialistische vakbonden. Enige tijd later is dit een feit en de R.K. Volksbond wordt opgericht. Het gonst van de geruchten dat er nu naast de pas opgerichte Bond van Lederbewerkeren een overkoepelend orgaan als de Volksbond komt.

Binnen de gemeente kwamen in 1905 veelvuldig vechtpartijen voor. De veldwachters konden hun taken niet meer alleen aan en de gemeenteraad besloot dan ook om een brigade van de marechaussee naar Kaatsheuvel te halen. In het café van Klijsen op de Vaart waren een stelletje Tilburgse ruziezoekers bezig. Zij werden echter verjaagd door aantal echte Ketsheuvelse vechtersbazen. Op de Kruisstraat ontstond een fikse vechtpartij waarbij met een scheermes werd bedreigd. In de Berndijk was het een tumultueus weekeinde. Eerst werden bij drie huizen het ruiten aan diggelen gegooid. De gedupeerden kenden de daders, waarna een complete vechtpartij ontstond.

Er heerst slijmziekte, kinkhoest zoals wij dat noemen, onder de kinderen. Er zijn al veel gevallen met dodelijke afloop. De slijmziekte woedt al enkele maanden en is inmiddels iets afgenomen. Er heerst momenteel een griep epidemie en er zijn veel meldingen van sterfgevallen. Enkele weken later heerst er zowel roodvonk als difterie. Vooral veel kinderen sterven aan roodvonk, onder meer drie van de vier kinderen uit het gezin van Simonis. Uit veiligheidsoverwegingen worden de scholen ontsmet en voor vier weken gesloten. In de nieuwe politieverordening staat onder andere dat kinderen, die uitslag op hun hoofd hebben, niet meer mogen worden toegelaten op de scholen.

De molen "de Eendracht" op de Loonschedijk brandt helemaal af. De molen is eigendom van Dekkers en hij wil weer met de herbouw beginnen. Door een felle brand wordt bij H. Damen alle huisraad vernield. Buurtbewoners houden spontaan een collecte, met het gevolg dat het gezin Damen weer in de spullen komt te zitten. Ook is op de grens van Loon op Zand en Tilburg vijftien hectare aan bos en heide verbrand.

Op dit moment zitten er precies 40 Ketsheuvelse mannen gevangen vanwege stroperij. Ook wordt er melding van gemaakt dat een inwoner van Kaatsheuvel op een dag 278 vinken en mussen heeft gevangen. Veel voorkomende misdrijven zijn: ruiten ingooien, het stelen van konijnen, vechtpartijen, burenruzies, dronkenschap, diefstal en inbraken.

In 1909 heeft Tilburg meer dan 50.000 inwoners.

Het Kerkpad, de huidige Dr. van Beurdenstraat wordt in 1913 bestraat en krijgt aan weerszijden zelfs een trottoir van 2 meter breed. Met de straatverlichting binnen de gemeente blijft het slecht gesteld, er zijn slechts 30 lantaarnpalen.

De Coöperatieve Bakkerij gaat stunten. Als een coöperatielid ziek wordt, krijgt hij of zij veertien dagen gratis brood thuisbezorgd. De plaatselijke slaggers zijn volgens de traditie iedere zondag tot laat in de namiddag bezig met het verkopen van vlees. Ze besluiten echter om voortaan om 2 uur, dus een half uur voor het Lof begint, hun zaak te sluiten. Dan hebben zij ook nog iets aan hun zondag. Ook de openingstijden van het postkantoor worden veranderd. Het kantoor is voortaan geopend van 8 tot 1 uur, vervolgens van 2 tot half vier en dan van 5 tot half acht 's avonds.

In Breda wordt een beruchte Ketsheuvelse bajesklant vrijgelaten. Buiten de gevangenis staan enkele vrienden, met een rijtuig klaar. De heren bezoeken ieder café tussen Breda en Kaatsheuvel. Dan volgt er een ware zegetocht door heel het dorp en onder veel bekijks. Ten slotte kan een ieder die wil 's avonds in de Berndijk gratis mee feesten.

Twee dronken broers vechten een partijtje tegen de marechaussees. Ze moeten het afleggen als de marechaussees de sabels gaan hanteren en worden ingerekend. Op de Vaartkant was een vechtpartij gaande tussen twee broers. Het ging, hoe kan het anders, om de gunsten van een meisje uit de buurt. De mannen hebben elkaar met klompen afgetuigd.

Tijdens de Onafhankelijkheidsfeesten zijn zeker 30 stomdronken Berndijkers aan het vechten geslagen met slechts drie marechaussees. De drie dienders voelden zich vanzelfsprekend bedreigd en losten enige waarschuwingsschoten waarop de Berndijkers het op een lopen zetten.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog van 1914 tot 1918 slaagt Nederland erin neutraal te blijven. Er arriveren een miljoen Belgische vluchtelingen in Nederland. Onder hen is ook Elisabeth Hamers (geboren te Tilburg op 24 juni 1888). Zij en haar man Mattheus Mahu (met wie zij in België getrouwd is) en kind Adrianus komen op 7 oktober 1914 (2 dagen voor de val van Antwerpen op 9 oktober, WO-I) met hun zoon en de ouders van Mattheus als vluchtelingen aan te Tilburg en gaan tijdelijk wonen bij de ouders van Elisabeth (Elzenstraat 23 te Tilburg). Op de registratie-akte wordt met potlood opgemerkt dat het gaat om een "familie, geniet voeding en huisvesting, geen besmettelijke ziekten". Er zijn ook Belgische vluchtelingen, die hier de liefde vinden en blijven. Zo arriveert Petrus Wouters met zijn vrouw Johanna Vleugels en 6 kinderen op 24 oktober 1914 in Tilburg en zij worden ingeschreven in het bevolkingsregister van Tilburg als oorlogsvluchteling. Zij kwamen uit hun woonplaats Berchem bij Antwerpen. Na WO-I vertrok het gezin in december 1918 naar Antwerpen, behalve zoon Josephus Alphonsus en dochter Maria Coleta, die op 28 maart terug gingen naar Berchem resp. Antwerpen. Josephus en Maria trouwden allebei in Tilburg en bleven daar tot hun overlijden wonen. Josephus (1896-1981) trouwt op 30 september 1919 met Theresia Henrica Maria Hamers (1891-1963).

In het begin van 1915 mogen de bakkers voor hun brood voortaan het volgende berekenen: roggebrood 14 cent per kilo, zoetbrood 21 cent, roggemik 22 cent, krentenmik 22 cent per driekwart kilo, melk-knipbrood 22 cent per driekwart kilo en fransbrood 14 cent per pond. De regering heeft verder de vleesprijzen vastgesteld: spek 47½ cent per kilo, carbonade 50 cent, biefstuk 60 cent per pond en worst 55 cent per pond.

Voorlopig is het gildenhuis in 1915 in alle stilte betrokken. De feestvergaderingen zullen later volgen. In de gildenbond zijn vakverenigingen, ziekenfonds, kruisverbond en propagandaclub gevestigd.

Er worden 100 man van de "munitietrein" in Kaatsheuvel in 1915 ingekwartierd en ook worden er 100 paarden ondergebracht. Later komen in Sprang en Kaatsheuvel voor een nacht 2000 militairen, die de volgende dag manoeuvres houden op de Loonse hei. Velen worden voor die nacht ondergebracht in de oude kerk. Vertrekkende militairen zijn in zwaar beschonken toestand aan het vechten geweest. Ze hebben ook ruiten ingegooid bij verschillende burgers.

Een 14-jarige Sprangse jongen die op een schoenfabriek werkt raakt tussen de schuurmachine een vinger kwijt. Bij een ander bedrijf komt een 13-jarige jongen met zijn pink onder de hakkenpers. De pink is geheel verbrijzeld.

Er heerst veel mond- en klauwzeer onder het vee. De boerenbond vergadert ijlings in de Gildenbond om afdoende maatregelen gedaan zien te krijgen.

Hoewel er in 1915 geen kermis zal zijn, ontstaat er onenigheid tussen patroons en personeel. De schoenmakers menen recht te hebben op twee vrije dagen, echter de ene fabrikant wil toch vrijaf geven, de andere weer niet.

De 6 paters die vanuit Aarschot, België naar Kaatsheuvel zijn gevlucht, willen aan 25, eveneens gevluchte, studenten les geven zodat deze hun priesteropleiding kunnen voortzetten. Later in het jaar waren dat 38 studenten. De 70 Belgische vluchtelingen, die al eerder waren ondergebracht in het pas afgebouwde Missiehuis, vertrekken naar een kamp in Uden.

Er wordt een dependance van de Coöperatieve Tilburgse Melk- en Zuivelfabriek geopend. Men gaat er gepasteuriseerde melk verkopen en nieuwe producten zoals yoghurt.

In de jaren twintig werd de frequentie van postbezorging langzaam teruggebracht. Eerst ging de postbezorging, ondanks protest van het bedrijfsleven, terug van vier naar drie keer per dag. In 1932 verviel de derde postbezorging al in de buitengebieden.

Er ontstaat in 1921 een grote brand op de Loonsedijk. Door gebrek aan water branden er 15 huizen in een keer af. Er lag in die tijd nog geen waterleiding en het bluswater moest gepompt worden vanuit de Heistraat in Sprang-Capelle. Door deze lange afstand was de druk veel te laag en de huizen gingen dan ook reddeloos verloren.

Onder druk van verschillende organisaties, die stellen dat door de kortere werkweek de internationale concurrentiepositie in gevaar zou komen, werd in 1922 met een nieuwe wet de werkweek verhoogd tot 48 uur en de gemiddelde werkdag naar 8,5 uur. In de crisisjaren 1930 werden met behulp van nieuwe wetten de rechten van werknemers die niet onder de wet vielen geregeld (bv winkelsluitingswet en rijtijdenbesluit).

Op 9 juli 1924 werd de fietsbelasting ingevoerd, omdat de regering meende dat deze belasting best enkele miljoenen kon opbrengen. Minister Colijn, de minister van financiën, zei deze stap te betreuren, maar dat het noodzakelijk was op grond van

de treurige staat van de schatkist. Het plaatje moest duidelijk zichtbaar aan of bij het stuur bevestigd worden; men kon deze plaatjes voor 3 gulden op het postkantoor kopen. Meteen na de invoering was de diefstal van fietsen en fietsplaatjes aan de orde van de dag. Men schatte dat ongeveer de helft van de fietsplaatjes per jaar van "eigenaar" verwisselde. Nadat in verband met de diefstallen er jarenlang op was aangedrongen, mocht men tenslotte vanaf oktober 1934 het plaatje op de kleding dragen en wel op de "linker borsthelft". Het aantal diefstallen nam vanaf dat moment zienderogen af. In de crisisjaren werd besloten om de werklozen een gratis fietsplaatje te verstrekken. In een dergelijk plaatje was een gat aangebracht. Dit was een bron van veel kritiek: alsof werkloos zijn niet erg genoeg was, moest men er ook nog mee te koop lopen door middel van een plaatje met een gat. Op 1 mei 1941 werd het fietsplaatje door de Duitse bezetters opgeheven.

In vergelijking met 1924 is het elektriciteitsverbruik in 1925 bijna verdubbeld tot 62.836 kWh. De licht-elektriciteitskabel is echter veel te licht en dat veroorzaakt storingen. De gemeente wil een zwaardere kabel en dan nog wel ondergronds laten aanleggen, vooral omdat het aantal aansluitingen toeneemt. Nu zijn er 331 huizen op het lichtnet aangesloten en 75 bedrijven hebben een krachtstroomaansluiting. Verder wordt dit jaar de heer J. Boelen tot monteur van het gemeentelijk elektriciteitsbedrijf benoemd. Goddank is dit jaar ook de aansluiting op de waterleiding tot stand gekomen. Na hard werken door de West-Brabantse Waterleidingmaatschappij zijn er nu 639 huizen op de waterleiding aangesloten.

De gemeente doet een poging bij de "Mij. Hollandsche Buurtspoorwegen" om de tram die van Waalwijk naar Tilburg rijdt, ook door de kom van het dorp Kaatsheuvel te krijgen.

De "Gascommissie" die de gemeentelijke gasfabriek beheert, heeft een stofzuiger aangeschaft. Iedere huisvrouw kan kennismaken met het nieuwtje en de stofzuiger tegen een billijke prijs huren. Het was bedoeld als lokkertje, om later het elektriciteitsverbruik groter te doen krijgen.

De vorig jaar afgebrande schoenfabriek van Jan Snoeren wordt heropgebouwd op een groot stuk terrein, achter villa Ottilie aan de Gasthuisstraat.

Een flinke voorjaarsstorm brengt grote schade toe. Van de huizen in de Telefoonstraat zijn veelal de pannen afgewaaid en in de Berndijk stortte van een boerderij een groot stuk muur in.

Jos Reijnen gaat tegenover het gemeentehuis een benzinepomp plaatsen die afkomstig is van "Continental Petroleum Mij."

De officiële opening van het patronaat geschiedt op 24 mei 1925. Elke zondagmiddag kunnen daar jongens terecht om te kaarten, biljarten enzovoorts. Er hebben zich al 60 jongens aangemeld. Het geheel staat onder leiding van kapelaan van Kemenade.

Op d'n Horst woedt een flinke brand. Het huis dat bewoond wordt door J. Kemmeren en de weduwe Van Laarhoven, brandt geheel af. Het huis was eigendom van mejuffrouw Anna Verhiel. Ook brandt de boerderij van G. Klijn op de Gasthuisstraat uit.

Arnold Vermeer uit 't Hoekje krijgt van de gemeente vergunning om 's zomers nabij de Roestelberg bier en frisdranken te verkopen.

De nieuwe kiosk pronkt op het marktplein, het gevaarte is ontworpen door Tirion en de gelden ervoor werden ingezameld door een speciaal fonds dat door Kaatsheuvels Belang werd beheerd. De kiosk kostte 2025 gulden. Kaatsheuvels Belang had echter maar 1837 gulden in kas toen het ding klaar was. Men zal dus met het fonds nog even door moeten werken. Alle muziekverenigingen uit de gemeente concorderen op de kiosk.

In 1926 werd in Tilburg het eerste postagentschap van Nederland opgericht. De PTT gaf de landelijke primeur aan een winkelier op Korvelseweg 213.

Op zaterdag 29 december 1934 reed een tramlocomotief, nadat deze door een zeswielige tractor uit de rails getrokken was, bij een hoekhuis aan de Hoge Steenweg 1 te Loon op Zand de voorgevel in. Hendrik van den Hoven, die met andere bewoners zat te kaarten, werd gedood. Zijn dochter werd gewond. Hendrik werd maandagmorgen 31 december 1935 begraven. Zijn dochter kon daarbij nog niet aanwezig zijn.

J.A.F. Mallens is burgemeester van 1934 tot 1944.

1935 - Bij schoenfabriek Emza, dus bij Tinus Zacht in de Hoofdstraat, zijn nieuwe lampen aangebracht. Deze nieuwe vinding van Philips bestaat uit een lamp met kwikdamp. Het begint al aardig op daglicht te lijken.

Op d'n Horst brandt de werkplaats van rijwielhersteller Emmers geheel uit.

Een brutale rakker pikte de fiets van gemeente-opzichter Tirion mee. Het rijwiel stond notabene voor het politiebureau in de Hoofdstraat geparkeerd. Een dag later is de fiets bij schoenfabriek Emza teruggevonden.

Magazijn "de Zon" van A. Frederiks maakt bekend dat in hun zaak een demonstratie van corsetten gegeven wordt; er mogen alleen vrouwen komen kijken.

Er is een flinke winterstorm geweest. Er sneuvelden vele telefoonpalen, er zijn ook enkele hooischelven weggeblazen en in de Mgr. Völkerstraat en Leo XIII-straat vlogen er vele pannen van de daken.

In de Berndijk werden twee fietsers zonder reden mishandeld door enkele opgeschoten jongelui.

De 250 medewerkers van schoenfabriek Emza houden in het patronaat een protestvergadering. De directie wil de lonen gaan verlagen. Het personeel stelt een staking in het vooruitzicht. Er is door veel instanties bemiddeld in het arbeidsconflict en de arbeiders krijgen nu een zodanig arbeidscontract dat zowel zij als de directie tevreden zijn. De schoenmakers krijgen onder meer drie dagen vakantie met behoud van loon.

Er werd een moordaanslag op het meisje Johanna van den Boom gepleegd. Het meisje had de verkering verbroken en de verliefde jongeman loste een revolvershot. Overigens was de wond niet dodelijk gebleken. De dader krijgt uiteindelijk 4 jaar gevangenisstraf.

Er dreigt ontslag voor 300 schoenmakers van de fabrieken Pehave, Van Nieuwstadt en de Horizon. Deze mensen zouden dan in een 50% regeling komen te vallen. Zodra de fabrikanten weer volop werk zullen hebben zouden de knechts weer aangenomen worden.

Zowel bij schoenfabriek Emza als bij schoenfabriek Pehave gaat men een zogenaamde "Sprinkel" brandblusinstallatie monteren. Dat houdt in dat bij een bepaalde hoge temperatuur, automatisch om te beginnen 50.000 liter water, door openingen in buizen, in de warme ruimte gespoten wordt.

In onze gemeente werden mensen verplicht tewerkgesteld in Duitsland. Deze maatregel, bedacht door de Nederlandse regering, had tot doel de lasten van de overheid te verminderen. De mensen die weigerden om te gaan, werden gestraft door het stopzetten van de toch al schamele uitkering. Het wrange van dit alles was dat deze mensen ook ingezet werden in de oorlogsindustrie en dat verschillende van de toenmalige arbeidsbureaus een actief beleid in deze voerden.

1938 - In de gemeente Loon op Zand werden de eerste parkeerverboden uitgevaardigd en alle nodige verkeersborden geplaatst. Deze parkeerverboden golden voor de hele Peperstraat, Schoolstraat, de Kerkstraat in Loon op Zand, vervolgens de noordzijde van de Kruisstraat, de Hoofdstraat, Verlengde Hoofdstraat, Gasthuisstraat, Tramlaan en Mgr. Völkerstraat. Verder de westzijde van de Marktstraat, de oostzijde van Leo XIII straat en de noordzijde van de Bergstraat in Loon op Zand.

Door de mensen van de werkverschaffing werden verschillende werkzaamheden aan de wegen uitgevoerd. De verbindingsweg tussen het Wilhelminaplein en Vaartstraat werd bestraat. In de volksmond heette het daar "d'n Omdraaier ofwel 't Stiggeske". Ook werd de Dreefseweg, een zandweg, flink verhard en kwam er zelfs een fietspad langs te liggen.

De schoenfabriek van de Firma D. Glaudi, in de Marktstraat, brandde geheel af. De fabriek was over de gehele lengte van veertig meter een prooi van de vlammen geworden; alleen de administratie kon worden gered. De schade bedroeg zeker 70.000 gulden en zijn er bovendien minstens 70 arbeiders werkloos geworden.

Uiteindelijk is er dan toch antwoord gekomen vanuit Den Haag op het verzoek van de gemeenteraad om het loon voor de mensen in de Werkverschaffing te mogen verhogen. Het basisloon gaat omhoog van 25 naar 26 cent. Het is niet veel maar alle beetjes helpen.

Er heerst veel mond- en klauwzeer onder het vee. Er zijn al verschillende beesten aan de ziekte bezweken. De kantonrechter veroordeelde een Ketsheuvelse landbouwer tot 20 gulden boete omdat hij een geval van mond- en klauwzeer bij een van zijn koeien niet had aangegeven.

De Ambulante Dienst uit Tilburg bekeurde hier op de Ketsheuvel veel mensen die op een fiets reden zonder rijwielplaatje. Daar waren veel schooljongens bij. De jongens moesten 2 kwartjes boete betalen.

Op de Driestapelenstoel werd een fiets gestolen. De politie achterhaalde de fiets in de Brandsesteeg. De dader werd op transport gesteld naar Breda.

In Loon was enkele maanden geleden een fiets gestolen. De dader bleek iemand uit Helmond te zijn en hij werd veroordeeld tot acht maanden gevangenisstraf.

De kantonrechter veroordeelde Jonkheer Verheijen uit Loon tot 8 gulden boete wegens "lopen over verboden grond".

Een triest verhaal speelt zich af op d'n Horst. Daar is een onbewoonbare woning boven de hoofden van de bewoners afgebroken. De bouwvallige woning stond achter café van Berkel. Zonder pardon kwam de schamele huisraad op straat te staan. De bewoners hebben die nacht buiten gebivakkeerd.

In november is de Ijsbaan weer opengesteld, het ijs ligt er prachtig bij.

1940 - Tijdens een hevig onweer is een paal van de radiodistributie totaal versplinterd door de bliksem. Kaatsheuvel zat toen enkele uren zonder stroom. In november van hetzelfde jaar woedde er een vreselijke westerstorm. Er was een enorme schade aan honderden woningen, fabrieken, scholen en kerken. Er werd gezegd dat er meer dan 300 woningen waren beschadigd. Van het missiehuis "St. Antonius" op de Kruisstraat waren zowat alle ruiten gesneuveld. Ook was het kruisbeeld dat boven de ingang hing naar beneden gevallen. Bij de winkel van "Au bon Marché" in de Hoofdstraat tegenover de kerk, sneuvelden de grote etalageruiten en dientengevolge ook de inhoud van de etalages. Er waren duizenden pannen van gemeentewoningen gewaaid, zinken goten lagen op de grond en ontwortelde bomen lagen overal op straat. Dit alles bij elkaar gaf een triest beeld.

Op 10 mei 1940 vallen Duitse troepen Nederland binnen en begint voor ons de Tweede Wereldoorlog. Rotterdam wordt later gebombardeerd en op 14 mei capituleert Nederland.

Op vrijdagmiddag 10 mei werd de provinciale weg van Kaatsheuvel naar Loon op Zand, nabij café de Steenbakker, gebombardeerd. Op dat moment stond de weg vol met militaire voertuigen van het Nederlandse leger. De militairen waren in colonnes op weg naar de Vesting Holland. Er waren, zoals werd medegedeeld, zes Nederlandse militairen en een officier gesneuveld, maar ook twee Kaatsheuvelse schooljongens werden dodelijk getroffen. De woningen aan d'n Horst liepen grote schade op; er stonden veel uitgebrande auto's en vrachtauto's op de weg.

De Nieuwe Tilburgse Courant meldt op 18 juni 1940 dat 'De laatste 4 militairen zijn in den besten welstand uit Duitschen krijgsgevangenschap teruggekeerd. Geen der ongeveer 60 dienstplichtigen uit ons dorp werd gewond'. In de Tweede Wereldoorlog werd om de productie te verhogen de werkweek verlengd tot 55 uur en 10 uur per dag. In 1945 werd met het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen de wet van 1922 weer ingevoerd met een werkweek van 48 uur om zo de wederopbouw te bevorderen.

Drie zeer bekende Tilburgers zijn begin september 1944 in hechtenis genomen als gijzelaar, wegens een moordaanslag op een Duitse Politiebeambte die te Loon op Zand door Thomas Cornelis van den Broek is gedaan.

J.M.G. van Kemenade is waarnemend burgemeester van 1944 tot 1945.

In september 1944 begon met de operatie Marketgarden van de geallieerden ook het voorspel tot de bevrijding van midden Brabant. Cornelia Pijnenburg (1893-1968) heeft in Loon op Zand een dagboek bijgehouden gedurende de winter 1944/1945. Daaruit blijkt onder meer dat in de aanloop naar de bevrijding in september en oktober 1944 de Duitsers in Loon op Zand reeds flink vanuit de lucht werden aangevallen en de Duitse bezetting voorbereidingen trof voor de terugtrekking achter de Bergse Maas. Met name de luchtaanvallen en het opblazen van munitie in de MAST waren voor de bevolking een ware beproeving. In de 2^e helft van oktober wordt veel in kelders en schuilkelders gebivakkeerd. Veel huizen en ook de kerk en het kasteel werden zwaar beschadigd.

Op 23 oktober 1944 begonnen de mannen van de 51ste Highland Division vanuit St. Oedenrode aan de bevrijdingsopmars, welke een groot deel van Noord-Brabant zou omvatten. Die opmars kreeg de naam "Colin". De eerste dag werden Eerde, St. Michielsgestel en Schijndel bevrijdt, een dag later volgden Liempde, Boxtel en Esch. De zijsprong naar Den Dungen werd op vrijdag 25 oktober gemaakt en daags nadien zag Vught de Schotten binnentrekken. Haaren en Helvoirt kwamen op 27 oktober aan de beurt. Na twee dagen van hevige gevechten om Loon op Zand werd het dorp op 28 oktober op de Duitsers heroverd. Kaatsheuvel volgde op zondag 29 oktober. Onze bevrijders, gesteund door artillerie en tanks, waren de infanteristen van het 5e en 7e bataljon, Black Watch en Gordon Highlands. Op maandag 30 oktober trokken de Schotten praktisch zonder enige tegenstand Sprang-Capelle, Waspik en Waalwijk binnen. Raamsdonk en Raamsdonkveer volgden op 31 oktober. Op 5 november werd de operatie "Colin" beëindigd met de bevrijding van Nieuwkuik, Haarsteeg en, het om de stadhuisramp treurende, Heusden. Op 28 en 29 oktober 1944 vond er een Engels bombardement plaats. Er vielen toen meer dan 20.000 granaten op Kaatsheuvel. Ook diegenen die in Tilburgse en Eindhovense ziekenhuizen aan hun verwondingen zijn bezweken werden er begraven. Vijfendertig jaar later is er door de gezamenlijke nabestaanden een monument geplaatst. Na de bevrijding werden geallieerde soldaten, vooral Canadezen ingekwartierd bij de burgers. Deze militairen kregen nog een zware en zeer strenge winter te verduren, waarbij zij soms zware verliezen leden bij de gevechten aan de Bergse Maas.

Op 17 december 1944 was het café van van Berkel bij de molen op de Vaart in Kaatsheuvel door een V-1 verwoest. De familie van Berkel moest het tot in 1956 met een noodgebouw doen, maar toen is er echter een prachtig café klaar gekomen, dat "De Viersprong" gaat heten.

1945 - Het is een strenge winter met veel vorst en er wordt dan ook flink geschaatst op de IJsbaan.

J.A.F. Mallens is burgemeester van 1945 tot 1948.

De raketten of V-1's komen dagelijks overvliegen op weg naar de havenstad Antwerpen of naar Engeland. Daarom wordt de luchtbeschermings-observatiepost in het torentje van het oude raadhuis permanent door twee personen bemand. In de derde week van januari zijn er hevige gevechten aan het Oude Maasje tussen de Duitsers enerzijds en de Polen en Canadezen anderzijds. In de gemeente Loon op Zand zijn veel Canadese militairen ingekwartierd.

Op 5 mei 1945 is heel Nederland bevrijd. Einde van de Tweede Wereldoorlog.

De bevrijding van heel Nederland wordt vanaf 5 mei uitbundig gevierd. Een kwartier na het bericht van de capitulatie der Duitse troepen trok harmonie Apollo door de Ketsheuvelse straten. De schoenfabrikanten, die de laatste maanden weer aan het produceren waren, hebben hun personeel een volle week vrij gegeven. Elke avond is er Bal Champêtre op de Markt in Kaatsheuvel en er spelen telkens andere orkestjes of bands. Tijdens een fakkeloptocht worden poppen, die op Hitler en Goering lijken, megedragen en tenslotte op een weiland in de Julianastraat verbrand. Langzaam maar zeker komt het normale leven weer op gang.

In de lente vielen er veel gewonden onder de kinderen die met munitie speelden. Het meeste oorlogstuig werd gevonden in het vroegere munitiekamp MAST. Ook in juni raakten er weer verschillende kinderen gewond.

De boeren hebben veel last van de Coloradokever die zich te goed doet aan de aardappelen op het land. Vanuit Amerika is echter een goed bestrijdingsmiddel aangevoerd.

Begin juli kwamen 100 Haagse kinderen naar Kaatsheuvel om aan te sterken. Zij verbleven ongeveer drie maanden in pleeggezinnen. Onder deze kinderen bevonden zich ook Liesbeth en Agnes Hol. Zij werden ondergebracht bij het gezin de Nijs-van Riel in de Sprangestraat. In september vertrokken de kinderen, in twee volle bussen, weer naar hun woonplaats.

Op 15 augustus 1945 wordt Lederwarenfabriek HAVRO ingeschreven in het Handelsregister bij de Kamer van Koophandel. HAVRO werd opgericht door 2 vrienden Jo Hamers, geboren op 2 juli 1924 te Kaatsheuvel (en die zich in 1986 om gezondheidsredenen uit de zaak terugtrok) en Bart Vromans (familie van de leerlooier aan de Hoge Steenweg), die zich vrij snel na de oprichting uit de zaak terugtrok. In 2011 was HAVRO gevestigd in de Kloosterstraat 43.

In het najaar worden er in de gemeente dertig noodwoningen gebouwd. Ze zijn voorzien van rieten daken. Een deel van deze huizen stond langs de oude provinciale weg ter hoogte van het huidige Eftelinghotel.

Er heerst scabiës in de gemeente. Populair heet deze kriebelziekte "broodschurft". De schurft komt voor in gezinnen van allerlei rang en stand. De lijdens aan scabiës worden door de Tilburgse GGD elke week behandeld.

De Tilburger H.F.J. Peeters is op 26 April 1945 te Wuppertal-Elberfeld door honger en uitputting omgekomen. Hij was geboren te Loon op Zand 11 October 1923. (NTC 21-09-1945)

Op 2 juli 1946 ontvangt de Gemeente Loon op Zand een uittreksel uit het overlijdensregister der Gemeente Dölkau in Zöschen, Landkreis Merseburg (D.), waaruit blijkt dat daar op 20 december 1944 om 5 uur is overleden Johannes Cornelis Hamers. Johannes Cornelis is begraven samen met zijn broer Johannes Waltherus, die op 16 november 1944 overleed in Eindhoven, op RK Begraafplaats St.Jozefparochie te Kaatsheuvel.

De frequentie van de postbezorging wordt na de Tweede Wereldoorlog teruggebracht tot 2 maal per dag.

Het Bijzondere Gerechtshof in Den Bosch behandelde in 1947 de zaak tegen een Kaatsheuvelse winkelbediende. Hij nam in 1944 in Schalkhaar dienst bij het Polizei Freiwilliger Bataljon Niederlande. Hij was al sinds 1942 lid van de NSB en de WA. Hij hielp mee met het arresteren van onderduikers en zwarthandelaren. De verdachte nam verder deel aan razzia's in Rotterdam en Zwolle. De verdachte beschouwde Duitsland niet als vijand en dacht op het goede paard te hebben gewed. De eis was 8 jaar met aftrek van voorarrest.

De bewoners van het Loonsch Hoekje hebben een brief naar de gemeente Waalwijk geschreven. Ze willen voortaan bij die gemeente horen. Er wonen thans in het Loonsch Hoekje 238 personen. De gronden zijn voor het grootste gedeelte eigendom van Waalwijkse mensen. Van de 58 daar wonende arbeiders werken er 48 in Waalwijk en maar 10 in onze gemeente. De 44 ondertekenaars stellen dan ook, dat het toerisme daarmee bevorderd kan worden naar de Roestelberg en Loonsche Duinen. En alle Waalwijkse openbare diensten en kerken liggen nu eenmaal beter gesitueerd dan die op Kaatsheuvel. Over deze zaak zijn er vele stukken terug te vinden in de archieven, maar tot op heden is het Loonsch Hoekje nog steeds een deel van de gemeente Loon op Zand gebleven.

In 1948 wordt koningin Wilhelmina opgevolgd door haar dochter koningin Juliana, die tot 30 april 1980 zal regeren.

Figuur 19 1 cent, muntbiljet van 2 gulden 50 en 1 gulden Juliana (Bron: www.munttenenpapiergeld.nl)

G. Grootswagers is waarnemend burgemeester in 1948. R.J.Th. van der Heijden is burgemeester van 1948 tot 1963.

Het kasteel van Loon op Zand wordt in 1951 hersteld. Het was door oorlogshandelingen in 1944 zwaar beschadigd.

Het militaire kerkhof in Loon, waar thans nog ruim honderd, meestal Duitse soldaten begraven liggen, gaat binnenkort verdwijnen, zo wordt in 1951 bekend.

Het zal niet lang meer duren of de Moer en de Kaatsheuvelse wijken Zandschel en Berndijk zullen door de PNEM geëlectriceerd worden. In de nabije toekomst moet het Loonsch Hoekje, de Sprangsestraat en de Finantiën in Loon op Zand nog aangesloten worden.

De kiosk op het Oranjeplein in Loon op Zand wordt in 1951 gebouwd. De kiosk is in 2000 gesloopt. De kiosk moest wijken voor de "noodzakelijke" parkeerplaatsen. Tegenwoordig staat er op dezelfde plaats een cafetaria.

De R.K. Leesbibliotheek geeft in 1952 een catalogus uit. In het voorwoord van deze catalogus staat te lezen: "Laat ons alles wat niet christelijk en immoreel is" weren.

De speeltuin van de Efteling is helemaal gemoderniseerd. De Siertuin is deze week voor het publiek open gegaan, ook het Sprookjesbos is thans officieel geopend. Het is een schepping van de bekende tekenaar Antoon Pieck. Van meet af aan was de

belangstelling groot. Een seizoenkaart voor de Efteling kost in 1952 7,50 gulden per persoon. Personen beneden de 20 jaar hoeven maar 6 gulden te betalen. Een normaal toegangskaartje kost 80 cent.

Het hele café van Van Dun zat bomvol toen daar op de televisie een reportage van de Efteling werd vertoond. De 100.000e bezoeker van de Efteling, afkomstig uit Reusel, ontving een warm onthaal. Hij kreeg een tas vol sigaretten en snoep.

Op een zondagmiddag is de schoenfabriek van de firma W. van Nieuwstadt & Zn. in de Hoofdstraat afgebrand. Het vuur is blijikbaar op de bovenverdieping ontstaan. Het bedrijf heeft een enorme schade opgelopen. Men denkt aan een bedrag van minstens 150.000 gulden. Het woonhuis voor de fabriek, waarin een der firmanten woont, kon behouden worden. Omtrent de oorzaak tast men tot op heden in het duister. Later dit jaar is begonnen met de herbouw van de fabriek.

Er komt een nieuwe afdeling op het gemeentehuis, namelijk Sociale Zaken. Daar worden twee ambtenaren tewerkgesteld alsmede een sociale werkster. Dit jaar wordt ook de brandweerkazerne in gebruik genomen. De gemeente haalt voortaan het huisvuil op met een splinternieuwe vuilniswagen. Maar dat kan alleen als de mensen gebruik maken van een speciaal soort emmer. Die emmers kosten 1,35 gulden per jaar aan huur. De emmers zijn kleiner dan de vaten die tot nog toe gebruikt werden. Vandaar dat het huisvuil voortaan twee keer in de week wordt opgehaald.

De bouw van munitiemagazijnen voor het Ministerie van Defensie, aan de weg van Loon naar de Moer is begonnen.

1953 - Er komen twee vrij liggende fietspaden aan weerszijden van de weg Waalwijk-Tilburg.

Schoenfabriek Antoinette op de Kruisstraat is in de nacht van zaterdag op zondag helemaal afgebrand. De oorzaak is onbekend. De eigenaar, de heer A. van Boxel spreekt over een schade van minstens 100.000 gulden. Hij is slechts laag verzekerd, en dat, terwijl het bedrijf goed in de orders zat. Antoinette had een productie van 600 paar luxe damesschoenen per week en er werkten ongeveer 25 man. Later dit jaar is de fabriek herbouwd.

De "Bond van Huiseigenaren" vergaderde in de Gildenbond. De wettelijke huurverhoging gaat per 1 januari 1954 in. Die verhoging is 48% van de vooroorlogse huur, ofwel 33% van de huur na 1 januari 1951. Kaatsheuvel heeft een nieuw brandmeldnummer en wel 2222. Men wordt verzocht in geval van brand niet meer het nummer van kastelein Wal Smit te draaien.

In de voormalige Mariaschool aan de Gasthuisstraat is de huishoudschool Sint Angela geopend, de school heeft 85 leerlingen in het dagonderwijs.

1955 - De vorstperiode is langdurig dit jaar. Het bestuur van de Efteling heeft haar poorten voor de schaatsliefhebbers geopend. Men kan op de siervijver terecht, zelfs 's avonds, want dan is het rondom verlicht. Gedurende de Paasdagen hebben ruim 8000 mensen de Efteling bezocht. Men had op meer bezoekers gerekend, maar het weer zat niet mee. Overigens is de Efteling uitgebreid met een overdekte pony-manege, een echte oude stoomcarroussel en in het Sprookjesbos is het "Peperkoekhuisje" verzezen. De weersomstandigheden met de Pinksterdagen waren uitstekend. Vandaar dat er meer dan 35.000 bezoekers in de Efteling kwamen. Het totaal aantal bezoekers van de Efteling dit seizoen bedraagt 705.941. Het zwembad was goed voor 125.250 bezoekers het merendeel hiervan kwam natuurlijk uit de gemeente zelf. Wel moeten we een tragisch voorval melden. Het 7-jarige meisje Toosje Wagemakers verdrinkt in het zwembad van de Efteling. Het zwembad is jammer genoeg eind jaren zestig gesloten.

Er wordt een wekelijkse koopavond ingevoerd.

Eindelijk was het dan zover, op de Ketsheuvel gaat er een MULO komen. Het Rijk heeft toestemming gegeven en de middelen beschikbaar gesteld. De MULO gaat van start met 51 leerlingen en de heer C. Veeken is tot directeur benoemd. De gemeente heeft grond in de van Heeswijkstraat aangekocht om daar de nieuwe huishoudschool te bouwen. Die school heeft namelijk al 400 leerlingen en kampte met een ontstellend ruimtegebrek. Overigens kostte de grond 5 gulden de meter. Men is inmiddels begonnen met de bouw van de nieuwe R.K. Huishoudschool.

In 1957 wordt de AOW ingevoerd: 65-jarigen konden 'gaan trekken van Drees'.

In het begin van de 60er jaren werd de vijfdaagse werkweek ingevoerd en kregen werknemers de vrije zaterdag. De 40-urige werkweek werd met de 8-urige werkdag de norm. Enkele jaren later werd ook op scholen op zaterdag geen les meer gegeven.

In 1980 wordt koningin Juliana opgevolgd door koningin Beatrix.

Figuur 20 5 cent en 1 gulden Beatrix (Bron: www.muntenenpapiergeld.nl); de cent is al eerder afgeschaft.

In 2001 wordt de chartale Euro ingevoerd, nadat in 1999 dat al voor het girale geld was ingevoerd.

Generatie XX: Cornelis (Kees) Martinus Gerardus Maria Hamers

Cornelis Martinus Gerardus Maria (Kees) Hamers, geboren zaterdag 19 juni 1937 te Loon op Zand en overleden op 10 augustus 2000 te Ede (ziekenhuis Gelderse Vallei).

Na de lagere school in Loon op Zand was Kees enkele jaren op de kostschool van de Missionarissen van Steyl (SVD, Societas Verbi Divini of Congregatie van het goddelijk woord), in Steyl (Limburg, bij Tegelen).

Rond 1954 ging hij aan de slag als etaleur bij V&D in Tilburg.

Tijdens zijn dienstitijd bij de Koninklijke Marine (1956-1958) was Kees hofmeester in Hilversum resp. Voorschoten.

Daarna was hij werkzaam als vertegenwoordiger in damesschoenen (Fabriek "Anita" te Loon op Zand). Samen met zijn vader (vertegenwoordiger in herenschoenen, voor Schoenfabriek v/h Schaapsmeeders van Strien en Co te Waspik) werd het werk in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, gedaan met een auto (Renault Dauphine).

Kees volgde teken- en schilderlessen aan de kunstacademie St. Joost te Breda. Tekenen, schilderen en later fotograferen werd zijn grote hobby. Toen zijn vader overleden was (augustus 1961) ging Kees al snel in Waalwijk een opleiding volgen voor schoenmodelleur en werken in Dongen.

Later (vanaf ca 1966) werkte hij als modelleur/ontwerper bij BV Schoenfabriek Wellen en Co (1929-1982; gemakschoenen voor dames) in Nijmegen en ging op kamers wonen in Beek bij Nijmegen. In de weekeinden kwam hij naar Breda. Kees ging in 1972 als modelleur voor Bata werken in het toenmalige Rhodesië (Bulawayo) tot hij, gedwongen door de burgeroorlog, in 1974 voor Bata ging werken in Zuid-Afrika (Durban). Op 18 januari 1975 kwam hij terug naar Nederland (de apartheid ging hem te ver). Toen begon een periode van werkloosheid en verschillende banen. Ook werd een opleiding voor meubelmaker gestart, maar niet afgemaakt. Het langst werkte Kees als amanuensis bij Advies- en Ingenieursbureau DHV te Amersfoort.

Kees woonde lange tijd (ca 10 jaar) samen met zijn vriend Frans in Den Bosch en Amersfoort. Zij volgden het werk van Frans. Nadat zij uit elkaar gegaan waren is Kees op enig moment verhuisd naar Lunteren (Gld), waar hij veel in de natuur van de Veluwe te vinden was. Daarna nog even terug naar Den Bosch, maar ten slotte weer terug naar Lunteren, waar hij de laatste jaren van zijn leven woonde.

Kees heeft zijn hele leven veel en zeker niet onverdienstelijk getekend en geschilderd.

Figuur 21 Witte Kasteel Loon op Zand, 2e helft 20e eeuw (Bron: <http://heemkundekringloonoptsandt.nl/>)

6. BRONNEN/LITERATUUR

<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-hamers-brabant/>
<http://www.regionaalarchieftilburg.nl/>
<http://www.bhic.nl/het-geheugen-van-brabant>
<http://heemkundekringloonoptsandt.nl/>
<http://www.snoerman.org/>
<https://sites.google.com/site/heemcentrumschoorudenhout/contact>
<http://www.thuisinbrabant.nl/>
<http://home.planet.nl/~deute003/contents.htm>

meerdere Wikipediapagina's

Cursus 'Regionale geschiedenis in Brabant: een verkenning', prof. Dr. Arnoud-Jan Bijsterveld en drs. Jan van Oudheusden
2012 Universiteit van Tilburg

Brabantcollectie, Bibliotheek Universiteit van Tilburg, in het bijzonder de Jaarboeken 'Straet & Vaert' van de Heemkundekring Loon op't Sandt en de Jaarboeken 'Unentse Sprokkels' van de Stichting het Heemcentrum 'Het Schoor' Udenhout-Biezenmortel en ook het per 1 januari 2010 opgeheven genealogisch tijdschrift 'De Brabantse Leeuw' (1952-2009)

Studiezaal van het Regionaal Archief Tilburg, in het bijzonder de door John Boeren en Lia Stadhouders bewerkte schepenbankakten, naast originele akten op microfiche

Ad. Pijnenburg

Kranten 19^e en 20^e eeuw: in het bijzonder Echo van het Zuiden, Tilburgsche Courant, Nieuwe Tilburgsche Courant

Geschiedenis van Brabant, van het hertogdom tot heden, meerdere Nederlandse en Vlaamse auteurs
2010, uitgeverij Waanders, Zwolle
ISBN 978-90-400-7781-4

Verhalen van Brabant. Geschiedenis en erfgoed in tien tijdvakken, drs. Jan van Oudheusden
2011 uitgeverij Waanders, Zwolle
ISBN 978-90-400-77680-7

Brabant, de geschiedenis in strip: 'Daar brandt nog licht', Danker Jan Oreel en Henk Wittenberg
2012 Provinciestrip V.O.F.
ISBN 978-90-812814-2-3

De heerlijkheid Venloon, Pieter A. van Beers
1999 Stichting Stuipzand, Loon op Zand
ISBN 90-805394-1-4

Zandloper, Lauran Toorians
2008 ZHC, Tilburg
ISBN 978-90-70641-83-2

Canon van de gemeente Loon op Zand, eindredactie: Erik Gelevert en Lauran Toorians
2014 Heemkundekring Loon op't Sandt
ISBN/EAN 978-90-822517-1-5

Pronte Mensen, prof.dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt, drs. F.J.M. van Puijenbroek
1968 TSGV 'Theseus', Tilburg

Kalendarium, Geschiedenis van de Lage Landen in Jaartallen, dr. H.P. Jansen (5^e druk)
1982 Het Spectrum, Antwerpen

De zomer van 1823, Lopen met van Lennep, bezorgd door Geert Mak en Marita Mathijssen

2000, uitgeverij Waanders, Zwolle

ISBN 90 400 95132

Van Tresorier tot Thesaurier-Generaal: zes eeuwen financieel beleid in handen van een hoge Nederlandse ambtdrager, meerdere auteurs (Redactiecommissie onder voorzitterschap van Prof. Mr. J.Th. de Smidt)

1996 uitgeverij Verloren, Hilversum

ISBN 90-6550-542-3

Sapiens: Een kleine geschiedenis van de mensheid, Yuval Noah Harari (2012)

NL-vertaling Inge Pieters

2014 Thomas Rap, Amsterdam

ISBN 978 94 004 0793 0